

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
NOYABR 2022

Ulduz

№11 (641)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

**TALEH MANSUR:
ÖZÜYLƏ SÖHBƏTİ VƏ ŞEİRLƏRİ**

**QULU AĞSASIN
“QARĞIŞ” HEKAYƏSİ**

**AYTAC SAHƏD NÖVBƏTİ
“SƏLƏF-XƏLƏF” LƏ**

**NATƏVAN –
KƏDƏRLİ QÜRUR ABİDASI**

**VƏTƏN MÜHARİBƏSİ –
QƏLƏBƏ FƏLSƏFƏSİ**

DƏRGİDƏ KİTAB

Bu sayımızda

Hicran
HÜSEYNOVA

DƏRDLİ PİŞİK
HAQQINDA
BALLADA

28

Taleh
MANSUR
ÖZÜYLƏ SÖHBƏTİ
VƏ ŞEİRLƏRİ

3

QISA FİKİRLƏR
XƏZİNƏSİ

30

Qulu
AĞSƏS
QARĞIŞ

8

Rəşid **FAXRALI**
VƏTƏN MÜHARIBƏSİ –
QƏLƏBƏ FƏLSƏFƏSİ

10

Günel
C.HACIYEVA
RƏQS EDƏN
TAXTA QAYIQ

37

Nurlan
SUVAROV
SAÇLARIMIN
QIRMIZISI

18

Bəhruz
XƏLİL
TƏLƏSİR YARPAQLAR
XƏZƏL ÇAĞINA

42

Elnaz
EYVAZ
ÜRƏK FƏSİL TANIMIR

25

Orxan
KƏRİMOV
SAAT

44

**Pərvanə
MƏMMƏDLİ**
VARIMIZ,
VARLIĞIMIZ –
ANA DİLİMİZ

47

Halə SƏRT
DƏNİZİN
DİBİNDƏKİ

70

TƏRCÜMƏ SAATI
QIRĞIZ POEZİYASINDAN
SEÇMƏLƏR

51

**Aytac
SAHƏD**
SƏLƏF-XƏLƏF

59

**Aysel
NƏSİRZADƏ**
ÖMRƏ ŞEİR
BOYLANIR

73

**Seyidəli
SÜBHİ**
NAZƏNDƏ ƏCƏL

75

**Namiq
HACİHEYDƏRLİ**
SƏNİ TAPAN
İTİRMƏZ

63

**Rəfail
TAĞIZADƏ**
ZƏFƏR

77

**Mətanət
VAHİD**
NATƏVAN –
KƏDƏRLİ QÜRUR
ABİDƏSİ

65

**Səfər
RZASOYLU**
DƏRGİDƏ KİTAB

81

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazarıclar Birliyi və "Ulduz" jurnalının kollektivi

Baş redaktor: Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti: Tərana Vahid (*Baş redaktor müavini*), Hicran Hüseynova (*şöbə redaktoru*), Dayandur Sevgin (*şöbə redaktoru*), Taleh Mansur (*şöbə redaktoru*), Anar Amin, Allahşükür Ağə, Baloglan Cəlil (*BaşqırDISTAN*), Cavid Zeynalli, Elxan Yurdəoğlu, Elmar Vüqarlı, Elşən Əzim, Elxan Elatlı, Ələmdar Cabbarlı, Əyyub Qiyas, Furgan, Fuad Cəfərli, Gülnar Ümid, Günday Səma (*Voronej*), Həyat Şəmi, Hafiz Haxçallı, Xayal Rza, Xaqani Qayıblı (*Estoniya*), Qılıman İman, Nurana Nur, Nargis, Nilufər Şixli (*Moskva*), Məşhəti Musa, Orxan Cuvarlı, Rəsmiyyə Sabir, Səhər Əhməd, Seyfəddin Alaylı (*Türkiyə*), Saodat Muxammadova (*Özbəkistan*), Şəfa Vəli, Uluçay Akif.

Bədii redaktor: Ədalat Həsən

Ünvanı: AZ1000, Bakı, Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru; www.ayb.az

Telefon: (+99412)498-72-43

Çapa imzalanıb: 04.11.2022 "Ulduz" jurnalı redaksiyasında yığılıb, səhifələnib.

"ASPOLIQRAF LTD" MMC-də çap olunub.

Sifariş №99, Tiraj: 300. Qiyməti: 1 man.

1967-ci ildən çıxır. Şəhadətnamə № 238

**"AZƏRMƏTBUATYIMI"
AÇIQ SƏHMDAR
CƏMIYYƏTİ**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatıyımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

**"QAYA"
MƏTBUAT YAYIMI**

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"KİTABEVİM.AZ"

"Ulduz" jurnalını burdan əldə edə bilərsiniz.

Jurnalın
1 aylıq abunə qiyməti – 1.00 man.
illik abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılməq istəyənlər:

**441-19-91
440-16-26**

566 – 77 – 80

498 – 79 – 89

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISNN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 1 AZN

Taleh MANSUR

özüylə söhbəti...

İllərdi "Ulduz"un "Yazı masası" rubrikasında qələm və sənət adamları ilə müsahibələr edir, fərqli məkanlardan reportajlar hazırlayıram. Əslində, bu kimi müsahibələrdə tək müsahibərimlə deyil, həm də özümlə söhbət etmiş oluram. Məncə, o müsahibə uğurlu hesab olunur ki, orda müsahibə alan şəxs müsahib kimi sual verir, müsahibəsə müsahibə alan şəxs kimi cavab verir. Bir az yanıltmac təsiri bağışlayan fikir oldu, amma olsun. Söhbət fikirdən gedirsə, yanılmamalısan.

Mənə görə, cavab suali təkzib etmə-məlidir, tamamlamalıdır. Sualın cavabı təkzibdirsə, demək, müsahibə alan şəxs o müsahibəyə doğru-düzgün hazırlanmayıb. Bəlkə, buna görədir ki, indiyəcən heç bir sualıma təkzibli cavab almamışam. Maraq doğursun deyə, belə təkzib doğuracaq sual verməmişəm.

Albert Eynsteyn deyirdi ki, bir insanın zəkası verdiyi cavablardan deyil, suallardan anlaşılır. Bu səbəbdən gərəkdir ki, təkcə

cavablarımıza deyil, suallarımıza da fikir verək, zəkanız hörmətdən düşməsin. Zəkanın hörmətdən düşməsi düşüncənin intiharıdırı.

Mən müsahiblərimi oxuyaraq, müşahidə edərək, nəhayət, danışdıraraq kəşf etmişəm. İndi isə gələk özümü kəşfə cəhdə, daha doğrusu, özümlə söhbətə... Baş redaktorumuz Qulu Ağsəs bir dəfə yarızarafat, yariciddi dedi ki, elə başqalarını danışdırırsan, arada bir özünlə də söhbət elə, gör nə var, nə yox, özün necəsən? Beləcə, özümlə azaciq söhbət etməyə qərar verdim. Bəri başdan deyim ki, bu söhbət üstüörtülü və konkret olacaq. Mən özümü yazılarında ələ verən adam deyiləm, qala ki özümlə söhbətdə olsun... Deməli, belə, ondan başlayım ki, yaşımın 35 olduğunu düşünəndə zərrə qədər də qocalmaq, yaşılanmaq qorxusu hakim kəslimir düşünəcmə. Fəqət düşünəndə ki 20 ildir yaxşı-pis yazıram, qələm əlimdədir, ürəyimə və kürəyimə dünya boyda ixtiyar bir yük düşür, ayağının altındaki torpaqdan imdad diləyirəm. Və mənə görə, bu mənada 20 35-dən böyük rəqəmdi... 20 demişkən, bu yerdə Səməd Vurğunun -

*"Bir incik dost kimi gileyənərək,
Bu axşam dil açdı sinəmdə ürək:
"İyirmi ildir ki, qələm çalırsan,
Yerdən də, göydən də ilham alırsan;
Başında rəqs edir od da, şimşək də,
Şeirinə ruh verir gül də, çiçək də" –*

misraları ilə başlayan "Ürək" şeirinin başqa bir beytini xatırlayıram:

*Sair, varlığına həyəcan verən
Vəfali bir dostu unutduñmu sən?..*

İnsanın özüylə söhbətə başlaması üçün yaxşı sualdı. Elə söhbəti bitirmək üçün də. Əslində, insan nə özüylə söhbətə başladığı anı, nə də bitirdiyi məqamı xatırlamaq qüdrətində deyil. Bu məşum söhbətin əvvəlinə körpə yaddaşımızı süsləyən Tanrı ziyası düşürsə, sonuna ölümün qatı zülməti çö-

kür. Hər iki halda görmə və xatırlama məhdudlaşır. Adam belə şeyləri düşünəndə ələcsiz qalıb gerçək və yalan arasında varğəl etməli olur. Açığı, belə məqamlarda məni bir sual düşündürür: "Görəsən, Tanrı düşüncəsinə məxsus həqiqətlər insan övladına agah olsayıdı, xəlq olunmuşlar qəşş eləyib uğunub gedərdi, ya hönkürüb ağlayardı? Məncə, bütün mətləblər bu sualın cavabında gizlidir. Bilmirəm, bilinən odur ki, insanın özünün ana dili onun düşüncələridi. Ozünlə dil tapmaq üçün dillə də düşüncəylə danışmalısan. Yoxsa danışdıqların, sadəcə, eşidiləcək, başa düşülməyəcək. Üstəlik, Platon deyirdi ki, düşünmək ruhun öz-özüylə danışmağıdır. Ruhu da düşüncəyə əlavə eləsək, daha dərin mətləblərə gedib varmış olacağıq. Daha doğrusu, elə Platonun öz təbirincə desək, insan olaraq yeganə varmalı olduğumuz ən gerçək həqiqətə-özümüzə gedən yolun izinə düşmüş olacağıq.

Dilimizdə "özünə gəlmək" frazeoloji birləşməsi var. Gərginlikdən xilas olmaq, rahatlaşmaq, əvvəlki halına qayitmaq anlamına gəlir. Özünə gəlmək üçün özünlə dil tapmalısan, özünü dinləməlisən, özünü özünə diktə etməlisən. Deyim ki, məni öz orbitimdən çıxaran düşüncə, öz orbitimə qaytaran yazdı. Mən düşüncənin tək cığıriyla orbitimdən çıxır, şeirin misra, nəsrin sətir cığırında qoşlaşır, relsə düşüb öz orbitimə, özümə qayıdır. Belə qatarlanıb dönür geriyə-insana misralar, sətirlər... Bütün gedişlərin dönüşü var, ölümlərin belə. Bacarıq deyə, ölümün dönüşü yoxdur, deyirik. Tək ölüm deyil, ümumiyyətlə, biz insanlar nəyi bacarıqsa, ona mümkün süzdür damğası vururuq.

Xülasə, özümlə söhbət etməyə çalışdım, düşüncələrim haçalanıb gah Platona getdi, gah da Səməd Vurğunun misralarına qərq olub Eynsteynin fikrində peyda oldu. Sizə əvvəlcədən demişdim axı, özümlə söhbət konkret və üstüörtülü olacaq...

...və seirləri

BİLMİR

Zirvəmi ucalır, dağmı alçalar,
Enən də, qalxan da öyünə bilmir?
Savab söz alanda günah əl çalır,
Gedir bir alqışın kuyünə, bilmir.

Tökülür torpağın gül qanadları,
Düşür kürəyindən tül qanadları,
Külək qanadları, yel qanadları
Quş olub çəkilib göyünə, bilmir.

Çox çəkər sandığım keçir anında,
Mən şeir gəzirəm söz insanında.
Ömrümün-günümün dəyirmanında
Saçıma düşən dən üyünə bilmir.

Ötüsdü payız, qış, çıx, yarım, üzə,
Qoy aksın təbəssüm baharım üzə.
Gərək ürəyimi çıxarıım üzə,
Köksümün altında döyünə bilmir.

Ahımdan qərq oldu dərya, göl qəmə,
Ağlaya bilmədi, batdı gül qəmə,
Ən böyük sualam mən öz kölgəmə,
Qoşulub gedirəm nəyinə, bilmir.

ALTINCI HİSS

Yollar da bitəcək, ay gedən adam,
Ayaqlar geriyə addım atacaq.
Hər şeyi satmağa gətirən adam
Bazarın özünü harda satacaq?

Haqq-hesab təkindi, tünlük iş deyil,
Sevginin işidi, kinlik iş deyil.
Qaçma arxasınca, sənlik iş deyil,
Könül oğrusunu ahin tutacaq.

Tikanlar bezəcək gül qınağından,
Arılar keçəcək bal sınağından,
Sərin meh öpəcək şəh yanağından,
Yağışın başını külək qatacaq.

Nəyimə lazımdır bu daş, bu kəsək?
Doldur badələri, boşalsın ətək.
Şərab dəryaları sözüb içməsək,
Xəyallar ən dayaz yerdə batacaq.

Ay heyran olduğum, hanı heyrətin,
Nənnisi varılmış hər məhəbbətin,
Dediyiñ laylaya yatmağım çətin,
Yatsa bu laylaya, ürkək yatacaq.

Dünən elə getdi, bu gün də belə,
Yaman tələsirəm sabahımgilə.
Yəqin ki, ölməyə bir az var hələ,
Yaşamaq növbəmiz nə vaxt çatacaq?

ŞƏHİD OĞLU

(Şəhid Mətləb Zamanovun 10 yaşlı oğlu
Nemətin timsalında bütün şəhid övladlarına
ithaf olunur)

Ürəyinin başını
Vətən eşqi bəzəyir,
Göz yaşların Şuşanın
Yağışına bənzəyir.

Boğazında boğulan
Qəhərə qurban olum.
Qarabağda doğulan
Zəfərə qurban olum.

Silahın, tətiyin yox,
Yumruğun, biləyin var.
Duya bilmədiyin yox,
Deyə bilmədiyin var.

Atan torpağa döndü,
Sən torpağın oğlusan.
Zirvəyə, dağa döndü,
Ucalığın oğlusan.

Şəhidlər bayraqına
Könül verib alışar,
Ulduzuna, ayına,
Rənglərinə qarışar.

İndi düşmən atanın
Yoxluğundan qorxacaq.
Şəhid məzarlarının
Çoxluğundan qorxacaq.

Şəhid oğlu, ruhunu
Haqqə götür, haqqə çat.
Əsgər olmaq arzuna
Bircə ovuc vətən qat.

Məğrur yaşa, mərd yaşa,
Uzaq yaxına gəlsin.
Savaşlardan birbaşa
Atan yuxuna gəlsin.

Qiyamətə qalmadı,
Qisas biz deyən oldu,
Vətən şəhid olmadı,
Şəhidlər vətən oldu.

Bu xalq sənin qınındı,
Ayrı düşmə qınından.
Qanın şəhid qanıdı,
Muğayat ol qanından...

MİN İL ƏVVƏL...

Susamışdı ağızlarda dualar,
Buludların yelinləri sağıldı.
Yerlə göyün arasını vuranlar
İki daşın arasında sağaldı.

Döndü göz yaşına gülən sevdalar,
Bir də doğularmı ölən sevdalar?
Ay mənim başıma gələn sevdalar,
Başimdakı ürkək deyil, ağıldı.

Kürəyində ağrı varsa yəhərin,
Qırx ilə də qanad açmaz kəhərin.
Xəyalını nə cür qurum səhərin,
Bir də gördün, axşam dünya dağıldı.

Vəcdə gəldim söz əlindən, danışdım,
Qəşəngindən, gözəlindən danışdım,
Mən ömrümün əvvəlindən danışdım,
Sonrasını bilirsən də, nağıldı...

Ürəyimi eşq içində bəslədim,
Nə həsrəti, nə hicranı pislədim,
Kömək umdum, adamları səslədim,
Dörd yanına şeirlərim yığıldı.

Cismim təzə, ruhum qədim, gecikdim,
Yalan çıxdı doğru vədəm, gecikdim.
Doğulmağa tələsmədim, gecikdim,
Tayım-tuşum min il əvvəl doğuldı.

FƏLƏK DOSTUM

Fələk dostum istəmədi baş olum,
Canımdakı mərhəmətə darıldı.
Daş bağladım ürəyə ki, daş olum,
Sevgilimin ayna qəlbi qırıldı.

Bu dünyaya yükə gəldi kürəyim,
Yük olmadı sünbüllərə çörəyim.
Bir şeiri ölü doğdu doğdu ürəyim,
Bir ağ vərəq yazılmadan cirildi.

Kimsə duymaz sabahların səsini,
Göy ucaltmaz günahların səsini.
Kəsmək üçün silahların səsini
Bir də gördün, söz silaha sarıldı.

Çox dedilər, cismi ruha sər, yama,
Güllə dəyən gicgahına tər yama.
Yanıqlı bir layla dedim dəryama,
Lili yatdı, inci sular duruldu.

Fağır canım ağrılardan bezmədi,
Son ümidə ayaq verdim, gəzmədi.
Külünglərin sinmağına dözmədi,
Dağ vüqarlı qaya bağrım yarıldı.

Beşik asdim, gor ağacım qırıldı,
Can üstəydi qor, ağacım qırıldı,
Gəmim batdı, dor ağacım qırıldı,
Yelkənimə dar ağacı quruldu.

Bəlkə də, yağışlar yağmamalıydı,
Buludlar könlünə dəydi ki, yağsın.
Damcılar ovcumu sığmamalıydı,
Uşaq paltarını geydi ki, sığsın.

Bir eşqin haqqını min insan verər,
Ən doğru cavabı düz susan verər.
İldirim düşdüyü yerdə can verər,
Neynəsin, ay bulud, göydü ki, çaxsın?

Dağların zirvəsi düzə baxmadı,
Baxışı buz tutdu, bizə baxmadı.
Gözləri bir yerdə sözə baxmadı,
Axırda birini qıydı ki, baxsın.

Ağrılar sonuncu mənzilə qalmaz,
İçər göz yaşını, bir gilə qalmaz.
Dünyanın gecəsi hamilə qalmaz,
Zülməti qısırıcı, aydı ki, doğsun?

Sevdalı adamın izləndi eşqi,
Gizlənpaç oynadı, sözləndi eşqi,
Yumdu gözlərini, gizləndi eşqi,
Bir ömür günləri saydı ki, çıxsın.

Xərclədi bu adam ömrü, qədəri,
Qazancı nə oldu, yoxdu qədəri...
Gah saçtı töküldü, gah alın təri,
Başından tökülən nəydi ki, yiğsin?

Şeirimi işiq bil, çıraqda saxla,
Gələr qara günlər, bük, ağda saxla.
Dilində saxlama, dodaqda saxla,
Sözdü də, qalacaq, meydi ki, axsın?

OLAR

Kim deyir, qayanın dağ yaddaşını
Qoparıb bir parça daş, pozmaq olar?
Arxada qoyduğun kəsir qarşını,
Bu tanış dünyada yol azmaq olar?

Sualdı hər şeyi bilməyin sonu,
Əbədi getməkdi gəlməyin sonu.
Bir diri ürəyə gülməyin sonu
Bir ölü sevdaya uduzmaq olar.

Verilməz yalandan pay, doğru adam,
Sən öz saydığını say, doğru adam.
Nədir dərd etdiyin, ay doğru adam?
Əyri yuxunu da düz yozmaq olar.

Bütün ayrılıqlar yağış bir yerə,
Göylər göz yaşını sağış bir yerə.
Köhnə kəlmələri yiğış bir yerə,
Görəsən, təptəzə nə yazmaq olar?

Ömürdən ağ günlər qaralandımı?
Ölümlər ard-arda sıralandımı?
Beşikdən beş addım aralandımı,
İnsan övladına gor qazmaq olar.

Qulu AĞSƏS

QARĞIŞ

Süleyman Abdullayevə

– Onu məktəbə götürməyənin evi dağlısan!..

İmtahan götürən müəllimlər diksindi, biri qalxıb pəncərəni örtmək istədi, biri uşaqlara çəmkirdi, gözünü bayaqdan Süleymanın ağızına dikən müəllimsə hələ də heyrətindən başını bulayırdı. Ağa Süleymanı zənlə süzdü: "Sənin yiyən döyüldü söyən?" Süleyman qıpqırmızı qızardı, səsini içiñə çekdi, elə bil bayaqdan cəh-cəh vuran o deyildi. Ürəyində Seyidi qınadı da: "Mənim yiyəm nə gəzir, Ağa? Qarabağdan səni deyib gəlməmişəmmi?" Seyid Şuşinski Qaryagınə səs yüksəğə getmişdi. Qoçəhməddilən bir uşaq nişan verdilər – Süleyman adında. Ağa o kəndə yaxşı bələdiydi, orda iki-üç toy yola vermişdi. Hər dənə də üç gün – üç gecə oxumuşdu. Qayıdanasa çuvalnan pul gətirmişdi Bakıya. Ağa Süleymanı görən kimi bəyəndi. Gördü toyda tökdüklərin bu uşaq bitdə-bitdə toplayıb özünə qaytarır. Amma

savadsızdı. Ağa Süleymani Bakıya çağırıldı. Süleyman imtahanlardan sonra gəldi. Ağa onu danladı, dansadı, arada yanına gəlib-getməyi tapşırıdı. Yanına gəlib-getdikcə ona muğamın sırlarını öyrətdi, musiqi məktəbinin qapısın tanıtdı, gələn iləcən iş yeri tapdı. O biri ilə dərs dediyi Asəf Zeynallı adına məktəbə çəkib gətirdi. İxtisas imtahanında şəstlə keçib başda oturdu, Süleymana "bir muğam oxu" dedi. Ustadın görəndə ürəyi üstünə gələn Süleyman qavalı götürdü, nə götürdü. Əvvəl abituriyentlər gözün ona zillədi, sonra müəllimlər, axırı Ağa özü dözmədi. "Bu qarabalanın canında nələr varmış, verdiyinə şükür, İlahi" deyə öz cavaklığını xatırladı. Səssə öz işindəydi. İçəridəkiləri ram eləyəndən sonra çölə çıxdı, pəncərənin ağzında uşaqlarından xoş xəbər gözləyən valideynlərin əvvəl hənirin aldı, sonra nitqin qurutdu. Kişilərdən birinin ciyəri elə pörşələndi ki, axırı özün saxlaya bilmədi, Süleymanı kəsən müəllimə qarğış elədi. Ağanın cəddi qarğışın ağızın dağادaşa çevirdi, qarğışın ağızı dağa-daşa dəydikcə alxişa dönürdü, qarğış Bayati-Şiraz oxuyurdu, Bayati-Kurd oxuyurdu, qarğışın bir səsi də Süleymanın boğazından gəlirdi...

– Onu əsgər aparsan, südüm sənə haram olsun!..

Ağa ayrı cür ustaydı, bir özgə müəllimiyydi. Tələbələrin siftə seçirdi, sonra hamisəna birdən dərs verirdi: istər birinci kurs olsun, istər axırıcı. Süleyman birdə oxuya-oxuya ikinin də dərslərindən haliydi, üçdə oxuyunda Ağa özü də göründü ki, ta bu qarabala onun dizinin dibinə sığınmr. Bu hində onu əsgər çağırıldılar. Ağa Süleymanı da qabağına qatıb "voenkom" a gəldi. Rus katibəynən hal-əhval tutdu, birtəhər qandırıcı ki, komissarın yanına Seyid Şuşinskidi gələn. Katibə içəri girməyiynən komissarın çölə çıxmağı bir oldu. Xoş-beşdən sonra Ağa məsələni qəti qoydu: bu uşaqdan hələ "soldat" çıxmaz, dərsin bitirsin, sonra. Komissar şərt kəsdi: gələn həftə bacının toyudu, dedi, ikinizi də dəvət eləyirəm, yaxşı oxusa, dedi, onu biryolluq saxlayacam. Ağa əsasın götürdü, Süleyman papağın firlatdı, deyilən gün gəlib çatdı. Bakılılar Ağanın qavalın pulnan

doydurdular, Ağa məclis əhlin müğamnan. Süleyman da qısilıb oturdu bir künkdə. Qəfil komissar başının üstün kəsdirdi: sözümüz sözdü, dedi, bu meydan, bu şeytan.

Ağa əlin şeyirdinin kürəyinə çəkdi: məktəb mənim, səs özünü. Allah xeyir versin. Süleyman məclisi qabağa apardı – Ağa keçmiş günlərdən oxuyurdu – hamiya uzun ömür arzuladı, yaşı üstünə yaşı artırdı, komissarın anasına o qədər ömür verdi ki, arvad kötükələrini də gördü. Qayıdır oğluna təpindi: "Bunu əsgər aparmaq istəyirsən? İşdi aparsan..." Komissar dediyi sözün üstündə durdu, çağırışçı Abdullayevi biryolluq hərbi xidmətdən azad elədi. Problemlərsə bitib-tükənmirdi...

– Onu efirə buraxmayın!

Süleymanın təzəcə eyni açılırdı ki, buyur təyinatın Əli-Bayramlıya (indiki Şirvan şəhəri) verdilər. Cəddinə qurban olduğum Seyid təzədən qapı döyüsi, ona-buna ağız açası oldu. Yenə sözü yerinə yetdi. Süleyman filarmoniyada işləyir, ara-sıra ekrana, efirə ayaq açırdı. Bir gün də Rübəbə Muradovaynan ikisinin konsertin verdilər. Radioda canlı oxuyub ayağın eşiyə atmamış sədrin yanına çağırdılar. Bəs hali-qəziyyə belə, İran mahnısı oxumusən, yox e, fars üstdə oxumusən, belə canım sənə desin, pis oxuyursan, xoşum gəlmədi səndən, get, altı ay bərilərə üzükmə. Süleymanın da yaşı otuz ola-olmaya, sədrin nə sözün götürə, nə də saqqalından keçib cavab qaytarə bilirdi. Ta bu heç kəsə deyiləsi dərd deyildi. Əhvalatın üstündən neçə gün keçmişdi, yəqin, indi Dədə özü də xatırlamaz, rəhmətlik Xan əmi onu yanına çağırdı. Dedi ki, səhər ikisin də Ali Sovetin sədri Məmməd İsgəndərov otağında gözləyəcək. Sədrin təpinməyi yalan oldı, Süleymanın canın qara qayğı aldı, öz aramızdı, o hara, İsgəndərov hara? Yaxşı ki, Xan əmi "çox ürəyinə salma, – demişdi, – inşallah, xeyir olar". İncəvara, səhəri Ali Sovetin sədri Xan əmiyinən elə mehriban görüşdü ki, Süleymanın şübhəsi bir az əl yerə qoydu. Şuşinski Süleymanı sədrə nişan verdi: "O səsi xoşuna gələn gənc budu". Süleyman biləndə ki ölkənin ikinci adamı onun səsini, özü də radiodakı son başbələli çıxışını

bəyənib, uçmağa qanad axtardı. Dövlətdə qanad nə gəzirdi. İsgəndərov əvəzində ona ev təklif elədi, maşın təklif elədi, Opera və Baletdə iş təklif elədi. Teleşirkətin sədrinə onların yanındaca zəng vurub Süleymanın konsertini təkrar verməyi tapşırıdı. Üç-dörd gündən sonra Süleymanın dalınca minnətçi minnətçi dalınca gəldi: bəs sədr əlimyandıda səni axtarı, deyir, gəlsin, konsertin verək, təzə mahnıların lenta alaq. Süleyman təşəxxüs satdı, özün qaldırıb dağın başına qoydu, dedi, məndən üzr istəyin, istədilər, dedi, qadağanı geri götürün, götürdülər, dedi... Yox, bu dəfə fələk dilləndi. İsgəndərovu işdən çıxardılar, Süleyman evsiz qaldı, işsiz qaldı, maşinsız qaldı və and içdi ki, bir də heç kimin çırığına umud olmayacaq, olmayacaq, olmayacaq...

– Məni dar ayaqda qoyub qaçan nəməndlər! Görüm sizin...

Nağıl dili yürük olar. Ay ötdü, il dolandı, Süleyman hər telin bir xeyir işə yandırdı, hər gecəsin gözünün oduyla aydınlatdı, zülməti əliyinən qova-qova gəlib Dədə yaşına çatdı. Bir də gözün açıb sağına baxdı – ustadların görmədi, soluna baxdı – dostların. Qayıdır kənddənə ölçünə baş girələmək fikrinə düşdü, dönüb yurduna baxdı, Qoçəhmədli nə gəzirdi... Qavalın da götürüb evdən çıxdı, nəvəsi də saxlaya bilmədi onu. Aldatdı ki, tezliklə şirni alıb qayıdacaq. "Ya Qarabağ!" deyib maşının basın boşladı. Az getdi, üz getdi, gəlib Xındırıstan postunda ilişdi. Əsgərlər Dədəni tanıdlılar, hal-əhval tutdular, amma "o üzə adladı yoxdu, – dedilər, – əvvəl biz, sonra sən". Dədə yalvardı, olmadı, üz vurdu, olmadı, axır zəngulə vurası oldu. Əsgərlər lam düşdülər, tərpənməyə heyłəri qalmadı. Dədə tez istədi özün o üzə vura, səs eşidib dayandı. Torpaq Dədə Süleymanı söyürdü... Dədə əyilib torpaqdan söyüşü götürdü, öpüb gözünün üstünə qoydu, maşının ağzın geri چevirdi.

– Dədəm mənə kənddən nə gətirib?
Nəvəsinin səsiydi.

– Söyüş gətirib.
Qarabağın səsiydi...

2000-ci il

Düşüncələr VƏTƏN MÜHARİBƏSİ – QƏLƏBƏ FƏLSƏFƏSİ

İkinci Qarabağ müharibəsində qazanılan Zəfərin iki illiyinə

Müharibə döyüşdü, döyük qəhrəmanlıq deməkdi, döyük-döyük yazılan tarixdi...

Xalqın qələbəyə inamı döyükçünün inamıyla taraz olanda, xalqın nəfəsi döyükçünün kürəyini isidəndə, zabit əsgərinin qələbə ruhuna inananda, əsgər sərkərdəsinə, sərkərdə əsgərlərinə güvənəndə qazanılır qələbə...

Nədir qəhrəmanlıq? Başqalarının edə bilmədiyini etməkdimi? – döyükçülərin hamısı belə edir, başqalarının ömrü üçün döyuşməkdimi? Hamısı belə döyükür, Vətənin üstünə sürünən dumanları gözlərinə yiğmaqdımı? – hamısının səhərləri belə açılır, özgəleri ziyan görməsin deyə, gələn qadanı dörd əllə öz köksünə sixmaqdımı? – bu, döyükü amalıdı. Yoxsa türk şairi Hüseyn Nihal Atsızın dedikləridimi? –

*Qəhrəmanlıq nə yalnız bir yüksəlis
deməkdir,
Nə də ulduzlar kimi parlayıb sönməməkdir.
Sızlarsa da könüllər şəhidlərin yasından,
Yüyürək getməli onların arxasından.
Qəhrəmanlıq – içərək acı ölüm tasından,
Irəliyə atılmaq və sonra dönməməkdir!*

Bu misraların cazibəsində mənəvi borc ödəmə kimi ikinci Qarabağ müharibəsini, müharibənin qəhrəmanlıqlarını, qəhrəmları düşünürəm. Bunlar öz yerində, qəhrəmanlıq Azərbaycan əsgərinin Tanrıdan gələn künyəsidı...

Biz zamandan gileyli olsaq da, zaman həmişə öz axarında olub.

Zamandan razı qaldığımız vaxtin olduğunu xaturlaya bilmirəm. Hansı tarixi hadisəyə

görəsə hərdən bizə elə gəlir ki, Səməd Vurğun demişkən, "vaxt üstümüzdən yel kimi ötür", hərdən düşünürük ki, zaman "ayağını sürüyür", ləng ötüşür.

Ləng ötüşdüyüünü, tez sovuşduğunu gümanladığımız zaman, vaxt, müddət həmin hadisələri yaddaşlardan üzmək qüdrətində deyil. Min illərin, yüz illərin əvvəllərinin olmuşları da yaddaşlardadı, Birinci Qarabağ, İkinci Qarabağ mühəribələrinin döyüşləri də, döyüşlərin qəhrəmanlıqları da, qəhrəmanları da, şəhidləri də...

Xocavəndin işgalindən (2 fevral 1992) İkinci Qarabağ mühəribəsi başlayana kimi (27 sentyabr 2020) bizə elə gəlirdi ki, zaman ləng ötüşür. Gözləməmiz vardi. Bu gözləmə xalqın gözləməsiydi, Vətənin gözləməsiydi – döyük əmri gözləyirdik. Bəşəri niyyətlərlə yaşayan xalqımız işğaldan qurtuluş üçün mühəribə istəyirdi. Bu mühəribə ədalətli mühəribə olacaqdı. Oldu da, xalqı əsgər ləşdirdi də...

Xocavəndin işgalindən Zəngilanın işgalına kimi bizə elə gəlirdi ki, zaman azca ləngisə, düşmənin hücumlarının qarşısını almaq üçün toparlana bilərik. Toparlana bilərdik. Toparlana bilmədik...

1993-cü il noyabrın 29-dan 2020-ci il sentyabrin 27-nə kimi bizə elə gəlirdi ki, zaman azca tələssə, yolumuzu işğaldan qurtuluşun işığı nurlandıracaq. Nə elə olmuşdu, nə də belə; zaman öz astronomik borcunu həmişə dəqiqliklə yerinə yetirib...

2020-ci il sentyabrin 27-dən Azərbaycan əsgərinin atacağı sonuncu gülənin səsinə – Qələbə anına tələsirdik, Zaman tələsmirdi. Azərbaycan əsgəri döyük-döyük həmin ana yaxınlaşındı...

Ədalətli mühəribələrdə döyüşlərin fəlsəfəsi qələbədi, qələbənin fəlsəfəsi – xalq hikməti. İkinci Qarabağ mühəribəsi başlayanda bir ana döyükə göndərdiyi oğluna demişdi: "Atan Birinci Qarabağ mühəribəsində döyuşmüştü. Sən İkinci Qarabağ mühəribəsində döyükə gedirsən. Torpaqlarımızın işğaldan qurtuluşu üçün döyüşəcəksən. Elə döyük ki, atanın ruhu

səndən narazı qalmasın. Atanın kəlamını unutma: Vətən olmayandan sonra mən nəyə lazımadam, siz nəyə lazımsınız?"

...Döyükçülərimizin mövqeyi atışmaq üçün o qədər də əlverişli deyildi.

Qarşı tərəfdən həm erməni dilində, həm də hansısa başqa bir dildə danışq səsləri gəlirdi.

Orxan Qədirovun rəhbərlik etdiyi bölmə böyükən kollarının arxasındaydı. Bu, döyükçülərin hərəkətini bir qədər məhdudlaşdırırdı. Orxan ratsiya ilə sol cinaha – Sirac Siracovun manqasına bildirdi ki, atəsi öz üzərinizə çəkin, biz manevr etməyə məcburuq. Belə də etdirilər. Orxangilin bölməsi manevr etdiyi anlarda düşmən snayperi Rahili vurdu. Orxan bunu duyunca özünü yaralı döyükçüyü yetirdi. Ülfət Qasimov Rahilə ilk tibbi yardım göstərirdi. Dövrən yaralını kürəyində döyükün içindən çıxardırdı. Kolluqdan çıxdıqları anda düşmən snayperi Dövranı sinəsindən vurdu. Dövran döyükçü yoldasını təhlükəsiz yerə çatana kimi kürəyindən yerə qoymadı. Ora çatanda yıxıldı...

Ramiq Dövranın köməyinə tələsdi. Mövqedən çıxdığı anda ayağına gülə dəydi. Yaralı yan-yörələrinə tökülen gülələrə məhəl qoymadan yaralını döyuşdən çıxardırdı. Özünün yarasını unutmuşdu elə bil...

Mövqe döyükünün son gülələri atılan anlarda Ramiqin sağ qolu Dövranın sinəsinə örtük olmuşdu.

Vətən mühəribəsinin tarixləşən anları qələbə fəlsəfəsinin əbədilik uvertürası kimi səslənir, dinlənir, yaşadılır...

"Ohanyan səddi"ni Ağdamın Güllüçə kəndindən keçəndə görmüşdüm. Az sonra əsgərlərimizlə söhbətdə demişdim ki, qəhrəmanlıq Vətənə sevgidən yaranır. Qəhrəmanlığın başlanğıcı bir andır, ömrü – əbədi. "Ohanyan səddi"ni yrixib keçdiniz. Tarix o səddi quranları kinayəylə xatırlayacaq, yarıb keçənləri ehtiramla. Tarix onu da deyəcək ki, Azərbaycan əsgəri bundan da möhkəm sədləri yarib keçərdi!..

Əsgərlərimizin baxışlarında bir şükranlıq çırpinmışdı. Bu çırıntı qələbə ruhunu göstərən duyğuların ifadəsiydi. Bu duyuq qalibiyət fəlsəfəsinin dərkinin carşısıydı.

Müharibə... ölüm-itim, əsirlik, dağıntı... olduğuna görə xalq müharibə istəmir. Azərbaycanda belə olmadı. Xalq 1993-cü ilin noyabrından işgaldən qurtuluş üçün müharibə arzulayırdı. Xalq Vətən naminə ədalətli müharibə başlayanda dağıntılardan, döyüslərdən, şəhidlikdən keçib Qələbəyə yetişən döyükəzminin, qələbə ruhunun əsgəri olmağa niyyətliydi. Döyüşənlər döyüşəcəkdi, döyüslərdən uzaqda qalanlar ruhən döyüşənlərin sırasında olacaqdı. Ruhun bunca kükrəyişini duyan döyüşçülərin barmağı tətiyi daha cilgin istəklərlə sıxacaqdı, qəzəbi, nifrəti də hopacaqdı güllələrə: "Mərə yağı, sonundu! Son nəfəsinə həyanın olmayıacaq!.."

Bu gerçəkliliklər iki il əvvəl bütün məmləkət boyu yaşandı...

İki il əvvəlin 27 sentyabr gecəsinin qaranlıqlarını Azərbaycan əsgərinin atdığı mərmilərin, güllələrin işığı əridirdi. 28 sentyabr səhərinin dan yeri Dədə Qorqud dualarının işığında söküldürdü. Həmin gün yüzlərlə Birinci Qarabağ müharibəsi iştirakçısı da, məktəblilər də döyüslərə getmək istəmişdi.

İki il ötdü, nə tez ötdü - elə bil dünənlərdəyik; dünənlərin əzmi, dünənlərin ruhu son yüz illərin ən gözəliydi, ən dəməziydi, ən çılgınıydi, olmuşlara görə tarixdən ən ciddi cavab istəyən milli-xəlqi ruhun sıyrılı qılıncıydı.

Xalq əzizləri döyüşən müharibənin başlanması Vətən naminə arzulayırdı, bu müharibəni işgaldən qurtuluş bilirdi, illər çəkən işgal dövründə bütün sıxıntıları, ağrıacıları kürüyəcəyinə əminliklə arzulayırdı müharibəni. Xalq bilirdi ki, yüz-yüz illərdi ordu işğalı döyükə-döyükə, qazılıklə, şəhidliklə sonlandırıb. İndi də sonlandırılacaq.

Dünyanın heç yerində, heç zaman müharibəyə görə camaat bir-birinə gözaydınılığı verməyib - ikinci Qarabağ müharibəsi başla-

yanda kiminin oğlu döyüslərdəydi, kiminin qardaşı, kiminin əri, kiminin nişanlısı. Müharibənin həm də ölüm-itim olduğunu bilsə də, xalq müharibə istəyirdi; müharibə başladı...

Müharibənin ilk günləriydi. Murovdağ istiqamətində gedən döyüslərdə əsgərlərdən biri şəhid olmuşdu. Bu, böülüyün ilk şəhidiydi. Ayın şöləsinin titrəyişinin döyüşçülərin qəhərini yumşaltmağa, qaranlığı əritməyə gücü çatmadı. Müharibə başlayalı belə çalpaşıq gecə olmamışdı. Bu gecənin ilmələri dügün düşmüşdü elə bil...

Bölükdə baş leytenant Elvin Şükürlünün düşmənin mövqeyinə yaxınlaşmasından kimsənin xəbəri olmadı. Elvin gözəci göy üzünə baxdı. Axan ulduzlar gördü, batan ulduzlar gördü, doğan ulduzlar gördü. Bir anlığa, tək bircə anlığa qanrlıb geri baxdı. Heç nə ayırd edə bilməsə də, baxdı...

Düşmənin mövqeyinin üç addımlığındaydı. Silahsız gəlmışdı...

Mövqedə qarşısına çıxan erməni əsgərini səssizcə boğub bir tərəfə atdı. Xırdaca addımlarla irəlilədi. Bir az aralıda erməni döyüşüsü var-gəl edirdi. Ayağının ucunda ona yaxınlaşdı. Onu da boğdu, onu da bir tərəfə atdı. Bir az da irəlilədi. Burda da bir düşmən əsgərini səssiz öldürdü...

Az sonra dördüncü erməni əsgəri Elvinin barmaqları arasında xırıldayırdı...

Yaxınlaşan erməni Elvini güllələdi...

Döyüsdə şəhid olmuş əsgərimizin qisasını alan Elvin şəhid oldu. Bu şəhidlik döyüşçülərin qələbə ruhunu kükrətdi...

Üç gündən sonra döyüşçülərimiz erməniləri həmin mövqedən geri çəkilməyə məcbur etdilər, Elvinin nəşri əsirlikdən xilas olundu...

Cəbrayıl istiqamətində döyükə gedirdi. Komandır düşmənin diqqətini yayındıqmaq üçün İlkin Həsənovla Rahim Əhmədova döyüşü sağ cinahdan davam etdirməyi tapşırıdı...

Döyüşürdülər. Düşmən atışın səmtini onlara sarı çevirmişdi. Atışa-atışa irəliləməli, xırda daşlığa çatmalyıdilar. Sol cinahdan

döyüşənlərlə birləşib düşmənin dayaq mən-təqəsinə hücum etməliyidilər...

İlkin hiss etdi ki, Rahimin atışı getdikcə zəifləyir. Atışa-atışa ona tərəf süründü. Yaxınlaşmışdı. Rahimin sinəsində axan qanı görünçə yerindən dikəldi. Həmin an sağ qoltuğunun altına köz basdilar elə bil. Diz çökdü. Dikəldi. Səntirlədi. Dizin-dizin Rahimə yaxınlaşdı. "Çatdım, qar-daş, səni döyüş-dən çıxar-da-cam. İn-di-cə...", - səsi qırıldı, əli Rahimə çataçatda ikisi də son nəfəsini çəkdi...

İmanla Bəhrəm da döyüşürdü. İki qardaş həm də döyüşçü yoldaşlarıydı.

İmanın 22 yaşı vardi, Bəhrəmin 20. Lerikdə anadan olmuşdular, Binə qəsəbəsində orta təhsil, Rusiyada ali təhsil almışdilar. İyulen 29-da hərbi xidmətə getmişdilər. Bir yerdə orta təhsil, bir yerdə ali təhsil alan qardaşlar bir yerdə hərbi xidmətə getmişdilər, bir-birinə həyan ola-ola Vətən üçün döyüşürdülər. Noyabrın 2-də ikisi də Qırmızı Bazar istiqamətində gedən döyüşlərdə şəhid oldu...

Kamilin sol qoluna, ayağına qəlpələr dəymişdi. Yaralarından qan şoralanırdı. Çətinliklə də olsa, qolunu sıxıb bağlamışdı, ayağını sarımışdı. Birtəhər ayağa durub ətrafa boylandı. Gedəcəyi səmti müəyyənləşdirdi. Yixila-dura atış mövqeyinə yaxınlaşanda bir qədər aralıda yaranmış döyüşçü kömək istəyirdi. Ürəyi Kamili o tərəfə çəkirdi. Bir addım... Üç addım... Beş addım... On addım... Nəfəsi yaralı döyüşçünün nəfəsinə, əli əlinə çataçatda diz çökdü – keçindi.

Yaralı döyüşçü də keçinmişdi...

Batan Günəşin hərarəti bir-birindən bir addım aralı düşmüş iki şəhidin ömrünün kəfəninə dönmüşdü sanki...

İkinci Qarabağ müharibəsində bir ana döyüşən orduya göndərdiyi məktubda yazmışdı ki, qələbədən sonra qarşıma çıxan ilk əsgəri şəhid oğluma əvəz bağrıma basacam. Müqəddəs niyyətiydi. Həmin Ana döyüşdən qələbəylə qayıdan əsgəri bağırına basanda kürəyinə göz yaşları düşən əsgər Ananın piçiltisini eşidə bilibmi?

- "Oğluumm!". Eşidincə Ananın boynuna sarılıbmı?..

Sentyabrın 28-i Ənvər Çingizoğluyla qarşılaşdıq". "Mühəribə" poeman oxuyanların hamısının qəhəriydi, "Qələbə" poemanı da oxuyarıq, yazacaqların hamımızın ruhunun Ay işığı olar, a Faxralı, inşallah", - dedi. "Torpağım bəsdi mənə", "Salam, ruhumuzun şəhəri Şuşam!", "Qələbəyə salam olsun!" poemalarını yazdım. Dördünü də ikinci Qarabağ müharibəsində qazanılan Zəfərə salavat bilirəm. Duyana salavat da dünyanın dərki formalarından biridi, deməli, fəlsəfədi. Bu fəlsəfənin zərrəsi gözlərimə düşübə, nə xoş!

Döyüşlərə ezam edilmişdik. Yol boyunca camaatin döyüşə gedənlərə doğmaliğini görmüşdüm, uşaqların hərbçilərin arxasında bayraq kimi dalgalanan əllərini görmüşdüm, dəniz səviyyəsindən 3000 metr yüksəklikdə anaların bişirib göndərdiyi yeməkləri görmüşdüm. Mühəribəydi, müharibə ovqatı qələbə ovqatı kimi yaşanıldı - hamı inanırdı ki, yaxın günlərin səhərlərindən biri qələbəylə açılacaq. O səhərə son illərin ən gözəl səhəri deyəcəyik.

Sentyabrın 27-nin səhəri müharibə ovqatıyla açıldı. Bu müharibə dövlətin müharibə aparma siyasetində xalqın ürəyincə olan bir yeniliklə başladı. Müdafiə Nazirliyində Mətbuat Xidməti rəisinin müavini vəzifəsi yaradıldı, həmin vəzifəyə peşəkar hərbçi mayor (indi polkovnik-leytenantdır, Müdafiə Nazirliyi Mətbuat Xidməti rəisinin müavinidir) Anar Eyvazov təyin edildi. İlk informasiya ordu ilə xalqın birliliyinin, Azərbaycan əsgərinin döyüş əzminin, qələbə ruhunun, xalqın niyyətinin, gözləntilərinin informasiyası idi; xalq bu səsi, belə informasiyaları gözləyirdi, bu gözləmənin mahiyyəti Zəfər idi - xalq Zəfər gözləyirdi...

Birinci Qarabağ müharibəsində də əhaliyə döyüş (mühəribə) informasiyası verilirdi. Qınayanım olmasa, deyərdim ki, o illərdə informasiyalar döyük ovqatıydı, müharibə ovqatı deyildi. 2020-ci il sentyabrın

27-də başlayan əks-hücum əməliyyatı İkinci Qarabağ müharibəsi kimi davam etdi.

27 sentyabrda səslənən ilk müharibə informasiyası rəmzi olaraq Əli ilə Bəxtiyarın şəhidliyindən üzü bu yana yol gəlirdi; 27 sentyabr səhəri camaatın müharibənin başlamasına necə sevindiyini təsvir etmək də çətindi, təsəvvür etmək də. O anları yaşadıq. Bilmirəm, bu günün uşaqları zaman anlamında sabahlar "Müharibənin ilk anlarını necə yaşadınız?" sualına hansı söz tərkibləri ilə cavab verəcəklər. Hər halda, "gözlədiyimiz anların sevincini nisbi narahatlıqla yaşamaqla" – fikrinə yaxın fikir deyəcəklər. Bəs bu gün nə deyirlər?

Polkovnik-leytenant Vasif Həsənov:

- Ali Baş Komandanın döyüş əmri verdiyini eşidən şəxsi heyətin baxışlarına sarılan sevinci təsvir etməyə çətinlik çəkirəm. Hamımız bu sevincin qələbə vəd etdiyini aydınlığıyla duyurduq. Döyüşə də bu ovqatla getdik. Müharibənin son gününə kimi döyüsdük. Qələbələr qazananların sırasında bizim hərbi hissə də vardi. Hərbi məktəbdə oxuyanda da, sonralar da müharibələrin tarixi ilə bağlı kitablar oxumuşam. Heç yerdə, heç zaman bu müharibə qədər gözlənilən, arzulanan müharibə olduğuna rast gəlməmişəm. Bu müharibə xalqın arzuladığı, istədiyi, gözlədiyi müharibə idi, xalqın müharibəsiyidi...

Əsgər Əli Əliyev:

- Doqquzuncu sinifdə oxuyurdum. Atam ön xətdə xidmət edirdi. Onun səhbətləri, cəbhə, xidmət xatirələri mənim də düşüncələrimə hopmuşdu. Müharibə başlayanda ilk olaraq atam yadına düşdü. O da döyüş əmrinin veriləcəyi günün intizərindəydi. "Ermənilər danişqlardan yayınır, Ali Baş Komandanımız döyüş əmri verəcək. Kaş o əmr mən tərxis edilənə kimi veriləydi. Birinci Qarabağ müharibəsində iştirak etməyə yaşım çatmadı, İkinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olmaq istəyirəm", - deyirdi. Sentyabrın 28-də mən də Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Səbail rayon şöbəsinə müraciət etdim. Həm ehtiyac

olmadığını bildirdilər, həm də yaşımin azlığını dedilər. 44 gün mənim də müharibəli günlərim oldu. Özümüz döyüşlərdən uzaq olsaq da, ürəyimiz döyüşənlərin yanındaydı. Səmimiyyətimə inanın, atamla maraqlandığım qədərincə ümumən döyüşənlərimizlə də maraqlanırdım. Şəhid olan hər döyüşünü mən də, sinif yoldaşlarım da qardaşımız bilirdik...

Əsgər Vəli Vəliyev:

- Sentyabrın 28-i müharibə ovqatiyla açıldı. Babamı kövrələn gördüm. Özümü taniyandan atamın, babamın döyüşlər, qəhrəmanlar, şəhidlər haqqında söhbətlərini eйтmişəm. Babam müharibənin başlamasına kövrəlmüşdi. Onda onun üzü göylərə sarı piçiltisini da eйтmişdim: "Şükür, başladı, inşallah, qələbəylə başa çatar". Babamın ümidi, ordumuza inamını məmləkətimizin ümidi, inamı bilirdim. O yaşda kişi boşuna ümid eləməzdi, boşuna inanmazdı. İlk qələbələr qazanılanda, ermənilərin "Ohanyan səddi" dağıdılanda babamın kükrəyən, yerəgöyə siğmayan sevinci eviminin divarlarını da aşüb kəndin məhəllələrini geninə-boluna dolaşdı. Kəndin yaşlı kişiləri, döyüşlərdən uzaqda qalan kişiləri bizim doqqazdan bir az aralıya toplaşmışdır. Az sonra müharibədə qazanılan qələbələrə görə ilk qurban kəsilidi. Onda bizə elə gəldi ki, bu gün-sabah Qələbənin qurbanları kəsiləcək...

İşgalçi Ermənistən Azərbaycanın ədalətli müharibəsində erməni xislətiylə döyüşürdü. Beynəlxalq konvensiyaların qadağalarına məhəl qoymayan işgalçi dövlət müharibəni müqavimət göstərə bilmədiyi ərazilərdən mülki ərazilərə keçirirdi. Bu bəlli niyyətə qarşı Azərbaycan öz müharibəsini aparırdı - xalqın müharibəsini, işğaldan qurtuluş müharibəsini. Ermənilər bu müharibəni ermənilik xarakteriylə aparırdı. Gəncəyə, Mingəçevirə, Bərdəyə, Xızıya ballistik rakətlər atırdı, bu şəhərləri ağır artilleriya qurğularından atəş tuturdu.

Hələ müharibənin ilk günündə axşam üstü ermənilər Naftalan şəhərinin Qaşaltı-Qaraqoyunlu kəndinə top mərmisi atdlar.

İkinci Qarabağ müharibəsində döyüslərdən uzaqda beş nəfərin – Elbrus Qurbanovun ailəsinin həlak olmasını da dünya ictimaiyyəti sükutla qarşılıdı. Bu sükut bəşəriliyə düşməncilik sükutuydu, əslində. Bu sükutu ədalətli müharibə aparan xalqın qalibiyət fəlsəfəsi cüpliklədi.

Bəşəriyyəti təhlükə hədələyəndə, işgalçı bəşəri qanunlar əsasında qınanmayanda daha böyük cinayətlər törədir; oktyabrın 4-də, 5-də, 8-də, 11-də, 17-də Ermənistən Gəncə şəhərinə raket və ağır artilleriya zərbələri nəticəsində 26 nəfər həlak oldu, 175 nəfər yaralandı, nə qədər mülki struktur obyekti dağıdıldı. Müharibədə, döyüslərdən uzaqlarda. Ermənilik budur! Müharibəni də siyasetə əvvərib erməniliyin yedəkçisi eləyən ermənilik budur!

İkinci Qarabağ müharibəsi Ermənistən dövlət siyasetinin hüdudlarını da göstərdi, erməniliyin xarakterini də. Türk şairi Tofiq Fikrətin "Zülmün topu var, gülləsi var, qələsi varsa, Haqqın da bükülməz qolu, dönməz üzü vardır" misralarının həyatılılığını, gerçəkliyini də təsdiqlədi. Onu da təsdiqlədi ki, Ana, Vətən, Ana Vətən deyənlər yadların səsini nəfəsinə sarımağa, yad nəfəsini dağlamağa qadirdirlər. Onu da təsdiqlədi ki, Azərbaycan əsgəri İkinci Qarabağ müharibəsinin tarixini öyrənə-öyrənə mətinləşəcək, qüdrətlənəcək; İkinci Qarabağ müharibəsi tariximizdə bir neçə baxımdan qürurla yaşadılacaq: işgalı sonlandırdı, azərbaycanlı gənclərin vətənpərvərliyinin, ordu ilə xalqın birliyinin yüksəliş düsturu oldu...

...Daşaltı istiqamətində döyüşdə tabor komandiri mayor Həmid Əliyev ağır yaralanıb. Ona ilkin yardım göstərildikdən sonra təxliyə olunmaq istəməsə də, təxliyə edilib. Tabora rəhbərliyi baş leytenant Ramazan Hudulov öz üzərinə götürüb:

– Daşaltıya tərəf yük maşınları gəlirdi. Nə vardı o maşınlarda? – hərbi sursat, ərzaq, canlı qüvvə. O maşınlar ünvanına çatmamış məhv edilməli idi. Döyüşçülərimiz əmri məsuliyyətlə yerinə yetirdilər. Kömək gözləyən düşmənin mövqeləri Azərbaycan

əsgərinin güllələriylə didildi. Düşmən inadkarlıqla müdafiə olunurdu. Müdafiə oluna oluna əks-hücum keçmişdi. 5 döyüşümüz şəhid oldu. Döyüşə-döyüşə şəhidləri də, ilkin yardım göstəriləndən sonra yaralıları da döyüşün içindən çıxarda bildik. Döyüşü davam etdirmək çətin olsa da, kömək gələnə kimi döyüşdük...

Dan yeri sökülməkdə idi. Mənim komandırliyimlə dağlıq massivdə qruplardan biri soldan, digər 3 qrup sağdan irəliləyirdi. Ayağın sürüşməsi təhlükəsi, dağın sinəsindən daş qopma ehtimalı da vardi. Döyüşü davam etdirdik. Döyüşə-döyüşə Laçın-Xankəndi yoluna çıxdıq, yolu bağladıq. Bu, düşmənin ağır mövqə məglubiyəti idi. Şuşa istiqamətində irəlilədik...

Əmr gözləyirdik. Anlar ötüşmürdü elə bil. Elə bil zaman donmuşdu. Döyüşçülərimizin əli silahın qundağını sixirdi. Aylı-ulduzlu paıyız gecəsində xirdaca yel əsirdi.

Yaralılardan birinin hamidan xəbərsiz göy üzünə piçiltisi indi də yaddaşlardadı: "Tanrım, mənə Şuşaya çatanacaq ömür ver..."

Şuşanın işğaldan azad edilməsi uğrunda döyüslər gedirdi. Döyüşçüləri şəhid ruhları, bir də Qorqud Dədənin ruhu uğurlamışdı. Azərbaycanlılığın erməniliklə tarixi döyüsləri idi. Azərbaycan əsgəri 1992-ci il mayın 8-dən bu döyüslərə yol gəlirdi. Bu uğurlamaları daşan sellər də görmüşdü, coşan yellər də görmüşdü, "Döyüş!", "Vuruş!" deyən ellər də görmüşdü. Bu uğurlamalar da qalibiyət fəlsəfəsinin sözü kimi dərk edilmişdi. Bu dərkin nəticəsiydi ki, rus jurnalisti Azərbaycan əsgərinin Şuşa uğrunda döyüşündən heyrətlənmişdi, heyrətini sözə əvvərmişdi, söz tarixi gerçəkliyi ifadə eləmişdi: "Belə döyüş, dövlət, Vətən sevgisi görən olubmu, demək çətindir. Dağ yuxarı, şəhidi ciyində, döyüşə-döyüşə qan-tər içində qalxırdı Azərbaycan Ordusu. Nə yaralısını, nə şəhidini əldən buraxırdı. Nəfəs almadan Şuşaya".

O döyüslərdə döyüşçülərdən biri yaralananda barmağını qanına batırıb Şuşanın dağlarının sinəsinə "Qarabağ Azərbay-

candır" yazmışdı. Bilmirəm, yağan yağışlar, əsən yellər o canım yazını silibmi? Azərbaycan əsgərinin ruhunun Şuşanın dağlarına yazılan yazılırı üzəklərə yazılıb. Budur azərbaycanlılığın bəşəri düşündürən qüdrəti! Bu qüdrətin də mahiyyəti qalibiyyət fəlsəfəsidir.

Topxanada başından yaralanan döyüşçüyü yardım göstəriləndə onun qırıq-qırıq dedikləri həkimin üzəyini qana döndərib: "Döyüşə biləcəmmi, həkim?". Həkim yaralı döyüşçüyü təsəlli verib, ümid verib. Məqamında təsəlli də dərmandı, ümid də. Yaralı döyüşçünün həkimdən sorğusu yaralıların da, döyüşənlərin də döyüşəzmini qələbə ovqatıyla ovxarlayıb; yaralının döyüşə can atması qələbə ruhuydu, döyüşənlər bu ruhun döyüşçüləriydi. İkinci Qarabağ müharibəsində bu biçim qoşalaşma (qələbə ruhu, qələbə ruhunun döyüşçüsü olma) xalqın müharibəsinin, xalqın müharibə aparma fəlsəfəsinə sədaqətinin (bu sədaqət elə Vətənə sədaqətdi!) qüdrətiydi...

Zəfərdən sonra işğaldan azad edilmiş Qızılı Kəngərli kəndində əsgər Kamran Muradov əsgər dostunun, döyüşçi dostunun fikirlərini bir qədər duyğusallıqla tamamlaşmışdı:

– Mən hərbi xidmətə başlayanda əsgər yoldaşlarından biri kövrəkliklə demişdi: "Atam cəbrayıllıdı. Mən Bakıda doğulmuşam, Bakıda böyümüşəm. Evimizdə əksər söhbətlərdə Cəbrayıł xatırlanırdı. İllər sonra ordu sıralarına çağırıldım, xidmət etdim, indi tərxis olunuram. Atamın cavaniğının keçdiyi yerlər uğrunda gedəcək döyüşlərdə mən də iştirak etmək istəyirdim. Qismət olmadı. Döyüşlər başlayanda mən də döyüşlərə can atacam. İcazə versələr, mən də döyüşəcəm. Verməsələr... Cəbrayıla ayaq basan kimi məni xatırlayarsınız, bir ovuc torpaq sürtərsiniz gözlərinizə...", – demişdi. Kövrəlmışdı. Öyrəndik ki, əsgər dostlarımız əsgər dostumuzun istəyini yerinə yetirib...

Cəbrayıllı əsgərin Cəbrayıla sevgisi elə Vətənə sevgiyidi.

Üç dostuydular. Hərbi xidmətə eyni gündə gəlmişdilər. Üçü də ali təhsilli idi. İlham filoloquydu, Rəhman rejissoruydu, Mikayıl – rəssam. İlhamla şair deyirdilər, Rəhmana maestro, Mikayıl rəssam.

Qələbədən üçlükdə bir musiqili əsər yazmağa niyyətliyidilər.

Mühərribə başladı. Onlar da döyüşürdü. Döyüşə-döyüşə bir-birini qoruyurdular, bir-birini qoruya-qoruya döyüşürdülər, döyüşə-döyüşə Qələbəyə yaxınlaşırıdalar...

Oktyabrın 17-də Füzuliyyə hücum ola-caqdı. Yanaşı döyüşəcəkdilər. Zaman dayanmışdı elə bil. Donmuş zaman içində Şairə elə gəlirdi ki, barmağıyla torpağa misralar düzür. Rəssam xəyalında rənglərlə Qələbə anını yaradırdı, Maestro qənşərindəki kiçicik daşları royalın dilləri kimi dilləndirirdi. Çağırın olmasa, nələr yazılırdı, nələr çəki-lərdi, nələr eşidilərdi?!

Bir-birinə çataqlı üç güllə səsi eşidildi – döyüş başlamışdı...

Şair ortada döyüşürdü. Maestro Şairin yanında, Rəssam solunda...

"Şair!", – Bəstəkarın səsiydi, səsindən hiss elədi ki, yaralanıb, köməyə səsləyir. Ona sarı getmək istəyirdi ki, Maestronun səsini eşitdi: "Şair!". O da yaralanmışdı. O da köməyə çağırırdı Şairi. Ona sarı getmək üçün sağa döndü...

Beş-üç anın içində bir addım sola atdı, bir addım sağa. Azca dikəldi və üzü üstə torpağa döşəndi. Güllə ürəyindən dəymişdi...

Bu anlarda qarşı yaxada güllələr didiştirdi.

Şair də şəhid olmuşdu, Bəstəkar da, Maestro da....

Üç döyüşçünün şəhidliyi, həm də belə şəhidliyi döyüşçüləri bir boy da dikəltmişdi; Füzuli işğaldan azad edildi. Qələbənin dərk edilən fəlsəfəsi həm də gücə, qüdrətə dö-nürmüştür. Azərbaycan əsgərini noyabrın 8-nə həm də bu güc yönəldibmiş...

Şuşa uğrunda döyüşlərdə iştirak edənlərlə hər söhbəti vətənpərvərlik sevgisinin hesabatı kimi dirləmişəm, bu duru sevginin işığını min illərin o üzündən düşən nur bilmişəm.

İşgaldan azad edilmiş ərazilərimizdə döyüşü əsgərdən eşitdiyim bir hadisə də yaddaşımdan üzülməyəcək: Şuşa döyüşlərində yaralanan əsgər həkimin "Yaraların çoxmu incidir?" sualına cavab verəndə gözləri dolub. "Mühəribədə döyüşü yaralana da bilər. Məni yaralarım incitmər, həkim, məni döyüşlərdən aralı qalmagım, sən döyüşdə iştirak edəcək döyüşənlərin sırasında olmayacağım incidir..." - deyib, qəhərini dözümlərə dağlayıb...

Vətən müharibəsi ərəfəsində bir əsgər söhbət zamanı komandırınə deyib ki, atam 1992-ci ildə Şuşada xidmət edib, Şuşada döyüşüb, Şuşada yaralanıb. Atam indi də deyir ki, Şuşanı görmədən ölsəm, illəri ömrümə haram bilərəm. O əsgərin atası Şuşanı görə bilməyib. Həmin əsgər Vətən müharibəsində Şuşa uğrunda döyüşüb, Şuşanı azad edənlərin sırasında olub. "Mən xoşbəxt əsgərəm ki, Vətən müharibəsində iştirak etmişəm. Şuşa uğrunda döyüşmüşəm, atamin ruhunu nigarancılıqdan qurtarmışam...". Qalib əsgərin kövrəlməsi döyüşçü yoldaşlarını da kövrəldib. O anları heç birinin unutmayacağına zərrəcə şübhəm yoxdu: Şuşaya görə, Zəfərə görə...

Bu olmuş da qalibiyət fəlsəfəsinin zərrəsi deyilmi?

Noyabrın 8-də Şuşada atılan sonuncu gülə ölümdən ömrə gedənlərin ruhunun şükranlığının salavatı oldu...

Şuşa işgaldən azad edildi.

Daşaltı əməliyyatının 30-cu ilində Daşaltıya mən də getmişdim, "Daşaltının qisası daş altında qalmadı" demişdim, yazdığım reportaj da belə adlanırdı. Onda Şuşaya da çıxməq imkanım oldu. 30 iliydi Qoşa qala qapısında ayaq saxlayıb üzüm gələn, ərkim çatan şusalıların birindən bircə ağız oxuma istəməyə niyyətliydim, ruhumla dinləyəcəyim oxumaya ömrümün bundan sonrasının şükranlıq duası deyəcəkdir. Sübh namazının azan səsini Şuşa əməliyyatında şəhid olanlarımızın ruhuna dua biləcəkdir...

Şusalılar Şuşaya qayıdacaq! Ruh cana qayğıdan kimi qayıdacaq! Cıdır düzü yenə

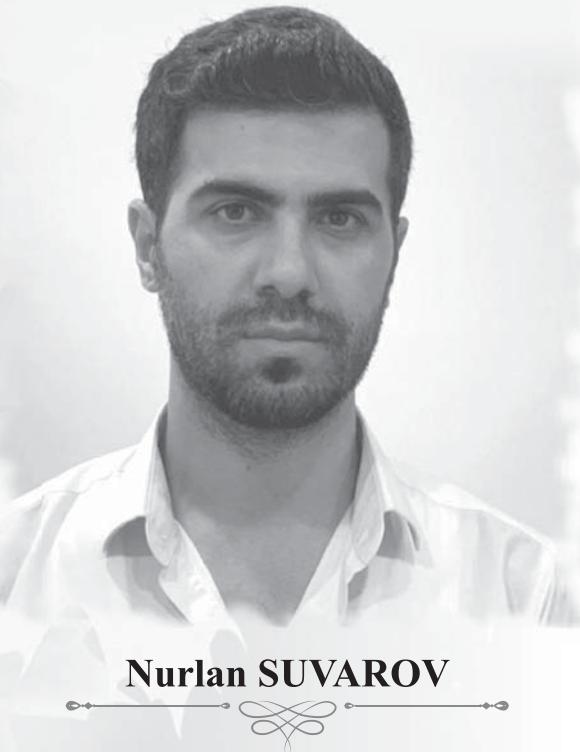
qarış-qarış güllənəcək, çiçəklərin ləçəkləri tellənəcək, ağacların doğma səsə, doğma nəfəsə boyunan budaqları yarpaq-yarpaq yellənəcək. Bunlara da Qələbənin qüdrəti deyəcəyik. Hər qüdrət özlüyündə bir fəsəfədi...

O niyyət hələ ürəyimdə qalıb, yaxınlarda gerçəkləşəcəyinə Azərbaycan əsgəri zəmanət verir!..

Həmin gün Vətən müharibəsinin iştirakçıları adından, qəhrəmanları adından, şəhidlərimizin ruhunun adından deyəcəm ki, Vətən müharibəsi ruhumuzun döyüş bayrağı oldu, Qələbənin fəlsəfəsi - sərhəd bütövlüyümüzün zəmanəti. Həm də yaxın vaxtlarda gerçəkləşəcək zəmanəti...

Rəşid FAXRALI

Nurlan SUVAROV

SAÇLARIMIN QIRMIZISI

İnsanlar çox məşguldür, amma uşaqlar və içindəki uşağı öldürməyən böyük insanlar mənə baxmazlar. Hər kəsi ovuclarımın içində alan səmayam. Öz dünyalarında sonsuz və əbədi olduqlarını düşünsələr də, sonsuzluq mənə aiddir. Uşaqları buludlarımla sevindirərkən günahkarları şiddətli göy gurultularımla qorxudur, onlara nələrsə deməyə çalışıram. Məni dinləyənləri heyranlıqla izləməyi sevirəm. Onların sayı çox az, bəlkə də, tükənmək üzrədir.

Bu gün məni dinləyən insanlardan birinin göz yaşlarını, hıçkırlarını eşidirəm. Onun göz yaşlarına dözə bilməyib bəzən mən də ağlayır, onun qırmızı saçlarını isladıram.

Mən heç dəyişmirəm. Səmadan yerə, sonra yenidən səmaya qayıdırəm. Səma məni bir elçi kimi insanların yanına göndərib, sonra geri qaytarır. Bu gün mənim ünvanım

bəlliyyidi. O, məni sevdiyini dedi, amma mən gələndə gizlənənlərdən yox, çətirini qəsdən evdə unudanlardandı. Özümü onun bütün bədənində, ən çox da saçlarında hiss edirdim. Bəzən ona əzab verdiyimi düşünsəm də, onun məni həmişə təbəssümlə qarşılıdığını yanaqlarından axarkən gülüşlərində gördüm. Bu günsə mən onun 30 göz yaşına qarışmışdım. Səbəbini həm mən, həm də göz yaşları bilirdi.

Mən onun gözündən damcı-damcı düşdükdə çox vaxt saçlarına tumar çəkən anası olurdu, bu günsə tək-tənhaydı. Onun saçlarına sıgal çəkən yaşısa sırənini demişdim. Buna görə, bəlkə, məni bağışlaya. Kədərini bu gün səssizliyində boğurdu. Kürən qız var olmanın məcburiyyəti və onun gətirdiyi doğrularla üzləşirdi.

Göz yaşları dolu buludların boşalmasıyla həməhəng olanda necə yüngülləşdiyini və yuxuya getdiyini ən yaxşı mən bilirəm. O, hər gecə mənə toxunar, mənimlə rəqs edib yuxuya gedərdi. Bir dəfə o, yalnız pianonun dillərində canlanan musiqini ruhunda hiss edib, gözləri bağlı öz dünyasında rəqs edərkən birdən anası qapını açıb, "Qırmızı saçlıım, yenə küləklə rəqs edirsən?" – deyə soruşduqda gözlərindəki xoşbəxtlik "Hə" – deyirdi. Şiltaq qız uzun ətəyi yellənənə kimi dövrə vurub özünü yatağına atdı. Anası pəncərəni bağlayıb, işığı və musiqini söndürsə də, o hələ əl barmaqlarının ucunda məni hiss edir, mənə toxunur, mənsə səssiz mehimlə al yanaqlarını oxşayır, onu xoşbəxt edirdim. Gözəl gözlüm sanki bu gün hər şeydən küsmüşdü. Onu küsdürən hər kəsdən intiqamımı almaq üçün ağacları aşırıb, evlərini başlarına yıldım.

Onu bu əllərimlə anasının bətnindən ayırdım, hamının nifrət edib, amma doyma-lığı dünyaya gətirdim. Anasının saçlarına bənzər qırmızı saçlarının işiq kimi yanacağını bilirdim. Anasına onu görmək qismət olmadı, qanaxmadan vəfat edərək haqqə qovuşdu. Məni öz anası bilib bir dəfə, "Saçlarım niyə sənin saçların kimi qara deyil?" soruşduqda, ona sadəcə, "Sən Allahın seçdiyi qulusan" – deyib, saçlarından öpdüm. Ona yalan danışmamışdım, çünkü o, doğrudan da, Allahın seçilmiş bəndəsiydi.

Yeni evə köcdüm. Əlimdəki çamadanları içəri qoyub qayıtdım ki, bir qız kitablarımı yiğdiğim qutuya baxır. Yaxınlaşdıqda saçlarının qırmızı olduğu gözümə dəydi.

Cox kitab oxumazdım. Orda da, sadəcə, oxuduğum bir neçə kitab vardi. Qırmızı saçları üzü görünməyəcək qədər dağınışmışdı: gözəlliyyinin məhz o saçların arxasında olduğunu yalnız tellərini arxaya atdıqda gördüm. Gördüyüm gözəl qızlardan sadəcə biriydi. Onu başqlarından fərqləndirəcək bir şey olduğunu kəşf etmədikcə gözəlliyi mənim üçün vacib arqument hesab oluna bilməzdi. Ona nəsə deməliydim. Bu məcburiyyətin içində həbs etmişdi məni. Bir neçə addım atıb ciddi baxışlarla, "Kömək lazımdır?" – deyə soruştum. Baxışlarını mənə dikəndə üzündə yaranan məsum gülüşündə həm utancaqlıq, həm də mehribanlıq vardi. Mənə "Maraqlı kitab zövqünüz var" – deyəndə səsindəki incəlik və zərifliyin üzünə necə yaraşdığını gördüm. Ciddi simama görə utanıb, üzümə bir az şənlik qatmağa çalışdım. "Təşəkkür edirəm" – deyəndə səsimin həyəcandan boğuq və qırıq-qırıq eşidildiyinin fərqinə vardım. Özümü ələ alıb ondan necə kitablar oxuduğunu soruştum, heç vaxt rast gəlmədiyim müəlliflərin adını çekdi. Təbii ki, cahiliyimi ona bildirmədim. Artıq səhnəyə atılmaq, özümü nəsə bilən insan kimi göstərmək istəyirdim ki, bir qadın onu çağırırdı. Məni yuxarıdan aşağıya kimi

süzdükdə bəyənmədiyi açıq-aşkar bilinirdi. "Yəqin, anası olar" deyə düşündüm. Amma onun saçları qırmızı deyildi.

Marketə getdim. Geri qayıdanda yüküm bir az ağır idi.

Saç boyası üçün getdiyim marketdən dolu paketlərlə çıxırdım. Qızımın sözünü xatırladım: "Ana, bir az minimalist ol". İndiki cavanlardan elə qəribə sözlər çıxır ki...

Qızımın bir oğlanla söhbət etdiyini görəndə sanki başıma qaynar su tökdülər. Onu tez yanına çağırırdım. Oğlanı heç gözüm tutmadı. Evə çatanda ona bir az hirslandı. Axı bizim atalarımızdan gələn adət-ənənələr, əxlaq qaydaları var. Qonşular görsə, nə deyər mənə?! Onun haqqında nə düşünərlər? Mən danışdıqca o gülümsəyir, məni ciddiyə almadığını görə qəzəbimi daha da artırırdı. Amma üzümdən öpməsindən və bir-iki xoş sözündən sonra ona qarşı hırsım necə soyumaya bilərdi ki?

Onları arxalarınca evlərinə girənə kimi gözümlə izlədim. Sonra əşyalarımı evə daşımaga başladım. Bir az da sürətli hərəkət etməliydim. Həm hava qaralır, həm də küləyin özü ilə gətirdiyi yağış damcıları getdikcə sürətlənirdi.

Boylarla rəssamların, notlarla bəstəkarların, mənimləsə yazıçıların, ya da yazıçı sevənlərin daxili dünyasını göstərmək olurdu. Tələffüz etdiyimiz sözlər qısqansa da, həqiqət budur ki, onlar bu məsələdə aciz qalır, fərdi tam ifadə edə bilmir.

Onun sirli dünyasını yalnız mən bilirdim. İnkər edə bilmərəm ki, insanlara göstərdiyi üzü olduqca şən, sevgiylə dolu, gələcəklə bağlı düşündükləri isə ancaq gözəl şeylərdir. Bu düşüncələr olduqca müqəddəsdir. Hami zənn edir ki, o heç vaxt pis şeylər görməyib, bu səbəbdən də uşaqlığındakı məsumiyyəti saxlayaraq dünyani dəyişdirəcəyinə inanır.

Hətta bir dəfə gündəliyinə dostunun ona dediyi Tarkovskinin "İnsanlar 18 yaşına kimi dünyani dəyişmək istəyir, 18 yaşından sonra dünya onu dəyişir və 25 yaşında ölü. 70 yaşında isə qəbrə qoyulur" sözlərini yazdığını şahiddim. Dostu bilməliydi ki, onun yaşı artıq iyirmini keçib və hələ də dünya onu dəyişməyib. Əminəm ki, o, dostuna ən xoş sözləri deyib, öz dünyasını ondan gizlədib. Onun heç kimin bilmədiyi, çox az adamın bilmək istədiyi dünyası zülmət içindədir. O, insanların əsl üzünü gördükcə əzabını məninlə bölüşüb, səhifələrə tökür. Oxuduğu kitabların onu bu qaranlıq dünyaya bir az da sürüklədiyinin özü fərqində olmasa da, mən heç də yaxşı olmayıacağını sezirdim. İlk yazıları kimi olsa da, son cümlələri məni belə qorxudurdu. O yazdırdı. Birdən qapı açıldı...

Hər dəfə qızımın otağına girəndə nə iləsə məşğul olur, bunları mənlə bölüşürdü. Yalnız yazdığı şeylərdən başqa. Mən bəzən qapını döyməyi unudurdum. Bu dəfə də içəri birbaşa girdim. Gündəliyini dərhal bağladı. Şəxsi həyatına girmək, dəftəri ondan almaq, ya da özü olmadığı saatlarda oxumaq ədəbsizlik olar deyə, nə ondan bir şey soruştum, nə də sırrının üstünü açacaq bir hərəkət elədim. Mənə nəsə demək istəsə, yazılarını bölüşərdi. Bircə o oğlan haqqında yazıb, eşq-məhəbbətdən dəm vurmasın. Çox gözəl səsi, musiqi anlayışı, zəngin dünyagörüşü və bilgisini həm təvazökarlıqla, həm də əhatəli sözlərlə bəzəyib, hər kəsi valeh edəcək şəkildə çatdırı bildiyinə görə qızımıla həmişə fəxr etmişəm. Qohum-qonşuların yanında bu barədə danışanda utanır, təklikdəsə mənə özü haqqında danışmaq istəmir. Görəsən, onun kimi insan varmı dünyada?

Heç gözləmədiyim gün mənə özünün bişirdiyi və adını "Məhləmizə xoş gəldin" qoyduğu kekslərdən gətirib, çay içməyi təklif etdikdə çox təəccübləndim. Heç nə eșitmiş, nə də görmüştüm. Bu ilk dəfəydi,

başına gəlirdi. Əlim ayağıma dolaşmış, nə deyəcəyimi bilmədən həyəcandan öz iradəmdən qopmuşdum. Bu şəhərdə belə şeylər olmaz, olsa da, qız tərəfi üçün başqa şeylər düşünərlər. Mənsə onun "mentalitet" zəncirlərini insani duyğularıyla çoxdan qırıldığına əmindim. Onu evə dəvət etməyin doğru, yoxsa yanlış olduğunu bir anlıq aydınlaşdırıa bilməməyim uşaqlıqdan gördüğüm və içiñə həbs olunduğum adət-ənənələr, qoyulan qaydalardan irəli gəlirdi ki, nəticədə onu içəri dəvət etmədim. Utandım. Dəvət etmədiyimə görə. Utanacaqdım. Dəvət etdiyimə görə. Ona kekslərinin necə olduğunu daha sonra deyəcəyim barədə söz verdim. Və sağıllaşdım. Başqasına desəm, onun məndən xoş gəldiyi üçün etdiyini deyib, arxasında da göz vurardı. Onu tanımayan belə deyərdi. Deyəsən, mən yaş-yavaş onu tanımağa başlayırdım. Bu davranışlar oğlan olduğum üçün yox, insan olduğum üçün idi.

Mən və başqa çöl itləri, nifrət etdiyim pişiklər belə onun yolunu səbirsizliklə gözləyirdik. Hər kəs əyləncə olsun deyə, bizi təpiklə vurduğu, daşla qovduğu halda, yalnız o, bizi anlayıb acliqdan ölməməyimiz üçün dadlı sümüklər, üzərini ət basmış, bəzənsə vitaminlı yeməklər alan, sevgimizi qazanıb bizi bu dünyaya bağlayan tək canlıydı. Hər şey bununla bitmir. Hər bir canlı kimi, bizim də qayğıya ehtiyacımız var. O iyrənmədən başımıza sıgal çəkir, bizimlə oynayaraq şənlənirdi. Sizə onunla ilk tanışlığımızdan danışım. Acliqdan kölgəlikdə yuxuya getmişdim. Həsrətini çəkdiyim qoxunu hiss edib yuxudan dik atıldım. Qarşısında ət parçaları görəndə gözlərim parıldasa da, başımın üstündəki insanı görüb dərhal qaçmağı düşündüm. Üzünün və eynəklərinin arxasında asanlıqla görünən gözlərinin təbəssümü mənə təhlükəsiz insan olduğunu hiss elətdirdi. Bir yaşam təzəcə tamam olmuşdu, amma hələ əzizlənməyin nə

olduğunu bilmirdim. O, mənim başımı tumarlayanda qorxduğum bu insana aşiq oldum. Qarşında yemək, yanındasə səni insanlardan qoruyan bir insan. O, insan deyildi, deyəsən, mələkdi. Qırmızı saçlı mələk.

Mənə dostu ilə kofe içməyə gedəcəyini deyəndə dostunun kim olduğunu soruşmayaraq ona inandığımı göstərdim. Adı günlərdən biriydi. Nə saatlarca güzgünün qabağında bəzəndi, nə də geyimlərindən hansının ona daha çox yaraşdığını soruşdu. Sadəcə ağ köynək və qara şalvar.

Onu kafeyə dəvət etdim, çünkü keks qarşılıqsız qala bilməzdi. İki şeyi etiraf edim: birincisi – keks dadsızdı, ikincisi – keks mənim üçün bəhanəydi. Niyyətim onu daha çox tanımaqdı, bəlkə də, onun dünyasına girə bilməkdi. Gələcəklə bağlı şeylər düşündükçə daha çox həyəcanlanır, nə geyinəcəyimlə bağlı seçimlər içində seçimsizlikdən əzab çəkirdim. Bir az da yorğundum. Səhər beşdə durmuşdum. Yarıyoaq, yarıyxulu onu gördüm. Yatağımın başında durub mənə baxırdı. Nəydisə, həqiqət deyildi. Demək olar, hazırlıdım ilk görüşə. Evdən çıxdım.

İlk dəfə olaraq aşiq olmaqdən qorxmurdum. Əksinə, özümü bilə-bilə onun ayaqları altına ata bilərdim, uzaqdan onun gəldiyini görəndə, deyəsən, artıq atmişdım.

Onu oğlanla görəndə bir az qısqandım. İnsanın insanla daha çox xoşbəxt olacağını bilərəm. Mənim qısqandığım onun mənə olan şəfqətinin azalıb, diqqətinin oğlana artmasıydı. Məni unudacaq qorxusu tədriçən yaranmağa başladı. O, məni unutsa da, mən özümü ona unutduramamalıydım. Quyruğumu bulayaraq yaxınlaşdım. Bu dəfə də başıma sıgal çəkməkdən boyun qaçırmadı. Oğlanısa heç sevmədim. Qız başıma sıgal çəkəndə oğlan qəribə baxışlarla mənə gözlərini zilləmişdi. Sanki mənə əlvurmaq deyilən bir qayda yoxdu. İçində

heyvan sevgisi yoxdursa, əlbəttə, məndən qaçarsan da, iyrənərsən da. O, mağazaya qaçanda oğlan bir az məndən uzaqlaşdı. Mənim də ona yaxınlaşmaq kimi niyyətim yoxdu. Mələk üzlüm mağazadan mənim üçün sosis almışdı. Bu, mənim doymağım üçün kifayətdi. Mən sosisləri yeyəndə onlar artıq uzaqlaşmışdı.

Bütün canlılar içində ən çox məni sevdiyinə əminəm. Onun sevgisi ən çox mənə yaraşır. Tikanları olsa da, gözəl ləçəklərim və ətrim məni əvəzedilməz edir. Düzdү, özümdən azacıq razı ola bilərəm, məni sevən belə sevir. Tikanları görmədən, məni olduğum kimi qəbul edərək. Bunun belə olduğunu sevgi mənə öyrədib. Qəlbə ki sevgi düşdü, canlıların gözünü bağlayıb, onlara başqa şeylər göstərir. Sevgi bu sırrını mənə dedi: qüsurları qüsursuzlaşdırduğunu. Mən bu gözəlliymə kirli əllərdə gəzirəm, amma heç kimi alçaltmaq fikrim yoxdur. Yanında bir adamlı gələn o qızı gördükdə, həyəcandan ləçəklərimi tər basdı. Mən başqa güllərdən daha gözəl görünürdüm ki, o, məni seçib yumşaq ovcunun içində saxladı. Sevginin nə olduğunu mən də daddım. Ətrinin möhtəşəmliyinə heç bir gülün ətrinin çata bilmədiyini piçildədəm.

Sevgi – qarşındakını özündən üstün bildiyin zaman, sanki top mərmilərinlə qarşı cəbhəyə təslim olub məglubluğunu elan etməkdi. Bunun dadı mənə çox şirin gəldi. Yoldaki qaraçılın satdığı güllərdən birini özünə seçəndə qəlbindəki boşluğu doldurubmuş kimi bir hiss yaşıtdı mənə. Gözəllik deyilən məfhumun tamamlığına şahid oldum.

Onun tanıdığı kafeyə getdik. Şəhərin ən yaxşı kofesinin burda olduğunu deyəndə, heç şübhəsiz, ona inandım. Həqiqətən, belə olmasaydı da, ən yaxşı kofeni içəcəkdir. Dünyanın öz qanunları deyilən bir şey yoxdu, əslində, qanunlarımla fırlanan dünyam

var. Orda həqiqət nədir, mənim üçün həşey odur. "Onunla danışmaq sıxıcı deyil?" – soruşana deyərdim ki, sonsuz zamanın bir ana sıxışdırılmasıdır. "Deyəsən, onu gözündə çox böyütmüsən" – söyləyənə "Mən hadisələri ifadə etməkdə o qədər də uğurlu insan deyiləm" – deyərdim. Dünyagörüşünü müəyyən etmək istəsəydim, şübhəsiz, bu yolda azardım. Oxumağımı tövsiyə etdiyi kitabları yadımda saxlaya bilməyəcəyimi sezdiyi üçün siyahını vərəqə yazdı. Film, daha sonra musiqi anlayışımın zəif olduğunu görüb sevdiyi melodiyaların adını siyahıya əlavə etdi (bu siyahıda ən çox sevdiyim "Secret garden" oldu).

Söhbətin səmimiyyətinə uyaraq özümü itirib, hərəkətlərinin nizamını bilməyən sərxoş kimi etdiklərinin fərqində deyildim. Buna görə də masanın üzərinə qoyduğu əlindən tutdum. Özünə yaraşan tərzdə əlini geri çəkdi. Utanmışdım. Bir müddət ikimiz də susduq.

– Gedək? – deyə soruşdu.

Üzünün qızarması başa düşüləndi, amma səsinin uşaqlaşmasına ad verə bilmədim. Evə çatdıq.

Məni vazaya qoyub, içindi iki qənd atdı. Məni eşitsəydi, ona "Qənd atmağın nə xeyri var ki, bir neçə gün sonra solub gedəcəm" – dediyimi bilərdi. Ondan istədiyim iki şey vardi: sevgiyə sulasın və son anlarında yanımda olsun. Anası məni gördükdə bir az təəccübləndi. Anasının gülləri onun kimi sevmədiyi açıq-aydın bilinirdi. Bu varlığı dünyaya gətirən insan niyə belə biri olsun ki?

Qızımın əlində heç vaxt gül, hətta ona yazılmış məktub belə görməmişdim. Təəccübləndim. Sonrasa hirsləndim. O oğlanın verdiyinə əmindim. İstədim gülü əlindən alıb, onun başına çırpmı. Amma bu, onun anasının edəcəyi hərəkət deyildi. O qadına yaraşdırmadım. Ona yaraşan ana rolunu oynamaq çox çətindi.

Bir neçə gün məndən heç istifadə etmədi. Məni artıq unutduğunu düşünürdüm ki, yorğun halda otağa girdiyini gördüm. Dostlarının ona hədiyyə etdiyi kitabdan qeydlər aparır, düşünür, sonra öz fikirlərini yazırı. Bu fikirlərə ona pislik etmiş insanları da əlavə edirdi. Aydınlıqdan qaranlığa sovrulduğunu gördüm. Ona var gücümlə mane olmaq istəsəm də, əlimdən yazmaqdan başqa heç nə gəlmirdi.

Onu ilk dəfə görəndən bəri çox dəyişmişdi. Bunu kədərlə izləmişdim. Bir qadının mənə sevgiyə sarılması üçün suyumu təzələməsi kifayətdir. Diqqət onun sevgisini göstərir. Mənə xoş sözdən əvvəl təzə su lazımdır. Çox fikirli görünür, yanımdan keçir, məni görmür, xoş sözlərini də, suyumu təzələməyi də unudurdu. Onun heç vaxt belə olduğunu görməz, belə diqqətsiz olduğunasa inanmazdım. Amma anlamalıydı ki, bilmək inanmaq deyil. Bilmək həqiqətdirsə, inanmaq real olmasını istədiyin şeydir. Beləcə, ləçəklərim bir-bir büzüşəndə – yeni toxumlarda, başqa insanlarda fərqli qayğılar görmək ümidi lə boynumu büküb, gözlərimi yumdum.

Son günlər qızımın təbəssümü üzündə qurumuşdu sanki. Həminki ruhu görmür, enerjisini itirdiyini düşünürdüm. Səbəbini soruştum. Bir söz demədi. Xəstə olduğunu düşünüb əlimi alnına vurdum. Hər şey qaydasındaydı. Qaydasında olmayan bir şey varsa, o da onun düşüncələriydi. Belə hallarda onu tək qoymağı uyğun bilib, yolunun qarşısından çəkilərək otağına getməsinə mane olmurdu. O, otağına keçəndən sonra mən saçlarına vurmaq üçün aldığım boyanı axtarmağa başladım. Amma nə qədər axtardımsa, tapa bilmədim.

Dəniz kənarında görüşmək üçün hansı saatın mənə uyğun olduğunu sorusanda istənilən saatda görüşə biləcəyimizi dedim. O da məndəki hissələrin əsirinə çevrilmişdi.

Axtardığım qarşılıqlı məhəbbətin asanlıqla məni tapdığını düşünmək halımı xoş edirdi.

Saatin əqrəbinə sanki daş bağlanmışdı, çox asta hərəkət edirdi. Görüş yerinə bir saat tez getdim. O gələnə kimi bir xeyli maraqlı ehtimal ağlımdan keçdi. Axi bizim ilk görüşümüz çox gözəl alınmışdı. Bu görüşdə ona aşiq olduğumu deyəcəkdir. Hə. Həə! Bundan utanmirdim. "Eybi yox, qoy naz eləsin. Amma mən nazını çəkib, onu gözləyərəm. Bilirəm ki, o, məni çox gözlətməz".

Çox da gözəl olmayan üzümdə səmiyyətimin əks olunduğunu görəndə o da mənə, sözsüz ki, aşiq olacaqdı. Dostlarım məni qısqanacaqdı. Heç birinin belə gözəl sevilisi olmadığına əmindim. Onu hamidan gizlədib, yalnız ikimizə məxsus olan yerdə onunla qocalmaq istəyirdim. Mənə yaxınlaşdığını görəndə özümü nə qədər saxlamağa çalışsam da (çünki durğun, hissiz simayla gəlirdi), bunu bacarmadım. Üzümə sözüm keçsə də, gözlərimə hökm edə bilmədim. Kaş ki, əlimi ona uzatmayaydım. Əllərini sinəsində çarpazlayıb göydə qalan əlimə fikir vermədi. Ehtimallarımın içində bu, beləsi yoxdu. Gələcəyin özünəməxsusluğu, müəmmə ilə insanların gözləmədiyi həyatı yaşatmasıdır.

Dəniz kənarına yaxınlaşanda dəyişməyən səs tonuyla gələcəklə bağlı onun haqqında nəsə düşənməməyimi, sevmək üçün daha uyğun namizədlərin olduğunu, hazırda fikrinin qarışiq olmasını və bu vəziyyətin mənimlə daha da pişləşəcəyini dedi. Ciddiyətlə sözlərini dedikcə ürəyimə sanki bıçaq batırırdı. Dənizin sahil boyu qayalıqlarına çatanda sözləri artıq bitmişdi. Ona bir neçə söz demək istəyirdim, amma bu nəyi dəyişdirəcəkdi ki?

Edə biləcəyim tək şey onu orda tək qoyub getməkdi. Onun mənə verdiyi yeganə şansdan yararlanıb – sözlərin ən ağırı olan "Əlvida" deyib getməliydim. Mən də elə etdim. O isə üzünü dənizə tutub heç bir hərəkət etmədən üfüqdə görə biləcəyi ən uzaq nöqtəyə baxırdı. Geri dönüb son dəfə üzünü görmək istəyirdim. Külək qırmızı saçlarını üzünə dağıtmışdı. Ağır addımlarla ordan uzaqlaşdım. Necə də qəribəydi, elə deyil? Dəfələrlə sevsən belə, ilk həyəcanın şirinliyi də, sevginin son nəfəsindəki kədərin acısı da heç dəyişmir.

Quyruğumu bulayıb onun arxasında düşdüm. Bu gün bir az qəribəydi. Ətrafa baxmır, məni görmürdü. Bu gün ac olduğunu unutmuşdu. Oğlana yaxınlaşanda yerimdə dayanıb, quyruğumu aşağı saldım. Qaşqabağımı töküb bir az mırıldadım. Amma oğlanın əlinin göydə qaldığını gördükdə "Ohh... sənə bu da azdır" – dedim. Bu, kefimi açdı. Sahilə doğru düşdülər. Mənsə yerimə çöküb, çənəmi torpağa dayayaraq bu gün ac qalacağımla barışdım. Çox keçmədi ki, oğlanın qayıtdığını gördüm. Kədərli olduğu yerindən bilinirdi.

Bayaqkı sevincimə görə utandım, ona yazığım gəldi. Nə baş verdiyini bilməsəm də, daşların əməlli-başlı yerindən oynadığını anlamışdım.

Bəzən çox şeyi ən yüksəklərdən izləyib, səssiz qalmaqla kifayətlənirəm. Amma bu gün susmadım. Əzəmətli Günəşin qarşısını buludlarımla örttdüm. Bu gün etdiyim hər şey qırmızı saçlı qız üçündü.

Mən səmanın qərarıyla gələn buludlardan aram-aram səpələnərkən onun gözləri dənizlə harmoniyamızdan yaranan mənzərəni izləyirdi. O tamaşa edirdi deyə, bu gün daha gözəl görünmək üçün əlimdən gələni etdim. Amma baxışlarında dünənki

hüzn yoxdu. İndi boşluq, heçlik və yoxluq içindəydi.

Ən bəxtəvər mənəm. Onun saçlarını istədiyim zaman oxşaya bilir, üzünə tökür və ya arxaya atıram. O yalnız mənimlə rəqs edir. Məni yalnız o hiss edir. Amma ona toxunuşlarım üzündə heç bir dəyişikliyə səbəb olmurdu. Dünən gecə ağlayanda firtınalar qopardığım insan məni ya unutmuşdu, ya da unutmuş kimi görünürdü.

Nə vaxt bu qədər itirdik və tapa bilmədik özümüzü? Məgər insan bu qədər qəddarlaşmaliydim? Bu qədərmi məhrum olduq insani hisslərdən, sevgidən? İllərlə bunlar haqda düşünməkdən, insanların yaxşıya doğru dəyişəcəyinə inanmaqdan artıq yorulmuşdum. Bir gün taqətdən düşüb yixiləcəğimi bilirdim. Oğlan üçünsə ən doğrunu etdim. Çox həssas, çox ümidi, çox sevincəkdi. Bilirəm, onun həssaslığını qırıdım, ümidiğini puça çıxardım, sevincini qırtağında qoydum. Mənə nifrat edə bilərdi. Bunun üçün ciddi səbəbləri vardı. Amma o biləcək ki, eşq yolunda yanmaq lazımdır. Kim bu yolda yanıb kül olmadı ki? Öyrənmək üçün yanıb kül olmalısan. O bunun fərqiñə vardıqda mənə təşəkkür edəcək. Səkkiz yaşimdə kiçik bir hekayə yazmışdım. Hekayədəki balaca qız hər kəsə yaxşılıq etməyə çalışsa da, nəticədə onlara zərər verirdi. Və beləcə ətrafında insanları özündən qoruyacaq sədlər hörməyə başladı. Kərpic divarlarının arxasında nəfəssiz qaldı suallarıyla. Susuzluqdan qurumuş səs tələrini ağrıdacaq qədər künlərdən sızan külək istiqamətinə qışkırdı. Bəlkə, yolüstü səsini aparardı küləklər getdiyi yerə. İllər əvvəl hekayəmə həbs etdiyim o qızın yaşadıqlarını indi özüm yaşayıram. Hər birimizin həyatını dəyişən hadisələr olur. Bu hadisə bir söz, bir cümlə, ya da bir kitab ola bilər. Dostlarımın sevinməyim üçün aldıqları kitabın məni dəyişəcəyini hardan

biləydim ki? Rene Dekartın Epistemologiyası və Foukaultun rəylərindən ibarət olan kitab məni silkələyib, başqa aləmlərə keçməyimə səbəb oldu. Axtardığım həqiqətin, əslində, böyük heçliyin içində olduğu, var olan hər şeyin məlumatının kökündə şübhə yatdığını öyrəndikdə Rene kimi həqiqətimi hissələrə böldüm. Məlumata çatmaq üçün şübhəylə çıxdım yola. Sonra bildiyimiz ehtimallar dalğasını əlavə etdiyim və olub-olmadığı haqqında şübhələr solipsizm fəlsəfəsinə apardı. Mən öz düşündüyümə əminəmsə, digər varlıqların var olduğunu necə əmin ola bilərəm?

Hər şey maddədən ibarətdirsə və onun təbiəti belə şübhəlidirsə, varlığına əmin olmadığım şeyləri nə üçün sevməliydim? Axı onların möcvud olmamaq riskləri vardı.

Bilməmək xoşbəxtlikdir. Mən xoşbəxtliyimi itirdim. Dünyanın yalnız beynimin içindəkilərdən ibarət olmadığını bilmək çox əzablıdır. Var olmayıımın və özümə məhkumluğumun məcburiyyətinin dözülməzliyiyydi yaşadığım. Bundan sonra sıfır və ya birin, şərin və ya xeyirin, savabın və ya günahın, yaşamağın və ya ölümün nə mənası qalırdı ki?

Bu mənasızlığın təntənəsiydi ki, səma qara buludlarına büründükcə, yağış yağdıqca külək saçlarımı dalgalandırırdı. Heç bir şey, heç külək də mənim üçün bir məna daşıımırdı. (Anamın aldığı saç boyasını götürdüyümə əmin olmaq üçün çantama baxdım). Bəs indi saçlarımın qırmızı və ya qara olması arasındakı fərq nəydi?

ŞEİR VAXTI

Səni canımdan bildim,
ürəyin nə istədi,
"yox" demədim, etdim mən.

Hər tərəfdə solmuşdum,
yaşamaq istəyirdim,
sinən üstdə bitdim mən.

Bəxtimi ağ gördüm
gözlərinin ağında,
qarasında itdim mən.

Öldüm, canın sağ olsun,
qalan ömrümü Allah
Sənə versin,
getdim mən...

Bəlkə,
hələ yaşayırdım,
öldürməsəydi...

Özümü qoymağə yer tapmırıam,
xəyalın evimi zəbt eləyib...

Getmə...
getmək həmişə var,
qalmağı da sına sən.
Qayıtsan, olmayacam,
istəmirəm, sınasan...

Bir Sən qaldın,
İlahi,
getməzsən ki?!

Xatirə qoyub gedirəm,
Sevdiyim, Sənə bir qucaq,
yoxluğuma yaxşı bax...

Elnaz EYVAZ

Qalxanda
təngnəfəs olmuşdular,
düşəndə zəhmət olmadı
gözümdən düşənlər...

Tükədən asılan ürəklər,
kəndirdən qorxmur, adamlar...

Zəmanə xarab olub,
Sənsizlik baş alıb gedir...

Dizində baş yeri var,
yorğunam, otur, Ana...

Günəşi çox sevdim –
ömrümün baharın gözlədim.
Ümidlərimə fal açdım ürəyimdə
açan çiçəklərə baxıb
alça budaqlarında:

aldatdım özümü...
Gülüşü çox sevdim –
Sən güləndə.
Öz dodaqlarım da gözəldi
Sənin dodaqlarında...

Köksündə uyumağı sevdim
unudub olanı-keçəni dünən.
Özgəsinə ətdən yastıq oldu
Mənə Vətən olan sinən...

Sən əzbərləyib bitirincə
mənə gələn yolları
mən dizlərini gözlədim:
ölümüm gözəl olsun barı...

Saçlarında siğalım,
sinəndə tərim qalıb.
Çətin unudacaqsan,
Səndə öz yerim qalıb.

Yum gözünü, yaxşı bax
yaddaşının küncünə:
ömürlük xatirəm var...
Əllərim Səndə qalsın,
yixılsan, kim qaldırar?!

Günəş çıxanda
daha çox üzüyürəm.
Ürək fəsil tanımır...

Dodaqlarım gözəl gülür
güləndə.
Adamın Allahı var,
gözlərim də gülə bilir –
Sən onları güldürəndə...

Yenə Sənsiz,
yenə tənha, yenə tək.
Yenə sığmır qəfəsinə
bu ürək.
Hamı doğma,
hamı əziz,

mən yadam.
Niyə yoxsan bəxtim kimi,
ay Adam?!

İlahi, bir qucaqlıq
yer ola yanında, bəlkə...

Səhərə "tezdir" deyərsən,
günortaya "nahar çağı".
Axşamüstü düşünərsən,
bəlkə, gedəsi yeri var,
ya da, bəlkə, bir qonağı...

Axşam düşər, deyərsən ki,
gün uzundur, Adam yorğun.
Amma yenə gözləyərsən,
gözləyərsən... gecə düşər,
xəyalların göy üzündən
heçə düşər.

Ümidlərin yatar, ölməz
baxıb hər çəkdiyin aha.
Hələ uzun bir gecə var
qarşidakı sabaha...

Mən bir kəpənəyəm,
rəngbərəng qanadlarım vardi.
Qaranlıqda işıq kimi yanardı:
söndürdülər, Adam.
O gündən sonra itirdim
ümidimi.
O gündən sonra
rənglərə yadam...

İndi yarasa kimi çırçıram özümü
ışılqlara.
Bu rəngsiz qanadlarımı
boyayacağına inandırıb yandırma.
Üç günlük ömrüm var,
onu da Sən qırma...

İlahi, bu ürəklə
Uzağa getmək tələdi.

Kürəyimdə daşdığım
hörük deyil ki,
şələdi...

Bir misralıq canım var,
o da ki bircə sözlük.
De...gedim yaşamağa...

Gecələr özünü belə ovudub,
yerimi doldurur isti qucağın.
Səhəri dirigöz açıram, Adam,
mənim canım yanır, Sənin ocağın...

Hava dolub gözlərintək,
ürəyim sıxlıq sənsiz.
Bilirsənmi necə olur
Vətəndə olmaq Vətənsiz?

Hər tərəfim yel çəkir,
yenə gedən-gedənində.
Ruhum hardadı, bilmirəm,
bu gördüyü bədənimdi.

Hərə öz canın aparır,
yaxından, gendən gedir.
Mən yazığın nə canı var,
hər gedən məndən gedir.

Allah kəssin
əllərinin insafin,
barmaqlarım göynəyir...

Gözlərim çəkən yoldan gəl,
ayağına daş dəyməsin...

Sən –
yaşamağa ən tutarlı
bəhanəsən...

Tanrım,
sən xoşbəxtlik ver,
gizləmək
mənim boynuma...

anasız uşaq kimi,
uşaqsız qadın kimi,
quruca adın kimi
varam –
Sən yoxsan deyə...

Bu gördüğün ağac deyil,
adamdı, darilan adam.
Hərədən bir cür qırılıb,
hər şeydən yorulan adam...

Salam, yurd yeri, xoş gördük,
yaralı sinənə salam.
Fəryadı göyləri dələn
sayılı sinənə salam.
Sənsiz axan göz yaşına
göz yaşı yox, qan demişəm.
Canımı Allah yolunda
canına qurban demişəm.
Başımı qoyum sinənə,
çəkim üstümə göyünü.
Quruca torpağın bəsdir,
neynirəm hündür öyüñü?!
Bu gecə vüsal gecəsi,
geyin zər-zibani, ali.
Bircə çımdık torpağına
qurbanıñ dünyanın malı!

Hər çımdık torpağına
ömrüm-günüm,
canım qurban.
Son nəfəsdə bayrağına
qoy dağılsın qanım, qurban.
Nə yaşasam, halal elə,
Ölüb səndə qalam, Vətən.
Atam-anam, qardaşımsan,
gözümüzün ağı-qarası,
bircəciyim, balam Vətən!

DƏRDLİ PİŞİK HAQQINDA BALLADA

*Hekayənin mərkəzində insan
durmur ...amma həm də durur.*

Onun dünyasının rəngi solmuşdu. Yox, soldurmuşdular bu dünyadan rəngini. Özünə qalsa, daha düzü, təbiət qanunlarına qalsa, bu dünyadan rəngləri hələ indi-indi bəlli olurdu...

Mavi, qəhvəyi güllü, naxışlı parçayla üzlənmiş divana uzatmışdır onu. Divanın yanındaki komodun üstündə üzərində sarı pişik şəkli olan, "Корм для стерилизованых кошек и кастрированных котов" yazılış karton qutu vardı. Şəkildəki pişik necə şən, bəxtəvər görünürdü...

Bu gözəl, yumşaq divan elə bil bir idi, yandırırdı canını. Elə bilirdilər, yatıb, rahatdı. Amma yatmaq nədi, rahatlıq nədi? O, yarıyumulu gözləriylə görürdü, haqqında danişilanları eşidirdi və... başa düşürdü...

– Pişiyə nə olub, niyə belə halsız uzanıb? Tərpənmir ki?..

– Əməliyyatdan gətirmişik, narkoz verib-lər.

– A-aaa...

– Nə edək daha, yazdı, bala verən vaxtı bunların, gündə balalasa, yiğib-yığışdırmaq olmaz... Həkimlə məsləhətləşdik...

– Bəs... yazıq... o da canlıdı axı... hiss edir e hər şeyi, gör necə kədərlidi...

– Yox e, indi hamı belə edir, elə mat qalmışan ki, elə bil heç eşitməmişən belə şey.

– Eşitmışəm, amma görməmişdim... Məncə, bu, günahdı, nahaq belə elədiz, elə bütün heyvan saxlayanlar da, kim belə edirsə, böyük günah qazanır. Allahın işinə əl aparmaqdı e bu...

– Eh, sən də elə hər addımda günah görürsən, bizim başımızda görünməyib ki.

Hicran HÜSEYNOVA

Dünyada belədi, başa düş, hər yerdə.

– Elə dünya da günah içindədi də, görən, kimin üzünə yağır bu rəhmət yaşışı?

...Yağış yağırdı küçədə. Kimin üzünə yağdığını isə heç özü də bilmirdi, hər damlasını bir ahənglə dövr elətdirən bilirdi. Və... hər şeyi bilirdi, hətta ürəklərdə gizlin olanları da. Axi böyük Kitabdan tutmuş, enerjinin itməməsi qanununa qədər O piçildamışdı insana... "Amma bir ibrət alan varmı?".

Mavi, qəhvəyi güllü divanda yumaq kimi yumrulanmış halsız pişik də hərdən pəncərədən yağışa baxırdı. Yağışın və saatın əqrəblərinin eyni ahənglə təkrar olunan aramsız səsinə quşların şən civiltisi də qoşulurdu arabır. Yazdı. Quşların bala çıxaran vaxtıydı. Pişik göynəyə-göynəyə düşünürdü ki, bu azad quşların ana olmasına, bala bəsləyib sevincli günlər yaşamasına heç kəs, heç bir ikiayaqlı qatil mane olmayıcaq. Onlar şən səslə oxuyacaq, budaqdan-budağa qonacaq, çör-çöp daşıyb yuva tikəcək, bala

çıxaracaq, ana olmağın sevincini yaşayacaq. O isə... Heç vaxt, heç vaxt ana olmayacaq! Çünkü sahibi, sahibəsi belə istəmişdi!

Onlar ona ən dadlı yeməklər yedizdirir, bahalı şampunlarla onu çıxımdırır, gəzdırır, oynadırdılar. Nə üçün? Özlərinə əyləncə olsun deyə, evlərinə müsbət enerji versin deyə, uşaqlarına... Yox, uşaqları yox idi hələ... Qoy heç olmasın da!!! Qoy onlar da övlad sevinci dadmasın!!!

... Aylar keçmişdi. Düzdü, balaca, dərdli pişik ayların nə demək olduğunu, necə keçib ilə döndüyünü, ömür karvanının günlərdən, aylardan, illərdən ibarət olduğunu bilmirdi. Bircə onu bilirdi ki, hər günü ötən günlərinə bənzəyir, rəngi solan dünyası da getdikcə solğunlaşır, rəngsizləşir. İndi o, heç gəzintiyə, küçəyə-bayırı çıxmaga da həvəs göstərmirdi. Küçədə balalarını ağızında ora-bura daşıyan pişikləri görəndə günlərlə özünə gələ bilmirdi. Elə bil bir daş asılırdı boğazından... Bu, qəhər idi... Bu, kədər idi...

Gün gəldi, onu bu kədərlə "mükafatlanıran" sahiblərinə də elə bu kədərin özündən pay düşdü; uzun müayinələrdən sonra sahibəsinin də onlara övlad sevinci bəxs edəcək orqanı götürdü...

Dərdli pişik görürdü bunları, danışılanları eşidir, sahiblərinin kədərini hiss edirdi. Bilmirdi, buna sevinsin, ya kədərlənsin...

...Yenə aylar keçdi, bəlkə də, illər, nə bilim, nağıl dili yüyrək olar. Gözgörəsi solan, həyatın hər bir sevincindən əl götürən sahibi və sahibəsi daha ona - bu canlı əyləncəyə məhəl qoymur, əsəbi-əsəbi gəzib-dolanırdılar. İş o yerə çatmışdı ki, onu yedirtmək, gəzdirmək belə yandlara düşmürdü. Dərdli pişik yazıçı-yazıçı baxır, astadan, kədərli səslə mi-yoldayırdı. Daha həmişəki qayğı, diqqət yox idi, yeməyi dördbucaqlı köhnə qabına tökür, onu da deyinə-deyinə qaba sarı itələyirdilər.

Arada "Pişik saxlamaq bizə düşmədi" kimi sözləri də qulağı çalırdı. Candərdi, ölməməkçün yeyirdi, sonra da əllərini qabağa uzadıb uzanır, başını əllərinə söykəyir, saatlarla tərpənmədən, eyni vəziyyətdə qalırdı. Sahiblərinə də maraqsızdı artıq bu canlı.

Həm də əlavə xərc kimi baxdıqlarından günün birində aparıb dinməz-söyləməz küçəyə, blokun qabağında yerə qoydular. Illərin, bütöv bir ömrün, məhrum etdikləri hər şeyin qarşılığında yemək də tökdülər qabağına.

...Dərdli pişik elə burda - blokun qabağındaki pilləkənin yanında yaşamağa başladı.

...Amma daha aylar keçmirdi. O, hər gün taplığından yeyir, günlərinin yarıdan çoxunu uzanıb düşünmək və yatmaqla keçirirdi. Düşünürdü, niyə biz heyvanlar adamları anlayıb başa düşürük, onlarsa bizi yox. Bəlkə, onlar elə bilir, biz oyuncaqıq, canlılıq axı biz!

Xəyallarında başqa idi hər şey. Özünə oxşayan mavigözlü, uzun, yumşaq tüklü balaları vardi, hamısı da ağappaq. Və o, dünyanın ədalətindən danışındı balalarına: heyvanların hüquqlarını müdafiə cəmiyyətlərindən, xəz dərili heyvanları ovlayanlara qarşı etiraz aksiyalarından... bir də itləri, pişikləri analıq (həm də atalıq) hissindən məhrum edənlərin cəzalandırılacağından...

Migel de SERVANTES

“Azadlıq, Sanço, göylərin insanlara yağdırdığı ən qiymətli nemətlərdən biridir; onunla heç hansı xəzinə müqayisəyə belə gələ bilməz...”

İnsanları arzu və iradələrinə qarşı getməyə məcbur etməkdən də çirkin heç nə ola bilməz.

Ey fəlakət, təkbaşına gəldinsə, xoş gəldin.

Mən bir ölüünün məzara dünya malı apardığını eşitməmişəm.

Tale nə olur – olsun, hər zaman yaxşıların üzünə gülər.

Yuxunu icad eləyəni min yaşasın; yuxu insanın bütün dərdlərini örtən yorgandır.

İnsanlar təhlükələrə sinə gərmədikcə şan, şərəf və mövqə əldə edə bilməzlər.

Elə bir çiv yoxdur ki, fələyin çarxını dayandırıra.

Qorxaqların ruhunda xoşbəxtliyə yer yoxdur.

Dost yolunda ölmək asandır, amma ki, yolunda ölə biləcəyin dostu necə tapasan?..

Tale hər fəlakətdə çarə olaraq açıq bir qapı saxlayır.

Şərəf və fəzilət ruhun bəzəyidir; əgər bunlar yoxsa, bədən əsla gözəl görünməz.

Fransua VOLTER

Azadlığı və həqiqəti sevməyən biri güclü ola bilər, amma heç vaxt böyük ola bilməz.

Başqa dili öyrənmək bir-iki ilin işidir, amma ana dilini yaxşı bilməkçün azı ömrün yarısı gərək.

Böyük işlər heç zaman böyük maneələrsiz olmur.

Sizi cəfəngiyata inandırıa bilənlər sizi vəhşiliklərə də sövq edə bilərlər.

Ən gözəl fikir belə pis ifadə olunduğu zaman dəyərini itirir.

Gördüyün bir işdən həzz alırsansa, bu elə azadlıq deməkdir.

Gülüncüə çevrilmiş bir şey artıq təhlükəli ola bilməz.

Kütlə ki mühakiməyə qalxdı, hər şey havayıdır.

İnsanlar yeməyə çörəkləri, yatmağa yerləri olan kimi düşünməkdən də vaz keçirlər.

Qədim Romada senzura olsaydı, Ovidinin, Yuvenalin, Siseronun dahiyanə əsərləri bizə gəlib çatmazdı.

Lağlağı ki anladıldı, lağlağı olmaqdan qalır.

Öləndən sonra hara düşmək istərdim: cənnətə, ya cəhənnəmə? Cənnətin havası yaxşıdı, ancaq cəhənnəmdə də dost-tanış məclisi o qədər xoş ki...

Avraam LINCOLN

Göylərə baxaraq varlığın əzəmətini müşahidə eləyib Allaha inanmayanlara matməəttəl qalmışam.

Görə və toxuna bildiklərinizə inanmaq inanc belə deyil, amma görünməyənə inanmaq bir zəfər və lütfdür.

Kim olur-olsun, haqqın tərəfindədir sə, onunla ol. Ta o vaxtacan ki, haqdan yanadır, elə ki başladı yolunu azmağa, ayrıl ondan.

Başqalarının azadlığını qəbul etməyənlər azadlığa layiq deyillər.

Məndən oxuduğum kitabların ən gözəlinin hansı olduğunu soruştursunuzsa, söyləyim: Anamdır.

Xalqın bir hissəsini həmişə, bütün xalqısa bir müddət aldatmaq olar, ancaq bütün xalqı, özü də həmişə aldatmaq mümkün deyil.

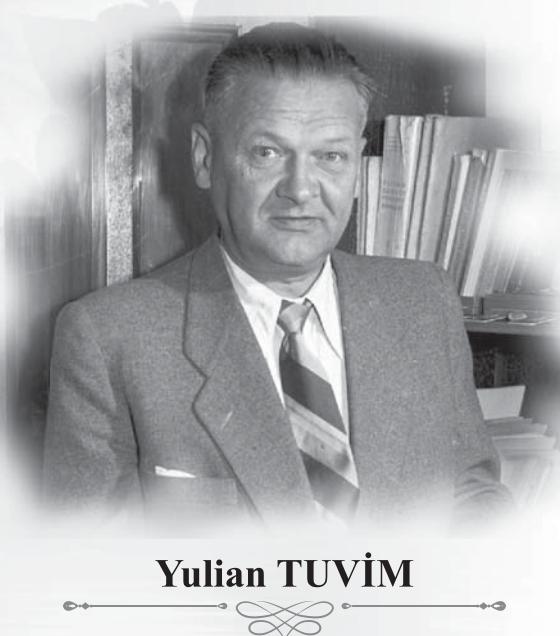
Güzgүyə baxdığın zaman başqa birini gör
mək istəmirsənsə, özün kimi ol.

Heç kimdə elə güclü yaddaş yoxdur ki,
yalanı hər vaxt istədiyi kimi baş tutsun.

Özü eləyə biləcəyi işi bizim görməyimizlə
adamlara kömək ola bilmərik.

Hər işi özünün bacardığını düşünənlər
xirdalanırlar.

Sabah – yerdə qalan ömrümüzün ilk
günündür.

Yulian TUVİM

Yer üzündə, Allah bilir, nələr baş verir!
Əvvəllər heç vaxt ölməyən adamlar indi baş-
layıblar ölməyə.

Elə yaşamaq lazımdır ki, öz tutuquşunu
şəhərin ən sözgəzdirən qadınına satmaqdan
qorxmayasan.

Vicdan həmin sakit səsdir ki, sənə ki-
minsə göz qoyduğunu piçildayır.

İnsanlar nəfəs almasayırlar, dünya təng-
nəfəs olardı.

“Xoşbəxtlik” sözünün cəm halı yoxdur,
“bədbəxtlik” sözünün isə var.

Qohum-əqrəbanı bizə tale bəxş edir. Necə
də yaxşıdır ki, dostları özümüz seçə bilirik!

Ən uzaq qohumunla tanış olmaq istə-
yirsənsə, yetər ki, zənginləşsən...

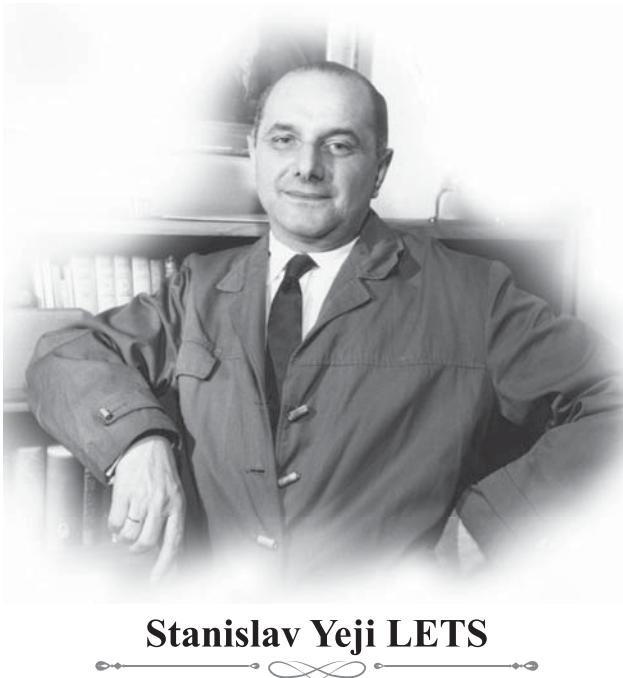
Elə yaşa ki, tanıyıb bilənlər öldüyün vaxt
xiffət çəksinlər.

Taxma dişlərlə qadağan olunmuş meyvə
yeməyəsən...

Sarsaq-sarsaq danışmaq olar, amma tən-
tənəli tonda yox.

Quş ağacın təpəsində soxulcanı görüb
təəccüb elədi: “Bura axı necə uçub gəldin?” –
“Sürünə-sürünə, a quşcuğaz, sürünen-sürünenə”.

Gözünə nəsə düşən vaxt yaddan çıxarma
ki, bu, kosmosun bir parçasıdır.

Stanislav Yeli LETS

Fikir daim yenidən doğulursa – ölməzdir.

Tarixdən bütün yalanların silinməyi o demək deyil ki, yerdə ancaq həqiqət qalacaq. Ola bilər, yerdə, ümumiyyətlə, heç nə qalmasın.

E=mc² tənliyini [Eynsteynin nisbilik nəzəriyyəsi] görəndə adam öz çərənçi- liyindən xəcalət çəkir.

Cırkin bir düşüncə üzəyi cırkləndirir.

Heç özünlə savaşma – onsuz da yeni-ləcəksən.

Qaranlıq vaxtlarda kölgəyə çəkilmək çətindir.

Öləndən sonra yaşamaq asan deyil; bəzən buna bütün ömrünü sərf etməli olursan.

Özünü yalandan azad imişsən kimi gös-tərə bilməzsən.

Sözlərin heç bir anlam ifadə etmədiyi dövrdə ikimənalı olmaq çətindir.

İnsan ol! Meymunlar artıq bunun öhdə-sindən gəliblər.

Cırdanlarla ünsiyət bel sütununu əyir.

Çirkabda eşələnməklə çıxış yolu tapıl-maz.

Əlləri iməkləməkdən qurtulan gün İnsan tarazlığını da itirdi.

Özüm özümlə danışdığını vaxtlarda son sözü heç də həmişə mən demirəm.

Çarlz BUKOVSKI

Ədəbiyyatsız həyat bir cəhənnəmdir.

İntellektual – sadə bir şeyi qarma-qarışık söyləyən kəsdir.

İnsanların haqqında nə düşündüyünə əhəmiyyət verməyib həyatımı on il uzatdım.

Unutma: eyni dildə danışanlar deyil, eyni duyğunu paylaşanlar anlaşa bilir.

Hey qələbəlik axtaranlardan uzaq olun, təkbaşına onlar bir heçdir.

Yaşamağı öyrənməkçün bir neçə dəfə ölmək gərək.

Afrikaya dərman göndərməyi qərara almışdıq, ancaq hamisinin üzərinə yazılmışdı: "yeməkdən sonra".

İnsanların səni ən çox sevdiyi zaman, işlərinə ən çox yaradığın zamandır.

Bizim zamanımızda yaxşı adam tapmaq çətindir...

Boş insanlarla içi dolu xəyallar qura bilməzsiniz.

Sizə zamanınızı ayırmayan birinə əsla özünüyü xərcləməyin.

Əlbəttə, bir insani sevə bilərsiniz, əgər onu lazımdıca tanımirsinizsa.

Hıçqıraraq ağlayan bir qadının göz yaşları, ağladan kəsin başına gələcəklərinin altına atdığı imzadır.

Toplayanı, tərcümə və tərtib edəni: C. M.

Əfsanə QURBANLI

Elektron poçtuma göndərilmiş bu şeirlərin müəllifini real hayatı mən, demək olar ki, heç vaxt görməmişəm.

O, Əfsanədi.

Onun şeirlərin oxuduqca kəndimizi şərqdən qərbə, şimaldan cənuba, eninə-köndələninə, gəzdim göyünü, yerini, dağlarını, küçələrini, adamlarını və ağrılarını təsəvvürümədə canlandırdım.

Dünya hardan harasa gedir, insanlarsa hələ bir müddət qalmalı, səbri eləməli, yaşamalı olur. Bir ömür boyu kədərlənir, gileylənir, həyəcanlanır, yaradır, iz salır. Hər şey doğuluşdan, yəni zamanla məkanın kəsişməsindən başlayır. Zamanla məkanın kəsişməsi – Vətəndi. Bu nə qəliz və nə müqəddəs bağılılıqdı!

Bu şeirlərin müəllifiylə mən eyni kənddənəm. Şamaxı rayonunun Göylər kəndindən. Bu şeirlərdə duyduğum doğmaliğin, qohumluğun bir açması da burada gizlənir.

Bu misralar istedadlı bir şairin yaradıcılıq faktı kimi diqqətimi çəkdi və onu oxuculara təqdim etmək qərarına gəldim.

Doğru olan Əfsanə gözünüz önündədi.

Ümid edirəm, Əfsanə Qurbanlinin şeirlərini siz də bəyənəcəksiniz.

Qurban YAQUBOĞLU

Bu qəlbimin ağrısını
Qoyun yazım varaqlara.
Verim köçəri quşlara,
Aparsın lap uzaqlara.

Səsim bülbül səsindəykən,
Bu taleyin nəhsindəykən,
Gül olmaq həvəsindəykən
Tay olmuşam alaqlara.

Bəmə düşüb coşan neyim,
Car olub səsim, gileyim.
Beşcə kəlmə söz söyləyim,
Axıb getsin bulaqlara.

Sevincdən əlim üzülür,
Qəlbə acı söz düzülür.
Yaşa dönüb də süzülür
Alma kimi yanaqlara.

Dərd düyüünü var məndə,
Xumar gözlərim nəmdə...
Söz gizlənir sinəmdə –
Yazmaq da olmur.

İtirdim sağı, solu,
Bu yol tikanla dolu...
İstədim azam yolu –
Azmaq da olmur.

Bəmə düşüb avazım,
Düşündüm, bir söz yazım.
Fələyə quyu qazım –
Qazmaq da olmur.

Nə dövrəndi, sürürəm?
Dərdi qəmə hörürəm.
Elə yuxu görürəm –
Yozmaq da olmur...

Bugünkü bu havada
Ayrılıq qoxusu var.
Bu qəmli gözlərimdə
Bir qəflət yuxusu var.

O günlər gəlməz ələ,
Gəlmışdı, verdik yelə.
Bu cür ayrılıq ilə
Yaşamaq qorxusu var.

Eh... Həyat bu, nə edim?
Dərd əkdir, qəmi yedim.
Kədərə çıx get dedim,
Onun öz ağası var.

Qalmadı bir seçim də,
Seçib yolu keçim də...
Üzüm gülür, içimdə
Bir mahnı ağısı var.

Getdiyim yol qaranlıqdı, çıraq olub ora işiq
saçarsan?
Dünya boyda ümidimsən, bu ümidi puç
eyləyib
qaçmarsan?..

Başında bir hava var,
Bu, payız havasıdır.
Ürəyim elə bil ki,
Yiyəsi uçub getmiş
Qaranquş yuvasıdır.

Bir az intizar var,
Bir az soyuqluq.
Mənə sahib çıxır
İndi tənhalıq...

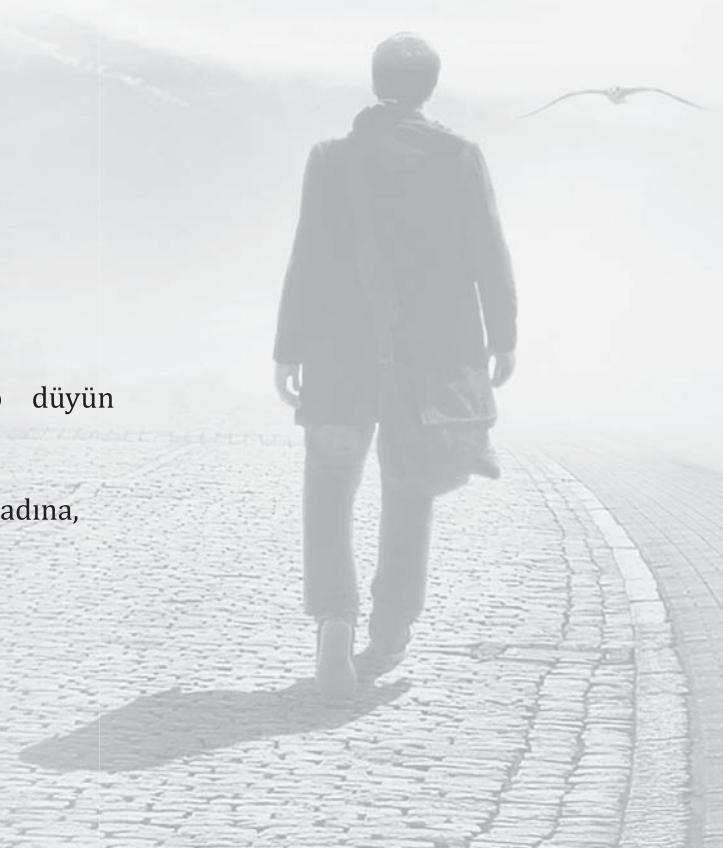
İndi neyniyim?
Mən də tutub əlindən,
Tənhalıqla dost qalım?
Yox, yox!
Yaxşısı budur,
Yazılım ağ kağıza,
Bitib Əfsanə olum...

QAYITMAZ

Arzumu ac itlər aldı apardı,
Bu, bir film idi, baxdım, qurtardı.
Tale səni məndən nə tez qopardı,
Sevilən günlərim getdi, qayıtmaz.

Hisslərim itirmək qorxusu imiş,
O yuxu ayrılıq yuxusu imiş...
Sevgi bircə qurtum sərin su imiş –
İcdim birnəfəsə, bitdi, qayıtmaz.

Sənsizliyin həsrətindən ürəyimə düyüñ
düşüb,
açarsan?
Köçəri qaranquş kimi alıb məni qanadına,
uçarsan?

Günel C.HACIYEVA

RƏQS EDƏN TAXTA QAYIQ

Göy üzünün dənizin səthində təcəssüm olunan ecazkar rəqsi – bu yer üzərində görə biləcəyi gözəlliklərdən sadəcə biri idi. Dünya belə gözəlməmiş?! O, dənizi ilk dəfə belə yaxından görürdü. Sanki səma dənizə nazlanırdı. Uşaq vaxtı ona satılmış və illərlə inandığı bir yalan var idi: böyük şəhərlərin səmasında ulduzlar heç görünməzmiş. Necə saf olmuş, uşaqlıqda söylənilən bütün yalanlar kimi, bu yalan da iliyinə o qədər dərin işləmişdi ki, heç bir dəfə də başını qaldırıb səmada ulduz axtarmamışdı. Bu böyük meqapolisin səmasında nə çox ulduz saymışdır, hələ ayın gözəlliyinə bir bax, İlahi!

Gecə onu elə sehrləmişdi ki, o özünü bu gecənin ilahəsi kimi hiss edir; sakit, dodağında xəzif təbəssümlə heç tələsmədən addımlayırdı. Dəniz, yer, göy, ay, ulduz kimi sayışan böyük şəhər – hər şey onun idi bu gecə. Üzərində əlindəki kökü gəmirən mavi

dovşanlar olan boz pijaması, ayağında mavi rəngli yumşaq tüklü çəkələkləri, ciyində böyük, toxunma yun şal dağınıq saçlı bu qızın asta, çəkələklərini sürüyərək addımlaması belə zərifliyinə, gözəlliyinə xələl gətirə bilməmişdi. O, pijamada gecə saat iki də dəniz kənarında gəzən yeganə qadın kimi tarixə düşə bilərdi, bəlkə də. Azad ruhun azad geyimlə ahəngi də bir başqa aləm imiş: ayaqların ayyaqqabaların içində sızləmir, şal-var belini kəsmir, iç geyimi ürəyini sıxmır, ən əsası, insanlar səni bayağı və əxlaqsız təəccüb ilə süzmürlər.

Artıq gecə saat 3-ü göstərirdi, sahildəki saat dirəyindəki elektron lövhədə “03:04” yazısı yanıb-sönürdü. O isə evindən kilometrlərlə aralıda şalını sinəsində bərk-bərk sıxaraq, heç tələsəcək yeri yoxmuş kimi irəliləyir, gah yerə, gah göyə, gah dənizə, gah da çox uzaqlarda qalmış evi səmtə baxır və susmaqdan zövq alırdı.

Bir it üzü ona sarı gəlirdi; qız ani duruxdu, sonra çöməlib iti tumarlamاق istədi. İt isə çatar-çatmaz ona göz vuraraq qaçmağa başladı. Qız heyrətlə itin ardınca boylandı, ayağa qalxıb fikirli halda dodağının altında mızıldandı:

– İtlər göz vura bilirmi?!

O, dəmir məhəccərdən ayaqlarını aşırıb dənizin qumlu-kəsəkli sahilinə endi, çəkələyinin bir tayı məhəccərin o tayına düşdü. “Qayıdanda götürərəm” o, səsli düşünüb, ayağındakını da çıxarıb o birinin yanına atdı. Corablarını soyunub ayaq barmaqlarını suya toxundurdu, su çox soyuq idi; o heç vaxt ayaqlarını hiss etməmişdi, soyuq suyun toxunuşu çox qəribə hiss idi – bədənindən bir göynəmə keçdi. Bu heç xoş deyildi. Tez ayağa qalxdı, çünkü bu möhtəşəm, azad gecəni qüsursuz yaşamaq istəyirdi. Corablarını ayağına geyinib, dizlərini qarnına yığıb, şalına bürünüb oturdu.

Sahilə yaxın bir taxta qayıq suyun üzərində yırğalanırdı. Bu gecə ilahi bir sənət

əsəri idi, onun heç vaxt görmədiyi bir möcüzə idi bu gecə.

– Salam.

Qız elə diksindi, az qaldı ki, üzü üstə dənizə yixilsin. Amma özünü ələ alıb ayağa qalxdı, tez əks tərəfə doğru qaçmağa başladı.

– Bu tüklü çəkələklər sənindir?

Qız geri boylandı, çəkələkləri əlinə keçirib gülə-gülə ona baxan oğlan heç yerindən tərpənmədən soruşdu:

– Qorxma, əşsi, mən bu qayığın kaptaniyam, – o bərkədən güldü.

– Rəssamam, ziyansız bir məxluqam, gecələr bura enib rəsm çəkirəm.

Qız ona “sən” deyə müraciət edən bu oğlanın səmimiyyətindən ürəklənib, ayaq saxlayıb, ona sarı bir-iki addim atdı.

– Gözəldir, hə?

– Nə?

– Ha-ha-ha, yaşamaq.

– Yəqin, gözəldir.

– Niyə yəqin? Sən yaşamırsan?

Qız cavab verməyib susdu.

– Asəf. Bax o binada yaşayıram, 3-cü mərtəbə, işığı yanın pəncərə... O, əli ilə dənizi şəhərdən ayıran küçənin kənarındaki beşmərtəbəli binanı göstərdi.

– Gecələr burada sülənməyimə baxma, işimi bitirib evə qayıdanda ev qaranlıq olarsa, vahimələnirəm, ona görə işığı yanılı qoyub çıxıram evdən.

O yenə qəhqəhə çəkdi. Aym işığında üzünün düzgün cizgiləri daha da aydınlanırdı. Görünür, gülüşünün gözəl olduğunu ona çox deyiblər ki, o da bundan qəlb ovsunlamaq üçün bir silah kimi istifadə edirdi.

– Qayıq sənindir?

– Yox, bir balıqcının, işimə görə ondan xahiş etmişəm ki, bir müddət qayığı buradan aparmasın. Əslində, o mənə pul ödəməlidir ki, gecələr onun qayığının həm keşiyini, həm də rəsmini çəkirəm.

Bu dəfə qız onun zarafatına gülsə də, o, çox ciddi şəkildə davam etdi:

– Amma mən ona 50 manat söz vermişəm, xəbəri yoxdur ki, heç 50 bitim də yoxdur. İşimi bitirən kimi gərək yoxa çıxam.

– Salam.

O bir daha salamlışib, əlini qızə uzatdı. Qız itaətkarcasına əlini uzadıb dedi:

– Leyla.

– Hə, bilirəm.

– Hardan bilirsən? – Qız duruxdu.

– Sevda olsayıdı, çox təəccübənərdim.

Yazıcıların, rəssamların, varlı oğlanların qarşısına çıxan qızların adları Leyla olur. Hə bir də, yuxulardakı qızların. Gecə sahildə seyrə çıxb sonra kasib bir rəssama rəst gələn qızın adı məhz Leyla olmalı idi. Siz Leylalardan başqa qızlara aman yoxdur. – Bu şirin komplimentdən məmnun qalan Leyla parlaq gözləri ilə oğlana baxıb gülümşədi.

Bir müddət bir-birinə baxıb söhbətə necə davam edəcəklərini bilmədilər. Anı bir əl hərəkəti ilə oğlan qumlu sahildə oturmağı təklif etdi. Hər ikisi qumda oturub ayaqlarını uzatdılar.

– Sən hər gecə bura gəlirsən?

– Nədir, hər gecə gəlib məni burada tapmaq istəyirsən? Zarafatından qızın utandığını görüb əlavə etdi:

– Evdən qaçmışan?

– Yox!

– Rəsmim bitənə kimi gələcəyəm, sonra hara gedəcəyim çəkəcəyim yeni əsərə bağlıdır.

– Mən də...

Əksər qadınlar kimi, o da təsirləndiyi kişiyyə maraqlı ola bilmək üçün nəsə yalan demək istədi, amma cümlənin ardını gətirə bilmədi.

– Mən səni burada heç görməmişəm.

– Hər dəfə müxtəlif səmtlərə gedirəm, bu gün isə bu qayıq çəkdi məni. – O, həyatında ilk dəfə dəniz sahilinə endiyini deməyə utandi.

– Qayıq yox, qayığın rəsmini yaradan rəssamin cazibəsi. – O, yenə qəhqəhə çəkib güldü.

Qız heyranlıqla onun profildən görünən gözəl simasına, qar kimi ağaran dişlərinə, üzünü azacıq örtmüş saqqalına tamaşa edirdi. O, dodağının altında piçildədi:

– İlahi, sən bu yad insanı necə belə doğma yarada bildin?

- Nəsə dedin, Leyla?

Bu adıancaq belə gözəl, nəzakətlə səsləndirmək olardı. Qız nəzərlərini oğlana zillədiyinin fərqi varıb tez qayığa tərəf baxmağa başladı.

Elə gözəl bir sükut çökmüşdü ki, bu sükutu yalnız dənizin piçiltisi və Leylanın qəlbinin döyüntüsü pozurdu. Əlləri ilə arxaya yaslanıb, bir ayağı uzadılmış, bir ayağı dizdən bükülü halda oturub gözlərini dənizin lap dərinliklərinə zilləmiş Asəf anidən özünü düzəldti, əllərini bir-birinə vuraraq qumunu tökdü və qızın əlindən tutdu. Qızın bədənidən elə bil cərəyan keçdi, amma o, əlini heç çəkmək istəmədi. Başını oğlanın ciyininə qoydu, elə yaxın idi ki, nəfəsi onun boynuna toxunurdu. Qız gözlərini yumub dünyanın ən gözəl qaranlığına qapandı.

- Leyla, üzüyürsən? - Asəf başını çevirib qızın qaranlıqda parlayan gözlərinə baxdı. Leyla ciyindəki şalın yarısını da oğlanın ciyininə atdı, onlar bir şalın altında dünyanın ən doğma iki yad insanı kimi bir-birinə qışıldılar.

- Leyla, gəl sən qayığa qalx, mən əsərimi sənlə tamamlayım. Sənə görə evdə narahat olmazlarsa, mənə bir saat bəsdir.

Qız heç bir söz demədən qıvrıq bir hərəkətlə qayığa qalxıb onun kənarında oturdu. Ciyindən yuxarı, düz biçimdə kəsilmiş qıvrım saçlarını külək üz-gözünə daşıtdıqca o da uşaq kimi onları üzündən kənarlaşdırırırdı. Kədərli, amma gülərkən parlayan gözləri ilə oğlana gülümsəyirdi.

- Pijamam bu romantikani tamamlayır. - Qız oğlanı yamsılayırmış kimi bərkdən qəhqəhə çəkdi.

- Mənə də rəssam deyərlər, mən səni pijamada görüb mələk qiyafəsində yarada bilərəm...

Dənizin kənarı ilə illərlə bir-birini tanıyan sevgililər kimi əl-ələ tutub addımlayırdılar. Qız sinəsinə sıxdığı tablonu gah qaldırıb baxır, gah da yenidən bağırna basırdı.

- Asəf, sən bu rəsmi niyə çəkirdin?

- Sərgidə iştirak edəcəkdir.

- Edəcəkdir niyə?

- Çünkü sərgi iki gün sonradır, bu isə yaxşı əsər yaratmaq üçün çox qısa zamandır.

- Onda sən bu tablonu mütləq özünlə aparmalısan. Qayıq kənarında ayı seyr edən Leyla simalı dəniz ilahəsi səni mütləq o sərginin qalibi edəcək. Mənə isə heç nə verməyəcək. - O gülümsədi.

- Nədir, yoxsa işimi bəyənmirsən? - Oğlan zarafatla dedi və qızın həyəcanlanıb nəsə üzrxahlıq etmək istədiyini görüb sakitcə əlavə etdi:

- Bu şəkil sənə daha çox şey verəcək, inan mənə, Leyla. - Qızın heyranlıqla ona baxdığını görüb, onun üzünü əlləri arasına aldı, ehmalca gözlərindən öpüb piçildədi:

- İnan mənə!

O, qızı ürəyinə basdı. O an sanki bu nəhəng dünya Leyla, Asəf, dərin bir ümman, onları heyranlıqla seyr edən sayışan göy qübbəsi, gecənin sirlərinə qərq olmuş ucsuz-bucaqsız bir meqapolis və bütün bunlara layla çalan xərif mehdən ibarət idi.

Günəşin ilk şəfəqləri dənizin üzərində bərəq vurmağa başlamışdı. Gecə dənizdə ayla rəqs edən taxta qayıq indi Günəşə naz satırdı.

- Bu, mənim nömrəmdi, mənə zəng elə.

- Gözlə...

- Zəng edirəm, bax.

- Yox, bu mənim zəngim deyil.

- Axı zəng səsi gəlir.

- Sənin telefonundur.

- Yox.

- Axı heç susmur.

- Cavab vermək istəmirəm, səndən ayrılməq istəmirəm.

- Cavab ver, Leyla, bu elə mənəm.

- Səndən qopmaq istəmirəm.

- Leyla!!!

Telefonun zəngi durmadan çalır, saat 8-i göstərirdi. Pəncərədən günəş işığı qızın yatağına düşürdü.

- Leyla, telefonun səsin kəs! - Yan otaqdan anasının yuxulu səsi gəldi:

- Bu pişik də başımıza bəla olub.

O, qızının eşitməsindən ehtiyat edərək astaca əlavə etdi...

Leyla nə baş verdiyini anlaya bilmədən əlini atıb telefonun ekranına baxdı. "Pişiyin yeməyi" ekranda - saatın zənginin altına bu sözlər yazılmışdı. O, əsəbi halda telefonda zəngin səsini kəsib ətrafa baxdı. Bədəninə ağır bir ruh düşkünlüyü çökdü. Pişiyi yatağının kənarında oturub diqqətlə sahibinin üzünə baxır, ona yemək verəcəyini ümidiłə gözləyirdi. Leyla otağına nəzər saldı: əlil arabasını yanına çəkə bilmək üçün əlini uzatdı. Düz çarpayının yanından asılmış "Dəniz ilahəsi" tablosuna gözü sataşdı. 4 il əvvəl atası bu tablonu şəhərin sərgi salonlarının birindən alıb gətirmişdi. Bəlkə, elə ilk və son dəfə o gün baxmışdı bu tabloya. Tablonun lap küçündə xırda hərflərlə nəsə yazılmışdı. Leyla gözlerini qiyib nə qədər baxsa da, yazını görə bilmədi. Hələ də onu seyr edən pişiyinin pəncələri arasından telefonunu götürüb kamera ilə rəsmiñ altındakı yazılı yaxınlasdırıldı: "A.A"

Qızın boğazı qurudu. "A.A - yəni Asəf?" o piçildadi. Ürəyi yerindən çıxırmış kimi vurmağa başladı. Nə yaşıdagını anlaya bilmirdi. Yorğanı üzərindən atıb illərin verdiyi alışqanlıqla qıvraq bir hərəkətlə əlil arabasına oturdu. Qucağına atılan pişiyini bağrına basıb yem götürmək üçün yataq otağının açıldığı eyvana çıxdı. Pişiyinin yeməyini qabına töküb, onu nəvazılə tumarlayıb qucağından buraxdı. Başını qaldırıb ümidsizlik içində şəhərə nəzər saldı. İlk dəfə eyvanından dənizin göründüyünün fərqinəvardı. Otağında və otağından dünyaya açılan məzərənin özündə bir dünya var imiş, o isə bütün bunlardan illərdir xəbərsiz idi. Bax, lap uzaqda dənizin sahilində görünən o qaraltı da elə o taxta qayıqdır, Asəf də

yanında oturub onu gözləyir, yəqin. Bəlkə də, Asəf onu elə bu halı ilə də sevəcəkdi - yuxusunda sevdiyi kimi. Pijamadakı qızdan dəniz ilahəsi yaradan rəssam, bəlkə, onun ayaqlarına da bir ruh verə bilərdi...

Xeyli vaxt internetdə Asəf adında rəssamları axtardı. Nömrələr, simalar, ünvanlar, məlumatlar... Bu dünyada nə çox Asəf var imiş. Amma öz Asəfini tapa bilmirdi. Yalnız gülüşü yaddaşında qalmışdı, simasını xatır-laya bilmirdi.

Bəzən insanların özünü məhkum etdiyi gerçəklər xəyal gücünü belə məhv etməyə qadir olur. Yaratdığı "səbəblər" hissələrini, arzularını, xəyallarını, düşünə bilmə bacarığını da məhv edir və bir dərəcədə özünü açıb görür ki, insan, onun həyatı hər hansı bir dəmir parçasının, bir əlil arabasının məhkumuna çevrililib. Sən onu yox, o səni idarə edir. Leyla da illər idi ki, Leyla olmaqdan çıxıb Leylalı bir əlil arabasına çevrilmişdi. Ta ki yuxusuna Asəf gələnə kimi.

Anası otağa girərkən, bəlkə, illərdən sonra ilk dəfə onun üzündə gülüş gördü. O, pişiyi ilə söhbətləşərək özünə xas olmayan bir tərzdə qəhqəhə çəkib gülürdü, sanki kimisə yamsılayırdı. Qızının bu halını o qədər xəyal etmişdi ki, qonşuların eşidib ayıb edəcəkləri kimi məşhur cümlələrini bir kənara qoyub onu bağrına basdı.

- Ana, məni bu gün sahilə apararsan? - O, anasının qulağına piçildadi.

Qadın hönkürüb ağladı. O illər idi ki, qızına dəniz kənarına enib hava almaq üçün yalvarırdı. Bu gün isə bunu Leyla özü istəmişdi.

40 dəqiqənin tamamına qız artıq tam hazır vəziyyətdə əlil arabasında oturub sahilə enmək üçün anasını gözləyirdi. Əynində dəniz ilahəsini xatırladan dizlərini örtən mavi, zərif libası, səliqə ilə daranmış saçları və şiddətlə vuran qəlb...

- Asəf, oğlum, sən 2 saat sonra gələrsən. Mən qızı sahilə aparıram.

- Sabah da gələ bilərəm.

- Yox, oğlum, su axır. Qonşu üstümə gələr. İki saata evdə olarıq, - sonra səsini yavaşdırıb:

qız ilk dəfədir məndən çölə çıxmağı xahiş edib, bala, nə yerdəyəm, nə göydə.

– Mütləq gedin, mən gələrəm sonra. Oğlan asta və anlayışlı səs tonu ilə cavab verib, özü ilə gətirdiyi alətləri qoymaq üçün mətbəxə keçdi.

– Ana, kim ilə danışırsan, atam ki işə gedib.

– Üst qonşu, təzə köcüb. Təzə deyəndə ki, 2 ay olar. Alt qonşuya su sizir, gəlib ona baxacaq. Nəysə, uzun danışdım. Qadın elə həyəcanlı idi ki, hərəkətlərindəki rabbitəni itirmişdi...

Oğlan qapıdan çıxarkən qeyri-ixtiyari səs gələn otağa boylandı, həzin səsin sahibəsi ona çox sırlı gəldi. Qız dəmir arabada oturub anasının dəniz sahilində nə üçün lazımlaşdığını heç cür izah edə bilmədiyi çantasını götürməsi üçün gözləyirdi. Oğlan onun yalnız profildən görünən simasına heyranlıqla nəzər yetirib, həyəcandan özünü itirərək sağollaşmadan qapını çırpıb çıxdı. Bağlanan dəmir qapının səsinə Leyla geri boylandı, artıq otaqda heç kim yox idi.

Sahil boyunca anasının sevgi dolu, həyəcanlı nitqini Leyla heç eşitmirdi, onun baxışları yuxusundan bir işarə gəzirdi. Kiçik bir nişanə – dənizlə rəqs edən taxta bir qayıq kimi...

ŞEİR VAXTI

Bəhruz XƏLİL

Adam deyil, kölgədir bu gördüğün –
əllərində boş çoxluğu gəzdirən...
İndi mənə əl açmasın küçədə
Ondan-bundan qəpik-quruş dilənən...

Bir buludam, günəş məndən “o” yanda,
Yağış kimi yağmağım da çətindir.
Az deyil ki, yaş otuzdan keçibdir,
Bundan sonra görməyim də, baxmağım da
çətindir...

Bir divar var, yarısı nəm, rütubət,
Soxulcanı çatışmayan divardır.
Bir divar var, ciy kərpicdən hörülüb,
Bəlkə, bir az əl gəzdirsən, məzardı.
Yaşayıram bir küncünə sığınıb!..

Göyərçinlər quruldayır damında...

Bax, heç nə yoxdur ovcumda,
Yenə də sıxıb uzatdım.
Birini aç, tapılmasa,
Deməli, ümid yeri var!..

Cırıq çəkmələrdən nəm çəkər gövdən,
Yenə yixilməzsən, dik dayanarsan.
Bəlkə də, nəyəsə yarıyar kölgən...

Odun sobasının hənirtisinə
Boyat çörəkləri doğrayıb yedim.
Bir az dadlı idi, bir az kədərli-
Nənəmin əlləri yadına düşdü...

Yenə köhnə ilin son günləridir,
Yenə köhnəlməyə bir il tələsir...
Heç nə dəyişməyir illər içində:
İnsan ölümünə hər il tələsir.

Tələsir tumurcuq yarpaq olmağa,
Tələsir yarpaqlar xəzəl çağına...
Tələsir insanlar xoşbəxt olmağa,
Tələsir ömrünün gözəl çağına...
Yenə də bu gündən dünən gözəldir!..

Yenə ciblərimiz səngər kimidir,
Don vuran əllərə sığınacaqdır...
... Kişi ürəyinə yiğilan dərdlər
Bir gün gözlərindən dağılacaqdır,
Artacaq dünyada su səviyyəsi!..

Yenə dəmir pullar toplayıram mən
Qızımın, oğlumun adına hər gün!..

Qəfil yadıma düşürsən,
Əlim-ayağım əsir...
Şəkəri düşmüş kimi
Acıram sənə, acıram...
Uzaqdır. Çox uzaqdır
Aramızda məsafə.
Hələ də çata bilmirəm,
Qaçıram sənə, qaçıram...

Hər sevirəm deyəndə
Yanaqlarım qızarır...
Elə bil ilk dəfədir
Ürəyimi
Açıram sənə, açıram...

Payız.
Külək.
Ağaclar.
Yarpaqlarla oynayır
Körpə-körpə uşaqlar.

Payızda külək olar də,
Ağacdan yarpaq düşər də!
Dəniz.
Mavi.
Balıqlar.
Qağayılar uçurlar,
Adamlar şəkil çəkir...

Dəniz mavi olar də,
Qağayılar uçar də.
Adamlar da ki, nə bilim?!
İstəsə, şəkil çəkərlər,
İstəsələr, siqaret...

Unudulur yavaş-yavaş,
Nə var, unudulur tamam...
...Bir döşəmə, bir də tavan
Arasında qalan ömrüm...

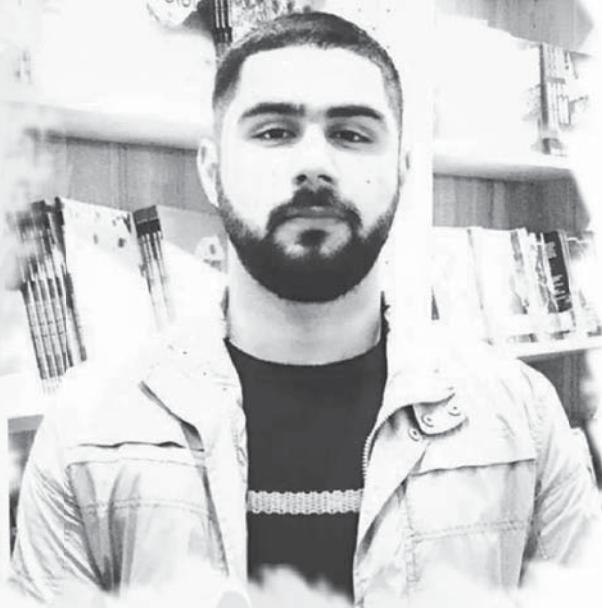
Nə üz qalib özr üçün,
Nə gələn var izim üçün,
Bundan sonra bizim üçün
Yarısında qalan ömrün
Yarısı da gərəksizdir...

Çörəyi daşdan çıxanın,
Ağlı başdan çıxanın,
Bu yaşıdan sağ çıxanın
Həyat üçün çabası da,
Davası da gərəksizdir...

Ayaqlarım əldən düşüb,
Döyür torpağın üzünü.
Qapısını açan yoxdur,
Günəş doğsun üzümüzə!..

DEBÜT

Orxan KƏRİMÖV

SAAT

Uşaq ikən hər səhər saat 8-də məktəbə getdiyim yolda yanından keçdiyim mağazanın taxtadan yiğilmiş vitrinində gözdən itənə qədər başımı çevirib baxdığını sarı rəngdə oyuncaq "KamAZ" var idi. Nə qədər vaxt keçdiyini xatırlamırıam, amma mən məktəbimi dəyişənədək nə o oyuncaq satıldı, nə də mən onu ala bildim. İllərlə vitrini bəzəyən oyuncağın da mənə nəsib olmaması özlüyündə həyatın mənimlə ilk yersiz zarafatı idi. İlk dəfə o oyuncağın sayəsində anlamışdım insana ən çox yaxın olan nəsnənin bəzən onun ən əlçatmazına çevrilə biləcəyini.

İllər keçib o vaxtdan... İndi sarı kamazın həsrətini çəkmək, atamın hər dəfə işdən gələndə "Bax, gör sənin üçün nə almışam?" cümləsi qədər isti və duyğulu idi. Amma mən bu hekayənin sonunu bilirdim. Sarı "KamAz" heç vaxt gəlməyəcəkdi...

Divardakı saatın səsiylə ürək döyüntülərim eyni ahənglə dövr edirdi: TİK-TAK,

TİK-TAK... Onun təyyarəsi çoxdan Bakıya enmişdi. İki ildən sonra yenə eyni şəhərdə idik. Eyni şəhərdə olmanın duyğusu da həsrətdən alovlanan üzəyimin az da olsa, közərməsinə bəs edirdi. Axi mən onsuz keçən iki ildə bu kiçik, birotaqlı evin qapısının arxasında onu gözləmişdim. Bu gün isə evdə hərəkət edərkən yerimi hər dəyişəndə istər-istəməz qapıya bir az da yaxınlaşdırıdım. Artıq dəhlizdəki bütün danışçıları, ayaq səslərini eşidə bilirdim. Deyəsən, qapı qonşumuzun uşaqları yenə xəstələnib, anaları da onlara ağlada-ağlada dərman içirdir. Nə isə, saata baxdım, 12:09-u göstərirdi. Saatin sağ tərəfində isə təqvim vardi. Bu gün ayın 23-ü idi. Bəli, o bu gün mütləq qayıtmalı idi, çünki söz vermişdi. Gözləməkdən yorulub bir nəfərlik dəmir çarpayıma uzandım. Əlimi uzadıb dolabın siyirməsindən ona yazdığını son məktubun özüm üçün köçürdüyüm nüsxəsini oxumağa başladım:

"Əzizim, bayaq xəbərlərdə gördüm, deyəsən, sizdə qar yağır. Eşidəndə ki ora da soyuqdur, mən də əynimi qalın edirəm. Hər axşam yorulana qədər səni düşünürəm, səni daha çox düşünmək üçün isə yuxu saatlarını bacardıqca azaldıram. Sonra birdən özüm də anlamadan yuxuya gedir, yuxuda isə ağ palтарlı insanlar görürəm. Narahat olma, yəqin, sənsizlikdəndir, ya da yuxusuzluqdan. Mən əminəm, sən gələcəksən və bütün bunlar keçəcək. Yenə səni düşünürəm, mənə görə düşüncənin sürəti işiq sürətini də ötüb keçər. Aramızda bu qədər dəniz, meşə, şəhər və kəndlər olduğu halda, səni düşünənən andaca yanimdə ola bilirsən. Ümid edirəm, gələn həftə söz verdiyin vaxtda gələcəksən.

Saat: 20:40..."

... Məktub oxunandan bir neçə dəqiqə sonra qapının kilidi açıldı, ardınca da cəftəsi cirilıyla aşağı əyildi. İçəri ardıcıl olaraq, Bakı Şəhər Ruhi Əsəb Xəstəlikləri Dispanserinin baş həkimi, iki şöbə müdürü və onların yanına assistent olaraq göndərilmiş Bakı Dövlət Universitetinin klinik psixologiya ixtisasının

sonuncu kurs tələbəsi Səbinə daxil oldu. Xəstənin onun şöbəsində olduğunu bildirən həkim həm baş həkimə, həm də assistent qızı məlumat verirdi. Səbinə gözlərini qayıb öncə palatani, sonra da xəstəni süzməyə başladı. Otaq çox səliqəli idi. Lakin divarlarda bəzisi diletant, bəzisi isə peşəkar rəssamın əl işinə oxşayan yüzlərlə, bəlkə də, minlərlə irili – xirdalı saat rəsmləri çəkilmişdi. Bu saatlardan xəstənin baş tərəfindən – yatağın sağına qoyulan, köhnəlmış, bəzi yerlərinin rəngi getmiş dolabın üzərindəki kağızlarda da var idi. Xəstə isə sanki onları görmür, əlindəki karandaşla sol qoluna dairəyə oxşayan, yumru nə isə çəkirdi.

O anidən başını çevirib bir müddət onları süzdükdən sonra nəzərlərini Səbinənin üzərində, daha dəqiq desək, biləyindəki parıltılı, gümüş saatda saxladı. Sakit halda uzanan xəstə, vəhşi heyvan kimi bağıraraq qızın üstünə atıldı və iki əli ilə biləyindən tutub var gücü ilə sixmağa başladı... Həkimlər qızı güc-bəla ilə onun əlindən alıb özlərini hövlnak dəhlizə, oradan da baş həkimin otağına atdırılar.

- Doktor, sizdən artıq dərəcədə üzr istəyirəm, mən sizə deməyi unutmuşam. 209 nömrəli palatada müalicə alan xəstənin yanına saatla, bilərziklə və hər ehtimala qarşı, bu kimi əşyalarla daxil olmaq qadağan edilib.

- Məncə, siz mənə yox, yeni assistentimizə üzrxahlıq edin. Nə də olsa, bu, onun ilk təcrübəsi idi. Bu cür naxoş halla qarşılaşması heç də ürəkaçan olmadı.

- Mənim üçün narahat olmayın, həkim. Artıq bura gəlməmişdən nə kimi hallarla, hansı dərəcədə ağır pasiyentlərlə qarşılaşacağımı hesablamışdım. Sadəcə bu xəstə niyə mənim biləyimdən elə bərk yapışdı, birdən necə oldu ki, qışkırmaga başladı və ümumiyyətlə, niyə elə qəribə davrandığını bilmək istəyirəm.

- Əlbəttə, qızım. İndi sənə xəstənin bütün məlumatları olan dörd illik dosyeyin bir nüsxəsini verərik, oxuyub evdə yaxşıca hazırlaşarsan. Əslində, 209-dakı pasiyent

çox sakit, sözəbaxan, hamımızın sevdiyi tək-tük xəstələrdəndir. Sadəcə olaraq... Nə isə, gecdir daha. Unutma, o bundan sonra həm də sənin pasiyentin olacaq. Ən yaxşısı, dosyeni götür, özün hər şeyi anlayacaqsan.

Səbinə dispanserdən çıxıb avtobus dəyanacağına getdi. Həm ilk günün yorğunluğundan, həm iki marşrut dəyişmək həvəsi olmadıqından, həm də əlindəki dosyeni tez oxumaq istədiyindən bu gün evə taksi ilə getməyi qərara aldı. Yolda bir neçə dəfə vərəqləri açmaq istəsə də, evə çatıb rahat və detallı incələmək düşüncəsi onu bu fikrindən daşındırdı. Nəhayət, yarım saat sonra evdə idi. Tələsik paltarını dəyişib, əl-üzünü yudu. Sağ biləyindəki saatı açanda gördü ki, biləyi əməllicə göyərib. Özünə bir fincan çay süzüb otağına keçdi. 3 saat sonra artıq hər şey gün kimi aydın idi. Səbinə sanki ağırlaşmış, zehni süstləşmişdi. Növbəti günə yaxşı hazırlaşmaq üçün oxuduqlarının bəzi hissəsini öz qeyd dəftərinə köçürməyə başladı.

Pasiyentin adı: Turabov Seymour Mikayıl oğlu.

Doğum tarixi: 16.02.1996

Doğulduğu yer: Bakı şəhəri

Cinsiyyəti: Kişi

Dispanserdə qeydiyyat tarixi: 26 avqust 2017-ci il.

Diaqnoz: Katatonik şizofreniya (F20.2)

Simptomları: İnsomniya (oyanıqlıq), qəribə pozada donmaq, neqativizm, rigidlik, mumabənzər plastilik, göstərişlərə qeyri-şüuri itaət etmək. Xəstə saat əşyasına qarşı həssaslıq göstərir, dayanmadan gün ərzində divara və ya kağızlara saat şəkli çəkir və ya usanmadan məktublar yazar. Yazılılarında sarı rəngliyük maşını barəsində müxtəlif, fərqli hekayələr uydurur. Kiminsə biləyində saat görməsə, yanında cizma-qara etmək üçün kağızı olsa, yuxusuzluqdan başqa heç bir narahatlıq keçirmir. Xəstə hər gününü 23 avqust 2017-ci il kimi yaşayır. Və hər gün qəzada ölmüş sevgilisinin yolunu gözləyir.

Xəstəliyə şərait yaradan vəziyyətin bu olduğu düşünülür: (Ailəsinin və hadisə şa-

hidlərinin dediklərinə əsasən) Seymourun universitet illərindən dəlicəsinə sevdiyi qız xaricə magistratura təhsili almaq üçün yola düşür və müxtəlif səbəblərdən oxuduğu müddətdə Bakıya gəlmir. Cütlük iki il ancaq telefon vasitəsilə əlaqə saxlaya bilir. Ölkələr fərqli olduğundan normal olaraq aralarında zaman qurşağının açdığı böyük vaxt fərqi yaranır. Beləliklə də, danışmaq üçün saatla mübarizə aparmağa başlayırlar. Nəhayət, sevgilisini qarşılamaq üçün gedərkən tixaca-da gecikir, qız isə vədələşdikləri yerə özünü çatdırmağa tələsir və bədbəxt hadisə baş verir. Yolu keçərkən ehtiyatsızlıqdan sarı rəngli "Kamaz" onu vurur və qız keçinir. Oğlan hadisə yerinə çatanda artıq gec idi. Aeroporta vaxtında çatmadığı üçün dərin

sarsıntı keçirir. Qızı yola salarkən "Ümid edirəm, hər baxanda məni xatırlayacaqsan və zamanımız tez keçəcək" – deyib, qoluna taxdiği saat hələ də qızın qana bulanmış, cansız, soyuq biləyində idi. O, şübhəsi qırılmış saatı ovuclarının içində götürür və qucaqlayaraq qışqırmağa başlayır... Və bir daha özünə gəlmir... 3 gün sonra isə ailəsi məcbur qalıb, onu dispanserə yerləşdirir.

Qırılmış saatda dayanan əqrəblər 12:09- u göstərirdi.

Həmin gecə sübhəcən Səbinənin gözünə yuxu getmədi. Beynində ancaq bu cümlə tik-tak edirdi: "Deməli, dünyadakı ən təhlükəli, ən öldürücü əqrəb daima öz üzərimizdə daşıdığımız və hər an bizi öldürməyə hazır olan saatın içindəki əqrəb imiş..."

Pərvanə MƏMMƏDLİ

VARIMIZ, VARLIĞIMIZ – ANA DİLİMİZ

*Türkün dilitək sevgili, istəkli dil olmaz,
Özgə dila qatsan, bu əsl dil əsl olmaz.*

M.Şəhriyar

Uzun illərdir ki, Güney Azərbaycanda müxtəlif sənət sahibləri, ictimai xadimlər milli dilin yaşaması və dövlət səviyyəsində işlənməsi uğrunda ardıcıl mübarizə aparır.

Ziyalılar Azərbaycan dilinin tarixi, onun türk dilləri sistemində yeri haqqında zəngin faktlara əsaslanan məqalələr dərc etməklə Güneydə ana dilinin tarixi keçmiş, lügət tərkibi, üslub zənginliyi haqqında təsəvvürləri genişləndirir.

Arazin o tayında ana dili uzun zaman təqib olunduğundan onun inkişafı ləngiyib. Bu səbəbdən də ədəbi dil şimaldakından

çox geri qalıb. Ərəb və fars tərkiblərinin, göstərilən dil qəlibləri ilə düşüncə tərzi də ədəbi dilin formalaşmasına imkan verməyib. Bu boşluğu hiss edən ziyalılar inqilabın ilk günlərindən yuxarıdağı problemlərin elmi-publisistik həllinə başlayıblar.

1978-1979-cu illər İran inqilabından sonra Güney Azərbaycanda milli istəklərə dayanan güclü bir siyasi hərəkat başladı. Bir çox partiya, təşkilat, dərnəklər quruldu və bunların orqanları olan qəzet və jurnallar açıq fəaliyyətə başladı.

Azərbaycan ziyalıları dilçiliklə bağlı müxtəlif türk dili kursları, elmi seminarlar təşkil edir, bu sahədəki boşluğu doldurmağa təşəbbüs göstərirdi. Ana dilində təhsillə bağlı bir nəticə əldə edə bilməyən azərbaycanlı ziyalılar təhsilin görəcəyi işi ana dilində dərgilər çıxartmaqla ("Varlıq", "Yoldaş" "İnqilab yolunda", "Yeni yol" və s.), dil kursları təşkil etməklə (M.Zehtabi, H.Düzgün, Ə. Daşqın, Ə.R.Sərrafi, M.Fərzənə və b.), dil, milli mədəniyyət, ədəbiyyat və tarix ilə bağlı elmi yazılar yazımaqla öz üzərlərinə götürürdülər. Onlar tariximizə, milli və mədəni sərvətimizə həsr olunan müxtəlif məzmunlu elmi məqalə və kitablar çap etdirməklə milli ruhda nəslin yetişməsinə yardımçı oldular. Cənubda mədəni həyatın gedisində xüsusi bir canlanma, dirçəliş mərhələsi yarandı.

Bunu da xatırlatmaq yerinə düşər ki, İranda milliyyətcə fars olan Rza şahın hakimiyyətə gəlməsindən sonra azərbaycanlılara qarşı zoraki assimiliyasiya siyasəti yeridilməyə başladı. Bu siyasətin "nəzəri əsası" Seyid Əhməd Kəsrəvinin 1925-ci ildə yazılmış "Azəri və ya Azərbaycanın əski dili", daha sonra iki başqa kitabçasında hazırlanmışdı. Bu qondarma nəzəriyyəyə görə, guya türklər Azərbaycana Səlcuqlar dövründə gəlmiş və türklərburanın fars köklü yerli sakinlərinin əski farscasının bir qolu olan azəri dilini aradan çıxarmışlar. Kəsrəvi İran ərazisində yalnız bir dil-fars dilinin

olduğunu iddia etməklə, hakim Pəhləvi sülaləsinə İranda yaşayan və azlıqda qalan xalqların ana dilinin qadağan olunması üçün şərait yaratmışdı. Fars milletçiləri indinin özündə də Azərbaycanın yerli sakinlərinin mənşəcə türk olduqlarını danır, onların dilcə türkləşmiş farslar (azərilər) olduğunu söyləyirlər. Buna görə də onlar türk, türk dili yerinə İranda ilk dəfə Ə.Kəsrəvinin işlətdiyi Azərbaycan dili və ya azəri dili anlayışlarını irəli sürür. Onu da qeyd etmək vacibdir ki, bu mlllətçilərin işlətdiyi termin Şimali Azərbaycanda başa düşdürüümüz mənada olmayıb, Azərbaycanın fars köklü sakinlərinin dili - tat dili mənasındadır.

Əhməd Kəsrəvi bu nəzəriyyəyə Avropa tədqiqatçılarını cəlb etməyə çalışsa da, tezliklə məşhur şərqşünaslar Kəsrəvinin fikirləri ilə razılaşmayıb onu rədd etdilər. Kəsrəvi 40-ci illərdə bu fikrindən imtina etməli oldu. Azərbaycan türklərinin soy-kökü və dil tarixinin saxtalaşdırılması işi sonralar karənglər, ənayətullalar kimi paniranist ideoloqlar tərəfindən davam etdirildi.

Kəsrəvi kimiləri azərbaycanlıların dilini, soy-kökünü təhrif etməklə kifayətlənməyi, Arazın ikiyə böldüyü xalqın ayrı-ayrı millətdən olmasını da iddia edirdi. O, çizma-qara yazılarında Azərbaycan xalqının varlığını inkar etməyə cəhd göstərirdi.

1978-79-cu illər İran inqilabından sonra ziyalılar yaranan nisbi azadlıqdan yararlanaraq bu cür uydurmaların qarşısını almaq, soydaşlarını ana dili ilə daha yaxından tanış etmək, Azərbaycan türkcəsinin qədim tarixə malik olmasını göstərmək üçün mətbuat səhifələrində geniş söhbət açdılar. Nəticədə böyük bir xalqın dilini, varlığını təhrif edib dananlara elmi faktlarla cavab verildi.

Beləliklə, Doktor Cavad Heyət və onun məsləkdaşları Pəhləvi rejimində şovinistlərin kəskin hücumuna məruz qalmış Azərbaycan dili, ədəbiyyatı, mədəniyyət və tarixi üzərindəki qara yalan və iftira pərdəsini götürüb əsl həqiqəti xalqa çatdırmağa nail ola bildi.

Azərbaycan dilinin grammatikasına aid ilk kitabı Məhəmmədəli Fərzənə böyük məhrumiyyət içində həbsxanada yazmışdı. Kitab böyük marağın səbəb olmuş, onun sorağı Almaniyaya da çatmışdı. İngilabdan sonra ilk dəfə Azərbaycan dilinin elmi tarixi ilə doktor C.Heyət, dilciliyin problem məsələləri ilə isə doktor Həmid Nitqi məşğul olmuşdu.

Ana dilinin qədimliyi və onun varlığının qorunması doktor Cavad Heyəti düşündürən əsas məsələlərdən idi. O, "Varlıq" jurnalının 91-ci sayında farsca yazdığı "Azərbaycan türkcəsinin adı və yeri" məqaləsində mürtəcə paniranistlərin şovinist istəkiərini, düşüncələrini kəskin tənqid edəndən sonra onların işlətdiyi "Azərbaycan dili" anlayışına qarşı çıxırdı. Türk (Azərbaycan) dilinin təkamülü və təşəkkülündən danışandan sonra Azərbaycan türklərinin hələ qədim çaglardan bu ərazidə sakin olduğunu göstərirdi.

Cavad Heyət ana dilini "özgə dil", "məhəlli" dil adlandıranlara cavab verərək yazırdı: "Həqiqət budur ki, Azərbaycan türklərinin bugünkü dili türk dilidir. Hər xalqın dili, anasının qucağında öyrəndiyi və öz aralarında danışlığı dildir. 1000 il bundan əvvəl dədə-babalarının hansı dildə danışdıqları əsas deyil. Əgər belə olsayıdı, gərək İran xalqı indiki fars dilindən əl çəkib Pəhləvi dilinin, daha qədim pars dilinin dalınca gedəydi.

Ümumiyyətlə, "Azərbaycan dili" dar anlayışdır. Belə ki, Azərbaycanda işlədilən türk dili təkcə burada deyil, İranın fars məntəqələrində də minləriə adəmin yüz illər boyu danışlığı dildir. Ona görə də Azərbaycan dili dedikdə onun işləklik dairəsi kiçilir. "Bu dil 30-cu illərədək istər el içində, istərsə də kitablarda türk dili adlanmışdır. İndi də dilcilik, Azərbaycan dili tarixi kitabları Şimali Azərbaycanın müəllifləri və alimləri doğruluqla göstərirlər ki, bu dil qərbi türk, yaxud oğuz dillərindən biridir".

Bir də ki, dilin adı coğrafi yerin yox, millətin adından götürülür. Hər dil millətinin dediyi adla tannır. Cənubi Azərbaycanda

milyonlarla adam deyir ki, mən türkçə danışıram. Füzulidən Sabirəcən bütün şairlər də ana dilini "türk dili" adlandırb. Yeri gəlmışkən, 1995-ci ildə Şimali Azərbaycanda yenidən türk dili istilahının Azərbaycan dili ilə əvəz olunmasına Cavad Heyətin münasibətini öyrənəndə bu məsələnin digər ziyalılar kimi, onu da razı salmadığını və onun dilçilikdən çox siyasi bir məsələ olduğunu söyləmişdi:

"Bizim dilimizə İranda türki deyirlər. Ta qədimdən dilimizi türki adlandırlıblar. Avropa türkoloqları da dilimizə Azərbaycan türkcəsi və ya azəri türkcəsi deyirlər. Türkiyənin Osmanlı və ya Anadolu türkcəsinin türkçə adlandırılması bizim də dilimizə azəri türkcəsi və ya türki deyilməsinə mane ola bilməz".

C.Heyət farsca yazdığı "İran və zəbane qovmi" (İranlı millət və qovmi dillər) adlı məqaləsində Cənubi Azərbaycanın İrandan ayrılmاسının tamamilə əleyhinə olmaqla fars dililə yanaşı, Azərbaycan dilinin də tədris edilib yayılmasına maneçilik törədənləri ifşa edir. Müəllif yazar: "Bildiririk ki, iranlıçıq, rəsmi və milli, həm də bu irqcı həmvətənlərimizin ana dili olan fars dilini sevirik, onu farslardan daha dərin öyrənirik və işlədirik. Biz onunla yanaşı, istəyirik ki, öz ana dilimizdə oxuyub yazaq. Bizə əcdadımızdan yadigar qalmış folklorundan, musiqisindən də ləzzət aparaq. İrqçılər və ifratçı şovinistlər cavabında bizə deyirlər: Siz əgər bu işi görsəniz, pantürkist olub Azərbaycanı İrandan ayırsınız. Siz İranın əsas qanununda təsdiq edilməsinə baxmayaraq, bizə deyirsiniz ki, öz ana dilinizi yaddan çıxarın, fars dilində (yəni bizim dildə) yazın və qiymətinizi inkar edin".

Ustad türkoloq milli dilin tarixinə həsr etdiyi "Türk dilinin tarixi və ləhcələri" adlı əsərini, eyni zamanda şahlıq rejimi zamanı İran dilçilik elminin və hakim ideologiyanın Azərbaycan dilinin özünəməxsus zəngin bir dil olmasını inkar etməsinə cavab olaraq yazmışdır. Əsər Azərbaycan dilinin tarixi haqqında fars ziyalıllara və digər təbəqələrə,

həmçinin farsca təhsil görmüş və ana dilini mükəmməl bilməyən azərbaycanlılara ətraflı və elmi məlumat vermək üçün yazılmışdır.

Müəllif bu əsərində türk dillərinin təsnifatı haqqında IX əsrən üzü bəri bütün mövcud fikirlərin tənqidi icmalından sonra türk dillərinin morfoloji quruluşunun yiğacam şərhini verir. Türk dillərinin müxtəlif mərhələlərinin araşdırılması məsələsi, türk və azəri türkcəsinin tarixi inkişaf yolları haqqında müfəssəl məlumat verir. C.Heyət İranda Azərbaycan dilinin bəzi dialektləri haqqında ilkin informasiya verir. Qeyd etmək lazımdır ki, İran ərazisində mövcud olan türk dillərinin və dialektlərinin öyrənilməsində də C.Heyətin rolü böyükdür.

Müəllif Azərbaycan dilinin tarixini, bu dilin yaranmasında iştirak edən etnik birliklər və qrupları, Azərbaycan dilinin dünya dilləri arasında yerini, azərbaycanlıların etnik ərazisini, azərbaycanlıların şifahi xalq ədəbiyyatını nəzərdən keçirərək belə nəticəyə gəlmişdir ki, indi İranda türk dilində danışan əhali türkdilli yox, hər cəhətdən türkdür.

C.Heyət kitabındaki bəzi məsələləri daha dərindən açıqlamaq üçün Şimali Azərbaycan, Türkiyə və Avropa türkoloq alımlarının əsərləri ətrafında öz düşüncələrini bölüşdürümkən qərarına gəlir. Yuxarıda adı çəkilən kitabında Ə.Kəsrəvi kimi alımların qeyri-elmi uydurma konsepsiyası, Pəhləvilərin zoraki assimiliyasiya siyasetinin İranın hakim dairələri tərəfindən tətbiq olunması açıqlanır, bu fikrin uydurma olduğu tarixi və elmi sənədlərlə isbat edilir. Bu məqalədə isə daha çox iranlı oxucuları nəzərdə tutub "siyasi əda"ya bir neçə sətirlə cavab verir: "...Nə ariya, nə də türk sözü irqi ifadə etmir və türklər də ariyalılar kimi ağ irqdəndir. Kəsrəvinin kəşfi sayılan azəri dili heç bir zaman dil səviyyəsində olmayıb, qədim zamanlardan Azərbaycanda danışılan ariya qrupuna daxil ləhcələrdən olmuşdur. Son zamanlaradək uzaq və əlçatmaz kəndlərdə bu ləhcədə (tat və s.) danışanlar var".

O həmçinin dilin bir ölkə və ya geniş bir bölgədə yayılıb ümumxalq dilinə çevrilməsi üçün bir neçə şərtin vacibliyini də göstərir.

Müəllif sözügedən əsərdə XIX əsrдən üzү bəri bütün mövcud fikirlərin tənqid icmalından sonra türk dillərinin morfoloji quruluşunun yiğcam şərhini verir. Türk dillərinin müxtəlif mərhələlərini araşdıraraq əski türkcə, Orxan-Yenisey kitabələri haqda, orta türkcə və bununla bağlı olaraq Mahmud Kaşgari, "Qutadqu-bilik", "Atabətül-həqaiq", "Əhməd Yassəvi" və "Divani-Hikmət", "Qisas-sül-ənbiya", "Oğuznamə", "Quranın təfsiri və tərcüməsi", "Nəhcül-fəradis", "Müinülmürid", "Məhəbbətnamə", "Müqəddimətül-ədəb" və bir çox başqa yazılı abidələrin dilindən danişır. Türk dilləri, xüsusilə İranda mövcud olan türk dilləri və dialektləri haqqında maraqlı məlumat verir.

Azərbaycan xalqının son minillikdə İran tarixindəki rolü fars xalqından az olmayıb, bəlkə də, daha çox olmuş və azəri türkləri farsdilli mədəniyyətin inkişafında yaxından iştirak etmişlər.

Bununla bağlı C.Heyət vurğulayır ki, fars dili və ədəbiyyatını öz ana dili və ədəbiyyatımız kimi sevib mənimsemışık. Lakin bu həqiqəti də etiraf etmək lazımdır ki, tarixdə, xüsusən son yarımdə bizim saf və səmimi duyğularımızdan sui-istifadə etmişlər. Əgər Səlcuqlar və onların xələfləri Şirvanşahların yarısı qədər öz dillərinə bağlı olsayıdı, Azərbaycan dahlərinin yaratdığı şah əsərlər, türkcə yazılar bu gün əleyhimizə deyil, öz lehimizə, hesabımıza yazılar və adlarını çəkməkdən utandığım bir para şovinist və satqınlar dilimizi və mədəniyyətimizi inkar etməyə cəsarət ədə bilməzdı.

O, "Azərbaycan türk dilinin adı və yeri" məqaləsində mürtəce paniranistlərin şovinist düşüncələrini kəskin tənqid edir.

Müəllif qondarma millətçilik təəssübündən doğan qeyri-elmi iddiaları tarixi mənbələr əsasında qəti şəkildə rədd edir. İranın müxtəlif dilli müsəlman xalqları

arasında nifaq yaradanların xəyanətkar niyyətlərini ifşa edir.

Azərbaycan xalqının etnik tərkibi, dili, soy-kökü barədə kəsrəviçiliyi təkcə İranda deyil, xaricdə yaşayan və sapi özümüzdən olan Turc Atabəki, Cəlal Mətinə kimi bəzi azərbaycanlılar da davam etdirirlər. Onlardan birinə Amerikada nəşr olunan "İranşunas" dərgisində fars dilində "Azərbaycan koca əst?" (Azərbaycan haradadır?) məqaləsini yazan Cəlal Mətinə Doktor C.Heyət "Varlıq" dərgisinin 61-ci sayında faktlar və sənədlərlə dəyərli cavab verir.

C.Heyət dilçiliklə bağlı yazılarında Azərbaycan xalqının etnik və dil cəhətdən türk soyuna mənsubluğunu, bu xalqın dil, mədəniyyət, eləcə də etnik baxımdan türk xalqları qrupuna daxil olduğunu əsaslandırmışdır.

QIRĞIZ POEZİYASINDAN SEÇMƏLƏR

Məhəbbət KASEYINOVA

Altınbek İSMAYIL

25 Avqust 1985-ci ildə Narın vilayətinin At Başı rayonunun Taldı Suu kəndində doğulub. 2009-cu ildə Manas Qırğız-Türk Universitetini bitirib. İssik-Kul vilayətinin Ton rayonunun Bokonbayevo kəndindəki uşaq bağçasında tərbiyəçi işləyir. "Yolda" adlı kitabı müəllifidir.

YOLDA

Nədənsə qəlbimi tərk etmir kədər,
Şəklinə baxıram gözləri yaşı.
Qoşa gəzdiyimiz yollar boyunca
İzini gəzirəm mən başdaşlı.

Yollar yerindədi, çarəsi nədi,
Səni anlamırıam aparıb necə?
Yollar anlasayıdı mən çəkənləri,
Qaytara bilərdi səni bir gecə...

Yaralı quş kimi vurnuxuram hey,
Qəlbimi sürüyür qarlı küləklər.
Bizi ayrı salan bu yollardısa,
Razıyam burdaca qalıq ömürlük.

1982-ci ildə Qırğızistanın Oş bölgəsinin Koldük kəndində doğulub. Şeir yazmağa hələ orta məktəb illərindən başlayan gənc şair 2005-ci ildə Qırğızistan-Türkiyə Manas Universitetinin türkologiya fakültəsini bitirib. Türk ədəbiyyatı, özallılıqla təsəvvüf şeirləri üzrə mütəxəssis olan Altınbek İsmayılov Yunes Əmrənin şeirlərini qırğızçaya tərcümə edərək 2005-ci ildə kitab halında nəşr etdirib. Mövlananın "Məsnəvi"sindən seçdiyi bəzi şeir və hekayələri də qırğızçaya çevirərək qəzet və dərgilərdə çap etdirib. 2005-ci ildə Krimda keçirilən Uluslararası Türkçə Şeir Şöleninə qatılan şair burada Dünya Gənc Türk Yazarları Birliyinin Qırğızistan təmsilçisi seçilib. 2006-ci ildə isə Qırğızistan Milli Yaziçılar Birliyinə üzv qəbul edilib. Hal-hazırda Qırğızistan-Türkiyə Manas Universitetində Qırğızistan üzrə koordinator vəzifəsində çalışır.

İÇİMDƏKİ BİR ADAM

Nədənsə bir qorxu hey basır məni,
Tutub boğazımdan dərd asır məni.
Boşluq zəmisinə yixılır zaman, –
Mən şeir yazıram, şeir yazır məni.

Arzular puç oldu, heçdən qanadım,
Gün döydü, odunda sümüyüm yandı.
Boylanıb göy üzlü aynalara mən
Xeyli özümün də seyrinə daldım.

Köksümü qovurdu könlüm atəşi,
Yandı budaqlarım, yaşıl yarpağım.
Qəlbimin oduna su səpsin deyə,
Bir soyuq daş tapıb hey qucaqladım.

Sümürüb cismimin alovlarını
Bir qüvvə o daşa çəkib ötürdü.
Od tutan canımı heç bilmirəm kim
Bir uçrum başına dartıb gətirdi.

Dinləyib rüzgarın xoş avazını,
Mən şeirə sarıldım, tək-tənha qaldım.
Əslimi bulmadım yer üzündə mən,
Dolandım dünyani, xəyalala daldım.

Gecəm gündüz oldu, gündüzüm gecə,
Günəş hardan çıxdı, hayanda batdı?..
İlk dəfə özümü gördüm, onda da
Gördüm ki, bir kölgə ardınca çatdı.

Ciyərim od tutdu... su içirmədi,
İçimdəki yanğı heç kiçilmədi.
Gördüm, nə divanlar tuturmuş mənə
İçimdəki adam, öz içimdəki...

Qabaran dəniztək hey dalğalandım,
Duydum güzgündəki adam nə çəkir..
Bilənlər bilir ki, mən ömrüm boyu
Özümdən qorxmuşam öz içimdəki.

Ulukbek OMOKEYEV

Oş vilayətinin Kara-Kulcan rayonunun Çalma kəndində doğulub. 2006-ci ildə Oş Dövlət Universitetinin qırğız filologiyası fakültəsini bitirib. Alikul Osmanov adına Ədəbiyyat Mükafatı və E.Ermətov adına Poeziya Festivalı laureatıdır. İndiyədək "Yaz ətri", "Gecikmiş payız gözəlləri", "Ata məhəbbəti" adlı kitabları işıq üzü görüb. Hal-hazırda Oş Dövlət Universitetinin jurnalistik fakültəsində müəllim işləyir.

BİRİNCİ QAR

Mən ona gül vermək istədiyimdə,
Göylərdən birinci qar yağıdı, yağıdı...
Ən xoşbəxt günümüş o gün, sən demə,
Necə qaçırtmışam bu gözəl vaxtı!

İlk dəfə sevirəm sözünü dedim,
Duydum ləzzətini birinci qarın.
Bu, bir töhfəsiydi ilk məhəbbətin, –
Tuflidə donurdu ağ ayaqlarım.

Səbəb taleyindi, dedilər mənə,
Ömür keçirmisən qarda, sazaqda.
Dördüncü dəfəydi qarın yağdığını,
Birinci qar sandım mən bunu bağda.

Elə istəyirdim ara vermədən
Qar yağsin, özümü qəhrəman sanım.
Şəkil çəkdirmişdik bir vaxt öündə,
İndi həmin ağaç yıxılıb, canım.

Bu yeri dağıtdı bizim arzular,
İndi özümüz də başqa cürəyik.
Biz də ağaç kimi yerə sərildik,
Bizdən cücərənlər donmasın təki.

Yazgül JAMANQULOVA

2 May 1983-cü ildə Qırğızistan Respublikası Narın rayonunun Min-Bulaq kəndində doğulub. 2006-ci ildə Yusuf Balasaqun adına Qırğız Milli Universitetinin jurnalistik fakültəsini bitirib. 2004-2011-ci illərdə "Azadlıq" radiosunun müxbiri işləyib. 2008-ci ildə MDB üzrə gənc şairlərin "Debütlərin dostluğu" adlı Uluslararası müsabiqəsinin qalibi olub. Qırğızistan Milli Yazarlar Birliyinin üzvüdür. "Dövranın gözyaşları" adlı nağmələr kitabının müəllifidir.

DÜNƏN KƏNDİMİZƏ DÜŞMÜŞDÜ YOLUM

Dünən kəndimizə düşmüşdü yolum,
Azalıb sayıları ağaç evlərin...
"Qızıl payız" gəlib, deyirlər, olsun,
Atıldım qoynuna düşüncələrin...

Görünür, ruhlar da korlanıb indi,
Qalmayıb əvvəlki xeyir-bərəkət.
Məni qarşılan adamlara da
Sanki "dəli suyu" içirtmişdilər.

Bəli, kəndimizə getmişdim dünən,
Gözü yol çəkirdi bir ağsaqqalın...
Anam hamımızdan tez oyanardı,
Sobanı qalardı, hə, yadımdadı...

Nə vaxtsa, nə vaxtsa elə bu kənddə,
Bərəkət variydı, bolluq variydı.
İndi yetim kimi ələbaxandı,
Nə əvvəlki ruh var, nə də ki adı.

Irisgül İZATOVA

13 may 1994-cü ildə Narın bölgəsinin Koçkor elinin Tendik kəndində doğulub. İşenali Arabayev adına Qırğız Milli Universitetini bitirib. Uluslararası "Nur borbor" Yaradıcı Gənclər Akademiyasının üzvüdür. Jurnalistika və pedaqogika sahəsində çalışır.

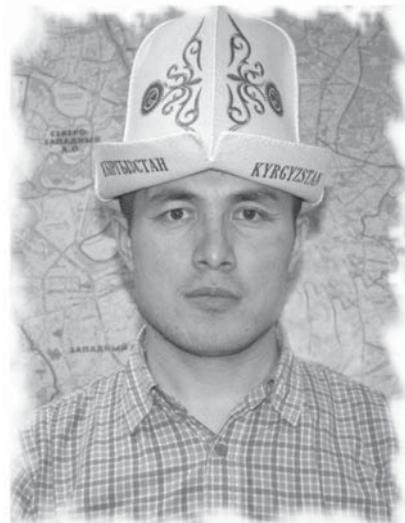
İÇİMDƏ YAŞAYAN YAD ADAM

Kədərim həm dostdur, həm cəfa,
Qədərim yanıldı hər dəfə.
Buludcan gözlərim sulansa,
Ovudar ancaq şeir və səfa.

Açılmaz gözü qaranlıq,
Açıqlı hisslərim "it canlı".
Ömrümsə əriyən şam kimi,
Tükənməz deyildir həm şanlı.

Günlərim acıyla iç-içə,
Xətalar güdərəm gör necə.
Günahsız birini qoruyan
Adamı saymaram bir heçə.

Qəlbimə yerləşib kök atan
Qarışiq hissələrim yalandan.
Yonəldir ağlımı, huşumu
İçimdə yaşıyan yad adam.

Akılbek MƏMMƏDƏLİYEV

19 May 1980-ci ildə doğulub. Qırğız Milli Yazıçılar Birliyinin üzvü, "Qızıl qələm" mükafatı laureatıdır.

SIĞINIRAM SƏNİN MƏRHƏMƏTİNƏ

Kədərli günümüzdə, qəmli günümüzdə,
Əzablı günümüzdə, ümid itəndə
Ancaq Sən gəlirsən ağlıma mənim,
Tanrımlı, Səninkidi bu sətirlər də.

Məhəbbət quşları göydə ötəndə,
Yerlərə xoş xəbər gəlib yetəndə,
Tanrımlı, Sən yetirsən hayıma mənim,
Düzürsən incitək sətirləri də.

Bir yoldu gedirəm axınla yenə,
Qəlbimdə əbədi sevgi var Sənə.
Tanrımlı, heç bir vədə unutmam Səni,
Sığınırıam Sənin mərhəmətinə.

Kalica JAKIBOVA

1 noyabr 1984-cü ildə Narında doğulub. 2008-ci ildə Qırğız Kənd Təsərrüfatı Universitetini bitirib. "Eyforiya" adlı şeirlər kitabı nəşr edilib.

"AMNEZİYA"*

"Sən axı əvvəllər belə deyildin..." – neçə yol deyərlər, bezdim, usandım. Əvvəllər gözündə axı necəydim? – indi lal-dinməzəm, – dedin, inandım.

Sanki dünya uçub üstümə mənim, köksümün altında yellər ulaşır... Bəzən danışıram özüm özümlə, – yörəmdə tənhalıq gəzib dolaşır.

Qəmə qərq oluram xatırələrdə, Olur ki, özümə nifrət edirəm. Keçmişim gözümdə donur kədərlə, təzadlar qoynunda xiffət edirəm.

Məni ovundurmur uzaq ilgimlər, günahı zamanın üstə atmırəm. Əvvəlki məni sev, qoru, nə olar, mən onu unutdum, xatırlamırəm.

*Amneziya – hüssəzluq, hafızəni itirmək

Ömürbek AZIMBAYEV

1988-ci ildə Batken bölgəsi Kadamcay rayonunun Kötörmö kəndində doğulub. Qırğızistandaşı Uluslararası Nur borbor Akademiyasının üzvü, "Turmuş tələbəsi" adlı şeirlər kitabının müəllifidir.

ƏFV

Mənim tələskənlik köhnə peşəmdi, Bir dostu küsdürdüm bu gün özümdən. Ah, kobudluq... iynə udmuş kimiyəm, Dostun etdikləri gəldi gözümdən.

Başı ağrısayıdı, dərman tapardım, Beli ağrısayıdı – qulluğundaydım. Bir qəlb ki qırıldı, məlhəmi yoxdur, Gör mən nə sayırdım, fələk nə saydı.

Boynum həqiqətə qıldan incədi, Bircə yolum qalır – o, etirafdır. Məni əfv et! – deyə bir məktub yazsam, Görən, əfv edərmi? – axı o, haqdır...

Küyə gedib, kimlər xəta yapmadı? – Bağışlamaq da bir Tanrı lütfüdür. Küsən könüllərin, qırılan qəlbin Dəvası əfv adlı insaf görkədür.

Adilet ZARILBEKOĞLU

1993-cü ildə Narın bölgəsinin Ak Talaa rayonunun Konorçok kəndində doğulub. 2016-ci ildə Qırğız Milli Universitetinin Məktəbəqədər təhsil fakültəsini bitirib. Uluslararası Nurborbor Akademiyası nəzdində Canı Tolkun ədəbi klubunun üzvüdür. "Gərəkli ömür" adlı şeirlər kitabı nəşr olunub.

BAZAR GÜNÜ

Bazar günü –
Simvolu özgürlüyü.
Həyatın bağını açarıq,
Könlümüz sevənlərlə
Könlümüz sevdiyi yerə
Uçarıq.
Buluşarıq sevgilimizlə,
Buluşarıq dostlarımızla.

Bazar günü –
Vaxt bərkətli.
Doyunca uyudum, yuxum aldandı,
Ömrü istədiyin kimi xərcləməyə
İmkandi.
Gəncliyim alov kimi,
Yaxşı iş bəlli olur.
Yolçuyam.
Bazar günü –

Buluşmalar davam edər.
Ən ilginc hali budur,
Danışmaqla sözlər bitməz,
Sevişməyə gözlər yetməz.
Taleyə tale qatarıq
Gedəri biz.

Bazar günü –
Xəyalən də olsa xatırlaram;
İndi keçdiyimiz küçəylə
Qızımızın və oğlumuzun
Əlindən tutub
Onları oynatmağa gedərik.
Özgürçə eşqimizdən bəhs edərik.
Dostlar gəlincə bizə
Yaşayarıq,
Hər zaman gözləyərik bazar gününü.

Bazar günü –
Səbəbimsən sən.
Fikirlərin doğrusu səndə,
Yolların sonu səndə.
Günlərin sultanısan,
Fikirlərin mayası.
Ruzi paylayıb duran,
Hər dəfəsində adı dəyişən
Bayramımızsan,
Bazar günü...

Həsrətindən gözlərim də yaşardı,
Dadın duydum damağında şorbasın.
Əllərinə toxunmuşdu, anacan, –
Heç yumadan yedim kəndin almasın.

Melis MAMATCANOV

1992-ci ildə Oş şəhəri Qara-Suu rayonunun Canı Arik kəndində doğulub. Oş Sosial Biliklər Pedaqoji İnstytutunu bitirib. "Anamın alması" adlı şeirlər kitabınn müəllifi, Nur borbor Akademiyasının üzvüdür. TÜRKSOY, ELTR dövlət nəşriyyatının keçirdiyi "Beş şair" müsabiqəsində və "Colon Mamitov" vakfinin düzənlədiyi festivalda birinci yerə layiq görülüb. "Sancıra" radiosunun seçimi ilə 2014-cü ilin ən yaxşı şairi olub. Hal-hazırda Oş Dövlət Universitetinin "Nur" qəzetiñin baş redaktorudur.

ANAMIN ALMASI

Yaxşısanmı, qurban olun, övladım-
Yoxsa səni ayırdımmı işindən?..
O dedikcə "mən sənə nə göndərim",
Sevgin bəsdi!- Bir səs gəlir içimdən.

Təlaşlanıb tərs geyərsən xalatin,
"Oğlum" deyə keçər sənin hər günün.
Dünyadakı şirniyyatlar içindən
Çörəyinin dadın seçər bu könlüm.

Hissərimi suya çəkdi sovqatin,
Göndərdiyin yarıb gəldi buludu.
Həyatımın qiymətini sezdirdi
Quru ərik, təzə balın, qurudun.

Kamçibek UZAQBƏYOĞLU

10 dekabr 1996-ci ildə Oş bölgəsi, Özgön elinin Janı Ayıl kəndində doğulub. Oş Texnologiya Universitetinin Arxitektura və inşaat fakültəsini bitirib. Ali məktəb tələbələri arasında keçirilən Çingiz Aytmatovun 90 illiyinə həsr olunmuş "Gənc şair - 2018" müsabiqəsinin qalibidir. "Jiqer" Yaradıcı Gənclər Mərkəzinin başqanıdır.

XOŞBƏXT OL

"Əlvida" söyləyib uçdun uzağa
Mənim əsir düşən səadətimdin.
Alovlar qoynunda xoşbəxt olacam
Adı var, özü yox sədaqətindən.

Həyatda hamımı vurula bilər?..
Özünü nə qına, nə göz yaşı tök.
Səndən uzaqlarda xoşbəxtəm demə,
Demə ki, peşmansan... ört üstünü, ört.

Sənin xoşbəxtliyin əlçatan deyil,
Barış taleyinlə, özgə yolmu var?!
Mən elə xoşbəxtəm, həsrətinlə də
Sənin astananda tutmuşam qərar.

Birlikdə az olduq, neynək, incimə,
Sənin taleyinə buraxdıq bunu.
Özgə ocağında gəlinsən indi,
Ta sev bir yastiğa baş qoyduğunu.

Qəzəblənmə, peşman olma, qəm yemə,
Özünü itirmə bu həyatda sən.
Harda səadəti tapmışan, orda
Xoşbəxt ol, istəyim bir budu, bil sən...

Tərcümə edən: İbrahim İlyashlı

"ƏVVƏLLƏR DAHA ÇOX MONUMENTAL HEYKƏLTƏRAŞLIQLA MƏŞĞUL OLURDULAR"...

*Müsahiblərim Xalq rəssamı, heykəltəraş Natiq Əliyev
və gənc heykəltəraş Güntay Hüseynlidir.*

Mən: Natiq müəllim, sizcə, sizin dövrün heykəltəraşları daha şanslı idi, yoxsa xələflərinizin?

Natiq müəllim: O dövrün heykəltəraşlığı ilə bu dövrü müqayisə etmək olmaz. Hər dövrün öz tələbləri var. Həmin tələblərə uyğun da sənətkarlar yetişir. Ancaq ümumi fərqlərdən danişası olsaq, deyə bilərəm ki, əvvələr daha çox monumental heykəltəraşlıqla məşğul olurdular. İndi də məşğul olurlar, ancaq indi dəzgah heykəltəraşlığı ilə məşğul olanların sayı daha çoxdur. Şərt deyil ki, heykəltəraş mütləq monumental əsər işləsin. Ola bilsin ki, gözəl heykəltəraşdır, amma şəhərdə bir abidəsi də yoxdur. Ümu-

miyyətlə, şəhərdə abidənin olması göstərici deyil. İndiki dövrün üstünlükldən biri də internetdir. Internet tam da olmasa, bu gün kitabxana rolunu oynayır. Tutaq ki, mən İtaliya muzeylərinə baxmaq istəyirəm. Yüz faiz də olmasa, internet vasitəsilə xarici muzeylərdən, sərgilərdən xəbərim olacaq. Halbuki biz o vaxt bir xarici jurnal tapanda sevinirdik, o jurnalın da artıq beş yaşı olurdu. Güntay isə bu gün əlində plastilinlə, açıb baxa bilər ki, onun Parisdəki yaşidları nə işləyir. Elə bir dövr yoxdur ki, ideal olsun, orda çətinlik olmasın. Bizim dövrümüzdə də müəyyən baryerlər var idi ki, onları keçmək lazımdı. Müasir dövrdə mən o baryerləri

görmürəm. Həmçinin indi müsabiqələr var. İndi kim istəsə, müsabiqəyə iş verə bılır.

Mən: İş verə bilir, ancaq qalib ola bilirmi? Məsələ budur. Güntay, səncə, sözügedən müsabiqələr şəffafdır mı?

Güntay: Baxır kımə görə.

Natiq müəllim: Yox, Güntayla razı deyi-ləm. Mən müsabiqələrdə iştirak edirəm. Hətta komissiyanın üzvlərindən biriyəm. Bir dəfə müsabiqəyə iş verdim, mənə dedilər ki, Natiq müəllim, siz gəlməyəcəksiniz, sizin burada işiniz var, maraqlı tərəfsiniz. Mən onlar deyən kimi də etdim. Bilmirəm, Güntay o müsabiqələrdə nə görüb ki, belə deyir.

Güntay: Mən bir qayda olaraq müsabi-qələrdə iştirak eləmirəm. Ancaq ora təqdim olunan işləri görmüşəm. Mənim dəyərli hesab etdiyim nümunələr dəfələrlə olub ki, müsabiqədən keçməyib.

Natiq müəllim: Məsələn, hansı müsabiqə?

Güntay: Məsələn, elə dənizçiliklə bağlı olan müsabiqə.

Natiq müəllim: O çoxdan olub, həmin dövrdə ekspert komissiyası yox idi. İndi hər şey çox şəffafdır.

Mən: Natiq müəllim, Sovet dövründə bədii fond deyilən bir anlayış vardı, indi həmin fondun həsrətini çəkən rəssamlar az deyil. Sizdə belə bir həsrət yoxdur ki?

Natiq müəllim: O dövrdə bədii fonda təşkilatlar müraciət edirdi ki, bizə filan mövzuda abidə lazımdır. Orda olan komissiya da həmin sıfarişləri heykəltəraşlar arasında bölüşdürürdü. Demək olar ki, bütün sovxozi, kolxoz, zavodlarda həmin işlər qoyulurdu. İndiki dövrdə isə bədii fond olmadığı üçün sıfarişçi birbaşa heykəltəraşa müraciət edir.

Güntay: Əslində, bizdə bazar yönləndirilir. Çünkü indi heykəldən daha çox suvenirləşdirilmiş işlərə tələbat var. Belə olan halda istər-istəməz heykəltəraş öz profilini dəyişib suvenir düzəltməyə başlayır, bu da heç xoş deyil. Kim ki suvenirə razılaşır, maddi vəziyyətini nisbətən normallaşdırır, kim ki deyir, suvenir düzəltmək mənim profilim deyil, ali məqsədlərim var, onda bazar onun üçün çətinləşir.

Natiq müəllim: Elə heykəltəraş var ki, həm onu edir, həm də öz istədiyini. Çünkü tələbat hardasa insanı istiqamətləndirə bilir. Gərək rəssam ona düşməsin, tələb olunanı hazırlasın, amma öz yolundan da dönməsin. Yoxsa başqa müstəviyə çıxa bilər.

Güntay: Müəllim, tələbata yönələndə heykəltəraş öz yaradıcılığına fokuslana bil-mir. Aldığı məvacib minimal olduğu üçün birindən aldığı pulu o biri işə qədər xərcləyib qurtarır. Ona görə də məcburdur ki, həmin işdən birini də hazırlasın. Belə olan halda öz vaxt və enerjisini o tərəfə yönəltməli olur.

Natiq müəllim: Sənin sözündə müəyyən qədər həqiqət var. Sən özün də gözəl rəssam, tanınmış rəngkar Vaqif Ucatayın ailəsində böyümüşən. Biz Vaqiflə eyni vaxtda oxumuşuq. O vaxt biz heykəltəraşlıqla yaşıyirdiq e. Bizim üçün pul əsas deyildi. Əlbəttə, çətinliyimiz vardi. Ancaq bizim üçün əsas olan "Əzim Əzimzadə" də oxumaq, bu sənətə yiyələnmək idi. Biz məqsəd qoymamışdıq ki, rəssam olaq, külli miqdarda pul qazanaq. Mən bizim nəsildən səhbət edirəm. Yeni nəsillərin psixologiyasını bilmirəm. Siz təsəvvür edin ki, bir adam on il imtahan verə. Biz oxuyan vaxt orda elə uşaqlar vardi ki, müəllimlə dostluq edirdi. Deməli, iki dost qəbul olmaq üçün imtahan verib. Biri qəbul olub, bitirib, artıq orda müəllim kimi çalışır, digəri isə hələ indi qəbul olur. Gör həmin adamlarda sənətə nə qədər böyük sevgi vardi. Təsəvvür edin, bu adam qəbul olandan sonra necə oxuyacaq. Axşamlar qar təmizləyib səhər dərsə gələnlər vardi. Buna görə də rəssamların çoxu gec ailə qururdu, çünkü ayaq üstə dayanmaq istəyirdilər. İstəyirdilər ki, müəyyən qədər maddiyyat da olsun. Amma maddiyyat əsl rəssam üçün birinci ola bilməz. Əgər belə olsa, mənəviyyat geridə qalacaq. Yəni birinci növbədə sənət olmalıdır.

Dəfələrlə olub ki, mən də düşünmüşəm: gedib özümə bahalı paltar alım, yoxsa hey-kəlimi daha yaxşı materialdan hazırlayım? Həmişə ikincini seçmişəm.

"Paltar indi var, əsas odur ki, mənim bürüncən işim sərgiyə çıxsın", – özümə cavabım bu olub.

O vaxt sərgilər də çox təntənəli keçirdi. Sərgiyə düşmək çox çətin idi. İndi sərgiyə iş vermək iki vur ikidir.

Güntay: İndi kifayət qədər asandır, nə gəldi, götürürlər sərgiyə.

Mən: Bu yaxşıdır, yoxsa pis?

Natiq müəllim: Yaxşıdır, ona görə ki, iş ərsəyə gələndən sonra rahatlıqla sərgiyə çıxır. Pis odur ki, yaxşı işlərlə bərabər, pis işlər də sərgiyə ayaq aça bilir.

Güntay: Mən düşünürəm ki, birmənalı olaraq yaxşıdır, pis tərəfi yoxdur. Belə olanda filtr olunmuş işlər insanlara təqdim olunur və insanlar artıq onların arasından filtr olunmuş işi seçir.

Natiq müəllim: O vaxt belə bir şey də vardı ki, formal incəsənətə o qədər də dəstək olmurdular. Ona görə rəssam can atırdı ki, sərbəst işləri çox olsun. İndi imkan veriblər, deyirlər ki, ürəyindən nə keçir, elə, indi də onu edən yoxdur. Ümumiyyətlə, professional heykəltəraş həm plastikani yaxşı bilməlidir, həm də yaradıcılığında sərbəst olmalıdır. Fundamental klassikanı bilmədən birdən-birə adlayıb keçəndə bu məqam işlərdə hiss olunur. Müasir rəssamlıqda bəsit formaları təqlid etmək daha asandır, nəinki klassik formanı işləmək. Sənəti bilən adam bu fərqi dərhal görür. Bəzən adı bir strix, yaxud kompozisiya həlli göstərir ki, adamın bazası var, ya yox.

Mən: Fundamental biliklərin vacibliyinə toxundunuz. O zaman belə bir sual yaranır: təhsil, yoxsa istedad?

Natiq müəllim: Mən ikisini də deyirəm. İstedad deyəndə də daha çox hissiyyatı nəzərdə tuturam. Əgər heykəltəraşın təhsili varsa, hissiyyatı yoxdursa, quru iş olacaq, çünki hər şey var, hissiyyat yoxdur. Yaxud da təhsil yoxdur, amma hissiyyat var, onda da Görürsən ki, iş düzgün qurulmayıb. Həm təhsil, həm hissiyyat olanda olur şədevr.

Güntay: Məncə, birmənalı olaraq zəhmət vacibdir. İstedada gəldikdə isə, hissiyyatı

olub fundamenti zəif olan işdənsə quru və savadlı iş daha yaxşıdır.

Mən: Güntay, məncə, bu mövzuya çox radikal yanaşırsan. Təhsilsiz istedadların da sayı az deyil.

Güntay: Bəlkə də, sıravi tamaşaçıya yalnız hissyyatdan ibarət iş xoş gələ bilər, ancaq işin içində olan birini belə heykəllər qıcıqlandırır.

Natiq müəllim: Heykəltəraşlıqda mütləq savad olmalıdır. Zəhmət də çox önəmlidir. Mümkün deyil ki, cəhd edəsən, alınmasın. Alınmadı, bir də təkrar-təkrar yoxlamalısan. Ən pis şey odur ki, nəsə alınsın, sən ona əl vurmağa qorxasan, ehtiyat edəsən.

Mən: Heykəllərdə istifadə olunan materiallara əlçatımlılıq hansı səviyyədədir?

Natiq müəllim: İşi yaxşı materialla görmək lazımdır. Elə heykəl ola bilər ki, yaxşıdır, amma material pis olduğu üçün ömrü qıсадır. Bürunc, büruncə gücün çatmadı, adı daş var, götür, Abşeron daşı ilə işlə. Mən özüm hərdən çıxıb bölgələrimizə gedirəm. Oralarda xoşuma gələn daş olanda qoyub maşına gətirirəm. Hazırda gənclər daha çox plastik materiallara üstünlük verirlər.

Güntay: Material barədə heç bir sığıntı yoxdur.

Mən: Bəs insan barədə necə? Heykəltəraşlar arasında rəqabət necə gedir?

Güntay: İsləyən adam onsuz da işləyir, parlayan adam onsuz da parlayır. Əgər mən öz dövrümüzən danışırımsa, bunları deyə bilərəm. Məsələn, biz qrupda on nəfər idik. Kaş ki sayımız on olmazdı, daha az olardı, o zaman daha genişlik olar, biz də daha rahat işləyərdik. Təbii ki, o on nəfərin içərisindən də bir-iki nəfər zəhmət çəkirdi.

Həmişə düşünürəm ki, bu sahədə bir az fikir qitlığı var. Orijinal yanaşma yoxdur. Bir heykəltəraş təsəvvür edin, açır internetdən şəkilləri, qoyur qarşısına, hansı kompozisiyanı bəyənsə, onu da işləyir. İnsan hər şeydən öncə beyninə hörmət qoymalıdır. Anlamalıdır ki, əgər başımda bu beyni gəzdirirəmsə, arada bunu işlətmək lazımdır.

Bu sıxıntı sıfarişçilərimizdə də var. Bir də görürsən, deyirlər ki, mən filan yerdə bundan görmüşəm, elə bundan istəyirəm. Belə olan halda sən ona izah edə bilmirsən ki, bu iş artıq kim tərəfindənsə işlənib, gəl ondansa yeni bir şey edək. Deyirlər ki, yox, mən onu görmüşəm, onu istəyirəm. Sözügedən problem bizdə hər sahədə var: adamların evinin təmirindən tutmuş, etdirdiyi estetik əməliyyata qədər.

Mən: Sıfarişçi sizi necə tapır?

Güntay: Bilmirəm, bunu sıfarişçidən soruşmaq lazımdır.

Natiq müəllim: İki görübüb elə tapırlar. Heykəltəraş birinci növbədə özünü göstərməlidir. Müasir dövrdə ancaq belə olur. İndi internetin, sosial şəbəkələrin olması onların işini xeyli asanlaşdırır. Mən xariclə işləyən uşaqlar tanyıram. Bu birdən-birə olmur, bunun üçün zaman, səbir lazımdır.

Mən: Heykəltəraşlıq elitar sənətdir, deyirlər. Amma heykəltəraş əsəri işləyib çox vaxt kütlənin ixtiyarına verir. Kütlənin amansız tənqidləri elitar sənətin nümayəndəsini incitmır ki?

Natiq müəllim: Mən elədiyim işin səviyyəsini bilirəm. Əgər deyilənlər haqlı iradlardırsa, heç nə deyə bilməzsən. Əgər kimsə haqlı olmayan irad deyirsə... Onu da xüsusilə qeyd etmək istərdim ki, son bir ildə Mədəniyyət Nazirliyinin tərkibində komissiya fəaliyyətə başlayıb. Komissiya üzvləri heykəl ucalmamışdan qabaq işə baxıb rəy bildirir. Bu, çox yaxşı bir şeydir. Biri var sənin səhvini on nəfər adam görür, biri də var ki, heykəl qoyulub, bu qüsurları hamı görür.

Mən: Güntay, bayaqdan sosial şəbəkələrin üstünlüklerindən danışırıq. Amma virtual dünyadan "qəhrəmanları" tənqid mövzusunda daha qəddar ola bilir. Bu zaman reaksiyan necə olur?

Güntay: Adətən, sosial şəbəkələrdə çox irad bildirirlər. Orada ənənəvi bir tərifləyən, bir də tənqid edən kütlə var. Düşünürəm ki, irad bildirən kütlə inkişaf üçün daha vacibdir.

Bir də tamam aiddiyəti olmayan adamlar var, onlara isə fikir verməmək lazımdır.

Mən: Sənətinizlə xoşbəxtsiniz?

(Bu an hər ikisi eyni anda eyni cavabı verir: Əlbəttə)

Natiq müəllim: Yüz faiz. Mən həyatımın yarısından çoxunu yaşamışam. İndiyə qədər bir dəfə də özümü başqa bir sənətdə təsəvvür etməmişəm.

Güntay: Əfsanəyə görə, Piqmalion adlı bir heykəltəraş gözəllik ilahəsi Afroditaya vurulur. Afrorita isə ona izah edir ki, mən Tanrıyam, sən adı insan, bizdə alınmaz. Piqmalion da qarşısına məqsəd qoyur ki, gözəllik ilahəsindən də gözəl bir heykəl düzəldəcək, düzəldir də.

Əfsanədə də deyildiyi kimi, sənətə olan sevgi Tanrı sevgisi ilə rəqabətə girəcək qədər böyük olmalıdır.

Aytac SAHƏD

SİZİ

Verin dərdi dərd üstündən,
Gülüb yandıracam sizi,
Qanlı yaşı gözlərimdən
Silib yandıracam sizi.

Həm savab, həm suçum ilə,
Gedirəm qəm köçüm ilə,
Dərdimi öz içim ilə
Bölüb yandıracam sizi.

Şər işləri nə danmadız,
Nə pislikdən usanmadız,
Yaşadım, mənə yanmadız,
Ölüb yandıracam sizi.

QƏLƏMƏ DƏYİMƏ

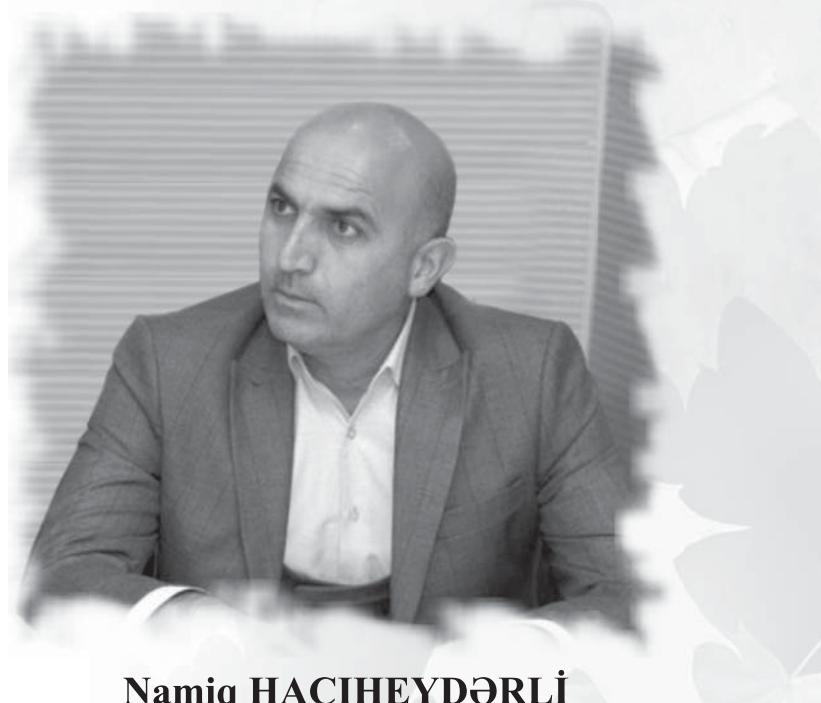
Təmiz qəlbin, saf niyyətin yoxdusa,
Zəhmətin az, umacağın çoxdusa,
Tamahın bol, nəfsin iti oxdusa,
Qələmə toxunma,
Qələmə dəymə!

Daşlı yollar, aşırımlar keçməmiş,
Yurd dərdini şərbət kimi içməmiş,
Bərəkətə, torpağa and içməmiş
Qələmə toxunma,
Qələmə dəymə!

Yolunda qıymasan öz ürəyini,
Nə incit, nə də ki üz ürəyini.
Didib-dağıtmırsa söz ürəyini,
Qələmə toxunma,
Qələmə dəymə!

XEYRİNƏ

Bir eşqin odundan əriməkdəyəm,
Yaşasam, fayda yox, ölsəm, xeyri nə?!
Əl götürdüm bu dünyadan varından,
Qəmi seçdim bir sevdanın xeyrinə.

Namiq HACIHEYDƏRLİ

Dünya körpü, gəlmisən ki, keçəsən,
İcazə yox taleyini seçəsən.
Köçəndə də şəhid kimi köçəsən,
Can verəsən min insanın xeyrinə.

Kimsə qalmaz dünya adlı daxilda,
Açılaceq bütün sərr də, paxır da,
Ay Namiq, ha çalış, vuruş, axırda
Bir-sifirdı bu dünyanın xeyrinə.

ÜSTÜNDƏN

Yanına bir yol çəkirəm
Çəkdiyim ahın üstündən.
Yol gedirəm axşamların,
Min-min sabahın üstündən.

Ahdan qala hörə-hörə
Ruhum ucalır göylərə,
Adladım da sənə görə
Nəfsin, tamahın üstündən.

Enməzmisən bir yol mənə,
Həsrətinə şükür yenə.
Ucalmışan göy üzünə,
Savab günahın üstündən.

Sən kimsən, nəsənmiş, ey vah!
Əfv et məni, əfv et, Allah!
...Sənə gələ bilmərəm, ah,
Keçib Allahın üstündən...

TİKƏMİZİN DUZU YOX

Tikəmizin duzu yox,
Şitlikdən yorulmuruq.
Çalxalandıq yüz kərə,
Arınıb durulmuruq.

Ömür yolumuz ağ qar,
Həyatımız lal axar.
Döyməli başımız var,
Başımıza vurmuruq.

Namiq, söz demək artıq,
Söz kara gəlmir artıq.
Yatsayıdq, oyanardıq,
Ölmüşük ki, durmuruq.

ALLAH

Sən qurduğun dünyani,
Bir kimsə yapmaz, Allah!
Sənin düz yaratdığını
Yolundan sapmaz, Allah!

Körpə durmaz qucaqda,
Bir gül bitməz torpaqda,
“Hə” deməsən, yarpaq da
Budaqdan qopmaz, Allah!

Namiq heç başa yetməz,
“Ol”! – desən, necə bitməz?!
Səni tapan itirməz,
İtirən tapmaz, Allah!

AYAQ ÜSTÜNDƏ

Nələr çəkdiyimi bir Tanrı bilir,
Durmuş başımızın oyaq üstündə.
Köksümdə bir qəlb var, qəlbimdə min dərd,
Dayanıb bircə cüt dayaq üstündə.

Mənliyi, qüruru qoru həyatda,
Əfəli, acizi sevmir həyat da.
Yad qızıl axtarır yurdumun altda,
Biz də günümüzi sayaq üstündə.

Ay Namiq, bu dünya gəlməz amana,
Meydan vermə, meydan oxu yamana.
Sürünə-sürünə gəldim cahana,
Ölümə gedirəm ayaq üstündə.

NƏ YAXŞI Kİ...

Nə yaxşı ki,
Gözə görünmürsən,
Nə yaxşı ki, “laməkan”san,
Əlçatmazsan, İlahi!
Yoxsa
Ayağından çəkərdi yaratdıqların.

YAĞIŞ

Yağış
Göylərin göz yaşıdır,
Bulud dənəsi deyil.
Göylər
Göz yaşı tökür
İnsanın sevinməsi naminə.

Natəvan – KƏDƏRLİ QÜRUR ABİDƏSİ

Təxəllüsündəki kədər qədəri idi... İşgal-dan sonra sökülüb-dağılmış, baxımsız qalmış yurdunda sarayın otaqlarında gəzən Xan qızının məğrur yerişini, sinəsi övlad dağlı ananın pəncərələrdən uzaqlara zillənən kədərlə baxışlarını xəyal edib düşünürsən ki, viran qalan təkcə bu yurd yeri deyil; bu saraydan çox əvvəl Natəvanın həyata keçməmiş arzuları talan olub. Xanın "Dürri-yekta"sı Xan qızı kimi yaşadı, tarixdə özünə və əcdadına layiq ad qoysa da, arzuları çin olmayan qadın kimi ömür sürdü...

Natəvanın nəvəsi (qızı Xanbikənin övladı) Əkbər xan Naxçıvanski yanında böyüdüyü nənəsini xatırələrində belə təsvir edir: "Natəvan çox ucaboylu deyildi, gözləri ala idi, çox gözəl siması vardı. O, çox sadə idi." Bütün patriarxal cəmiyyətlər kimi, Qarabağ mühiti də Xan qızına sadəlik və zərafətinə siğdırıldığı gücünü, bir çox kişilərin belə məhrum qaldığı cəsarət və mərdanəliyi, səxavətini bağışlaya bilmədi. Xeyirxahlıq və rəhmdilik rəmzi olan Natəvanın şəxsi ağrıcımasını ona unutduracaq məlhəm ailəsinin və əhalinin şərtsiz dəstəyi ola bilərdi, amma olmadı.

Mirzə Mustafa Fəxrəddin Ağabalının Seyid Həmzə Nigariyə həsr olunmuş "Hümayü-ərş" kitabında yazdığını görə, Natəvan üzüyünə "Fələklə diz-dizə oturmuş, Fati-mənin kənizi Xurşidbanu" ifadəsini həkk etdiribmiş. Mirzə Mustafa əlavə edir: "Xasay xan ilə izdivacından sonra bəzi tərbiyəsizlər divarlara: (Fələklə diz-dizə oturmuş, hamamlarda ... zamanı Xurşidbanu) yazmışlar. Şuşa qalasında təsadüf etdiyim bir zatdan xanımın

Mətanət VAHİD

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

halını sorğu-sual etdim. Cavabında divarlara yazılı olan bu sözü söylədi. Başqa bir söz əlavə etmədi. Anladığımı görə, bu izdivac incikliyi xanımın vəfatından sonra da yaddan çıxmamışdı. Allah təqsirindən keçsin".

Təkcə elə bu sətirlər məğrur Xan qızının necə dillərə düşdüğünün sübutudur. Bəlkə də, Natəvan hər zaman əl tutduğu, kömək etdiyi əhali tərəfindən dəstəklənsə idi, mənən bu qədər yixiq olmaz, itirdiyi övladının acısını digər övladlarının varlığı ilə ovudar, özündə təpər tapıb həyat eşqinə sarılardı. Amma güclü qadını gözü götürmədiyindən onu mənən əzmək üçün böhtanlar yağıdıran nankor cəmiyyət o vaxt da məqsədinə nail olmuş, sonuncu Qarabağ xanının qızı dillərə düşmüştü. Bütün bunlar onun dərdini birə-beş artırmaq üçün kifayət edirdi.

Taleyindəki kədərin qisasını cəmiyyət-dən alan pislərdən deyildi Natəvan, əksinə, xoşbəxtliyi yaxşı əməllərdə, işığa inamında idi. Bu qədər ağrılı, əzablı həyat yaşamamasına baxmayaraq, Xan qızı ona layiq qürurla ömür sürdü, başını əymədi, bütün yaradıcılığı kədərlə süslənsə də, qürur abidəsi Azərbaycan qadını örnəyinə çevrildi.

Qarabağın sonuncu hakimi Mehdiqulu xan dəfələrlə evlənsə də, yalnız Uğurlu xan Ziyadoğlu – Qacarın qızı Bədircahan bəyimdən anasının adını verdiyi Xurşidbanu bəyim adlı qızı doğulmuşdu. 1832-ci ilin 15 avqustunda doğulan qız övladı əlli yaşlı atasına taleyin gecikmiş hədiyyəsi, Qarabağ xanlığının yeganə varisi idi. Atasını itirəndə 13 yaşı tamam deyildi. Kədər də taleyinə elə o zamanlar ayaq açdı.

Xurşidbanunun Xasay xanla evliliyi ilə bağlı elmi ədəbiyyatda müxtəlif versiyalar mövcud olsa da, siyasi əhəmiyyətə malik olması barədə hamısı ortaq fikirdədir. Bu izdivac Qafqaz canişinliyinə Qarabağ xanlığının taleyini sığortalamaq, Xasay xana çarlığa sədaqətini nümayiş etdirmək üçün sərf edirdi. Bəs Natəvana? Onun fikri heç kimi maraqlandırmırıdı.

Knyaz Xasay xan Usmiyev. Rus ordusunun general-majoru Xasay xanın milli mənsubiyyəti uzun illər müzakirə obyekti olsa da, son illər yaygın qənaətə görə, soykökü etibarilə Qazıqumuq şamxalları nəslinə mənsub olub. 1808-ci ildə Qumuq əyalətinin Köhnə Aksay kəndində, nüfuzlu qumuq knyazı Musa Xasav Usmiyevin ailəsində dünyaya gələn Xasay xan Natəvandan 24 yaş böyük idi. Qafqaz ordusunda xidmətlərinə görə çarın şəxsi təşəkkürlərini almış, müxtəlif orden və mükafatlara layiq görülmüşdü. Onun Natəvanla tanışlığı və evliliyi məsələsi ədəbiyyatşünaslığımızda müzakirə obyektidir: belə ki, versiyaların birinə görə, Xurşidbanu və anası Tiflisə səfər edərək mübahisəli mülk məsələlərini yoluna qoymağa çalışmışlar və Xasay xan Natəvanla evlilik müqabilində onlara kömək vəd edib. “Digər versiya isə qumuq əsilzadəsi ilə Qarabağın hakim ailəsi arasında qohumluq münasibətlərinin yaranmasının Qafqaz canişini Vorontsovun layihəsi olduğunu iddia edir”. (Vilayət Quliyev) Hər iki halda bu izdivac könüllülük zəminində yox, bir növ, könüllülüyə məcburiyyətdən yaranmış olur. Xasay xanla Natəvan 1848-ci ildə (müxtəlif mənbələrə görə, bu tarix 1847-1850-ci illər

arasında dəyişir) ailə qurmuş, toydan sonra birlikdə Dağıstana yola düşmüşlər. Gənc ailə müxtəlif vaxtlarda Tiflis və Bakı da daxil olmaqla ara-sıra səfərlər etsə də, əsasən Şuşada yaşamışlar.

Xasay xanı nə Qarabağ élitası qəbul edə bildirdi, nə də yeni qohum-əqrəbəsi. Bunda xanlığın gəlirlərini əhalidən gizləyən, onlara yuxarıdan aşağı baxan Xasay xanın öz günahı da az deyildi. Hər iki uşağını atasının yanında qoyaraq Şuşadan gedəndən (1864) az müddət sonra knyaz Usmiyev öz kəndində knyaginya N.Kaplanova ilə evlənir. 1862-ci ildə Qafqaz süvari qoşunlarında saxlanmaqla general rütbəsinə yüksələn knyaz X.Usmiyev 1866-ci ildə 860 manat təqaüdlə hərbi xidmətdən azad edilir. Belə ki, o həmişəlik Osmanlı imperiyasına köçmək fikrinə düşsə də, çar imperiyasının müsəlman əhalisinə pis nümunə olacağından ehtiyat edən Qafqaz canişinliyi onun xahişini rədd edir və hərbi xidmətdən tərxis edib Voronejə göndərməklə, bir növ, sürgünlə cəzalandırır. Az sonra özünə qarşı münasibətlərdən sarsılan Xasay xan Usmiyev intihara cəhd edir: başından aldığı ağır yara ilə aylar sonra (21 aprel 1867) vəfat edir. Şuşada onun Natəvanla izdivacından doğulan iki varisi – oğlu Mehdiqulu və qızı Bikə bəyim (1856-1924) qalır.

Natəvanın övladları. Xasay xanla evliliyin ilk illərində Xurşidbanunu kədərə boğan səbəblərdən biri də övlad xiffəti idi. Ana ola bilməyən Natəvan bir müddət Tiflisdə müalicə alıldıdan sonra Bakının Şix kəndinə, Bibiheybət pirinə pənah gətirmişdi. Bu ziyarətdən sonra övlad arzusu çin olduğu üçün knyaz Usmiyev öz hesabına Bakıdan Bibiheybət məscidinə qədər yol çəkdirmişdi. Bu məqamı Aleksandr Düma da özünün “Qafqaza səyahət”ində xüsusi qeyd edir.

Natəvanın ilki Mehdiqulu Usmiyev (1855-1900) hərbçi idi: çar ordusunun polkovnik-leytenantı 1900-cü ilə qədər Qafqaz Hərbi Dairəsində qərargah zabiti kimi xidmət etmiş, hərbi xidmətlərinə görə dəfələrlə təltif olunmuşdu. Həmçinin Vəfa

təxəllüsü ilə şeirlər yazırıdı. Xasay xanın ölümündən sonra Natəvan Seyid Hüseyn Ağamirovla ailə qurmuşdu. Bu evlilikdən sonra dövlətdən bəy ünvanı almasına, Yelizavetpol (Gəncə) quberniyasında bir çox məktəblərin hamisi olduğuna, quberniya katibi mülki čini daşımاسına baxmayaraq, qarabağlılar Xan qızına əvvəli papaqcı olmuş rəiyətlə evliliyi bağışlaya bilmirdi. Onların bu izdivacdan 3 oğlu (Mir Həsən, Mir Abbas, Mir Cabbar) və 2 qızı (Saray xanım və Həcər xanım) doğulmuşdu. Natəvanın böyük oğlu Mehdiqulu xan Usmiyev özünü Qarabağ xanının birbaşa varisi saydığını onlara məxsus mal-mülkün kiçik bir hissəsinin belə, Seyid Hüseynin övladlarına çatmasının əleyhinə idi. Odur ki, oğlu Mir Abbası uzun sürən xəstəlikdən sonra 17 yaşında itirməsinin əzabı azmiş kimi, böyük oğlunun miras davası, anası və ögey bacı-qardaşları ilə bitib-tükənməyən qovğası Natəvanın dərdinə dərd qatırıldı.

Xeyriyyəçi Xan qızı. Qarabağ əhalisinin qayğıları ilə yaşayan Natəvan üçün onların problemlərini həll etmək prioritetləri sırasında idi. O, yüz min manat sərf edib yeddi kilometrlik məsafədən sildirim qayaların döşü ilə, saxsı borularla Şuşaya su kəməri çəkdirərək (1873) könüllərdə xeyirxah insan kimi yuva qura bildi. Təkcə bu deyildi. Tədqiqatçı Ənvər Çingizoğlu "Cavanşir eli: Sarıclar" kitabında yazar ki, Qarabağda kəndlilərin təsərrüfatının tamamən məhv olduğu 1887-ci ildə Xurşidbanu bəyimin əmrilə qarabağlı yoxsul kəndlilərə siyahı üzrə, qaytarmaq şərtilə taxıl paylanması; evinin yanında tikdirdiyi "buzxana" anbarındaki buzdan həkim göstərişi olduqda pulsuz istifadə edirdilər; bağının meyvəsini siyahı üzrə fəqir-füqəraya paylayardı; heyvanlar kəsdirib qazanlar dolusu yemək bişirdirər və kənd əhalisinə qonaqlıqlar verərdi və s.

1864-cü ildən fəaliyyət göstərən "Məclisi-üns" şeir və musiqi məclisi 1872-ci ildən Natəvanın evində toplaşmağa başlamışdı. Otuzdan çox üzvü olan məclisə Xurşidbanu

bəyim rəhbərlik edirdi. Natəvanın həyatındaki silsilə kədərli hadisələr səbəbilə 1890-ci illərin əvvəllerindən başlayaraq "Məclisi-üns"ün fəaliyyəti zəifləsə də, Xan qızı Natəvanın vəfatına qədər davam edib (ətraflı bax: "Məclisi-üns").

Həyatının sonlarına doğru Xan qızının evindən xeyirxah məqsədlər üçün ayrılmış bir sandıq qızıl pul və qiymətli əşyalar uğurlanır. Bu hadisə Natəvanın Arazdan Mil düzünə çəkdirməyə başladığı arxin Kəngərli məntəqəsində yarımcıq qalmasına səbəb olur.

Natəvan və Aleksandr Dümanın baş tutmamış şahmat oyunu. Natəvanın bioqrafiyasında diqqətçəkən məqamlardan biri də məşhur fransız dramaturqu, jurnalist və səyyahi Aleksandr Düma (ata) (1802-1870) ilə görüşür. Elmi araşdırılarda əksini tapmayan, "tarixdən bəllidir ki" sözləri ilə mənbələrə əsaslandırılmışdan məqalədən-məqaləyə keçən A.Dümanın guya Şuşadan keçərkən Xan qızı ilə görüşməsi, onların şahmat oynaması, Natəvanın fransalı səyyahi mat edərək qabiliyyəti ilə də mat qoyması və bunun müqabilində qonağın xanımı öz şahmatını bağışlaması haqqında məlumat gerçəyi nə dərəcədə əks etdirir? Əlbəttə, tarix üçün Dümanın Qafqaza səyahətinin baş tutduğu 1858-ci il elə də uzaq sayılmamalıdır və onların görüşünün təfərrüatları əks olunmuş mənbə mütləq olmalıdır. Və belə bir mənbə Dümanın öz səfər təəssüratlarını əks etdirdiyi "Qafqaza səyahət" əsəridir (1859). Dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə edilərək çap olunan kitabın Azərbaycana həsr olunmuş hissəsi dilimizə 1985-ci ildə Qəzənfər Paşayev və Həmid Aslanov tərəfindən tərcümə edilib.

Əsərdən öyrənirik ki, Düma Azərbaycanda olduğu müddətdə tanınmış şəxsiyyətlərdən sonuncu Şəki xanının nəvəsi Məhəmməd xan, şamaxılı Mahmud ağa, həmçinin Xurşidbanu Natəvan və həyat yoldaşı Xasay xan Usmiyevlə görüşmüştür. Lakin müəllif Natəvanı şair, ictimai xadim kimi deyil, adını belə çəkmədən, sadəcə

olaraq, Mehdiqulu xanın qızı kimi təqdim edir: "Səbirsizliklə gözlədiyimiz, hörmətlə qəbul olunduğumuz bu məclisdə bizi görmək istəyən iki azərbaycanlı xanım və onlardan birinin – gənc xanımın əri də iştirak edirdi. Çadra örtmüş bu xanımların biri Qarabağın axırıncı xanı Mehdiqulu xanın arvadı, o biri qızı idi. Anaya qırx, qızına iyirmi yaşı vermək olardı. Hər ikisi milli geyimdə idi. Qəşənglikdən daha çox bahalı olması ilə seçilən nazik paltarda cazibədar görünən gənc xanımın yanında iki uşağı da vardi" (s. 63).

Adətən, mənbəyə əsaslanmadan müəlliflər Dümanın bu görüşdə Natəvanın ağıl və qabiliyyətinə heyran olduğunu, füsunkarlığını mədh etdiyini yazırlar və təəssüf ki, bunu bəzən hətta elmi məqallələrdə də görə bilirik. Bu, əlbəttə, şairə olan sevgidəndir, lakin Natəvanın belə təhriflərlə təriflənməsinə ehtiyacı yoxdur və olduğu kimi də tərifi haqq edən qadın, şair və ictimai xadimdir. Aleksandr Duma, əksinə, Natəvanın həyat yoldaşı Xasay xan Usmiyevdən çox ətraflı və xüsusi rəğbətlə bəhs edir, "dəqiqliyi ilə avropalılardan da üstün olan", "fransızca parislilərdən heç də pis danışmayan" Xasay xanı "ləyaqətli adam" adlandırır: "Gənc xanımın həyat yoldaşı Xasay xan Usmiyev ürəyayatan, gözəl insanlarla yolda baş çəkdiyimiz Andreyevo kəndində anadan olmuşdur. Otuz beş yaşlı Xasay xan qədd-qamətli idi. Alişib-yanan gözlərində nəsə bir narahatlıq duyulurdu. Qapqara saqqalı onun dişlərini daha da ağı göstərirdi. Başına qıvırcıq quzu dərisindən tikilmiş gözəl papaq qoymuşdu. Uzun, qara çərkəzi çuxa geyinmişdi..."

Əsərdən bəlli olur ki, X.Usmiyev ortaq tanışlarına A.Duma vasitəsilə salam göndərir və silah həvəskarı olduğundan səyyah qonaqdan xahiş edir ki, Parisə qayıtdıqdan sonra ona Devim emalatxanasında istehsal olunan silah göndərsin. Ata Duma özü ilə gətirdiyi Devim tapançasını Xasay xana bağışlayır. 1 saat sonra qonaq X.Usmiyevdən fransızca səhvsiz yazılmış məktub və

hədiyyə alır: "Sizin elə gözəl, elə zəngin silah kolleksiyiniz var ki, ora nəsə əlavə etmək mümkün deyil. Odur ki, bu pul kisəsini və iki arxalığı qəbul etmənizi xanımım xahiş edir. Pul kisəsini xanımım öz əlləri ilə tikmişdir! Xasay xan Usmiyev". Göründüyü kimi, Natəvan A.Dümaya özü tikdiyi pul kisəsini ona bağışlanan şahmat qarşılığında hədiyyə etməyib, bu əl işi Usmiyevin qonağa cavab jesti olub.

Aleksandr Duma ilə Xurşidbanu Natəvanın görüşü uydurulub yazıdan-yazşıya keçdiyi şəkildə baş tutmasa da, bu xəyal məhsulu yeni sənət əsərlərinin yaranmasına da rəvac verib. Belə ki, heykəltəraş Akif Əsgərovun Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyində saxlanılan "Xurşidbanu Natəvan və Aleksandr Dümanın Bakıda görüşü" adlı heykəlcisi, rəssam Çingiz Mehbaliyevin Xurşidbanu Natəvan və Aleksandr Dümanın şahmat oyunu" adlı rəsmləri və s. nümunələr bu qəbildəndir.

Natəvanın rəssamlığı. XIX əsr Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafına töhfəsi verən qrafik əsərləri Xurşidbanu Natəvanın özünəməxsus rəssamlıq ırsının göstəricisidir. Onun hazırda Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstytutunda saxlanılan "Gül dəftəri" adlı 227 səhifəlik albomunda (1886) Azərbaycan incəsənətini yeni çalarlarla zənginləşdirən sənət nümunələri müəllifinin zərif estetik duyumunun nişanəsidir. Albomda on üç qəzəl, otuza yaxın rəsm əsəri yer alır. Sulu boyalar və karandaşla çəkilmiş bu rəsmlər arasında mənzərə və müxtəlif bitkilərin təsvirinə də rast gəlmək mümkün olsa da, əsasən müxtəlif güllər (qızılıgül, bənövşə, lalə, süsən, qərənfil, yasəmən) üstünlük təşkil edir. Şeirlərlə yanaşı yerləşdirilən illüstrasiyalar istər motiv, istərsə rəng həlli baxımdan bədii mətnəndəki əhvali-ruhiyyəni əks etdirir. Sənətşunas Ziyadxan Əliyevin qeyd etdiyinə görə, "naturadan çəkildiyi şübhə doğurmayan "Üzüm salxımı", "Lalə", "Gül", "Çiçək", "Süsən", "Qərənfil" və s. rəsmləri Azərbaycan təsviri sənətində sonradan işləyiləcəq natürmort

janının ilkin işaretisi olması baxımından da əhəmiyyətlidir". Cildi tirmə üzərində rəngli saplar və muncuqlarla işlənən elementlərlə bəzədilmiş "Gül dəftəri"nin bir üzündə güllər və miladi tarixlə "1886-cı il", o biri üzündə isə ağaç təsvirləri və hicri tarixlə "1304-cü il" yazısı həkk olunub.

Bundan başqa, Natəvanın rəsm əsərləri arasında Qarabağ lövhələri ilə yanaşı, səfər təəssüratlarını əks etdirən "Bakı mənzərəsi", "Məscidli qala", "Narinqala", "Kür qırığı", "Dağlara yol", "Metex qalası", "Dəniz kənarı", "Sahil kənarında körpü" və s. kimi mənzərə təsvirlərini də müşahidə etmək mümkündür.

Natəvanın əl işləri. Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyində qorunan əl işləri Xan qızının yüksək sənətkarlıq qabiliyyətinə malik, incə zövqlü rəssam və bədii tikmə ustası olduğunu sübutudur. Natəvanın bacarıqlarından soraq verən güləbətin sapla tikilmiş yaxalıq, başmaq, dövrü üçün yenilik olan "xaç" üsulu tikmə ilə bəzədilmiş xurcun, qazantutan və s. nümunələr muzeyin etnoqrafiya fondunda mühafizə edilir. Muzeydə qorunan xaradan tikilmiş yaxası zanbaq, qolları yelpazə bicimli nimtənənin (qolsuz üst qadın geyimi) astarının parçanın yerliyinin rənginə uyğun seçilməsi, arxalıqların dövrünə görə qeyri-adi bicimi, xurcun, Quranqabı, bəzəkli başmaq, yaxalıq, tənbəki kisəsi, süfrə, məfrəs və s. əl işləri Natəvanın zövq və qabiliyyətindən xəbər verir.

Natəvanın şairliyi. Xurşidbanu Natəvan bədii əsərlərinin əksəriyyətini klassik sənətkarların, xüsusilə Məhəmməd Füzulinin ədəbi təsiri ilə yazmışdır. Çekdiyi iztirablar onu ruhən Füzuliyə yaxınlaşdırılmış, ustادın qəzəllərində öz duyğularının ifadəsini görüyündən əsərlərində Füzuli şeirinin poetik xüsusiyyətlərindən, bədii leksikasından, təsvir və ifadə vasitələrindən bəhrələnmiş, bəzən hətta müəyyən hissələri təkrar etmişdir. Natəvanın yaradıcılığının ilk mərhələsinə aid şeirləri, təəssüf ki, günümüze qədər gəlib çatmamış, mövcud şeirləri isə şəxsi iztirab fonunda yazılmışdır. Onun şəxsi

həyatı ilə bədii yaradıcılığı arasında kədərli bir ahəngdarlıq özünü göstərir. "Midad olsa əgər dərya, qələm olsa əgər əşcar, Başa yetməz qəmim şərhi, qələm hər ləhzə qan ağlar" – deyən Natəvan kədərinin miqyasını anlatmağa çətinlik çəkirdi. Övladının vaxtsız ölümündən sarsılıraq dərin iztirablar keçirən ana üzüntülərini misralara köçürməklə ovunurdu. Onun "Ağlar", "Əfsus", "Getmə", "Sənsiz" rədifli qəzəlləri oğlunun ölümü münasibətilə yazılib. Bu şeirlər bədii məzmunu və poetik gözəlliyyinə görə XIX əsrin bir sıra söz ustalarının diqqətini cəlb etmiş, Seyid Əzim Şirvani, Ağaəli bəy Naseh, Molla Ağa Bixud, Əbülhəsən Vəqif, İbrahim bəy Azər kimi şairlər onlara nəzirələr yazmışlar. Füzulinin ədəbi təsiri Natəvanın məhəbbət şeirlərində daha güclü olsa da, elə bu qəzəllərində də həyatdan şikayət, peşmanlıq, nigaralıq hissələri, zəmanədən narazılıq motivləri geniş yer tutur.

Kədərli son. Natəvanın həyatının son illəri daha da acınacaqlı keçib: o, yaylaqlarını və yararlı torpaqlarını itirərək var-yoxdan çıxmış, borca düşmüdü. Mətbuatın xəbər verdiyinə görə, ağır maddi çətinliklər üzündən evindəki bəzək və zinət əşyalarını açıq satışa qoymuşdu. Xəstəlikvə məhrumiyyətlər, övladları arasındaki mülk davaları Natəvanın vəziyyətini daha da ağırlaşdırır. Bütün bu maddi, mənəvi sıxıntılar, emosional-psixoloji sarsıntılar nəticəsində Natəvanın xəstəliyi şiddetlənmiş və o, 1897-ci il oktyabr ayının 1-də vəfat etmişdir. Dəfn mərasimində iştirak edən camaat, hörmət əlaməti olaraq, Xan qızının cənazəsini Şuşadan Ağdamə qədər piyada aparmış, "İmarət" deyilən ailə qəbiristanında dəfn etmişdi.

Sağlığında yaşatdıqları azmiş kimi, işğaldan sonra erməni barbarları Natəvanın qəbirüstü abidəsini məhv edib, məzarını açıb, qalıqlarını da götürüb'lər. Tək təsəllimiz budur ki, Şuşa yenidən halal sahiblərinə qayıdır və günbəgün abadlaşan, dağııntıları bərpa olunan şəhərdə Natəvanın narahat ruhu artıq aram tapar...

Halə SƏRT

DƏNİZİN DİBİNDƏKİ

*Yer üzündən çıxıb getdiyi çoxdan olmuşdu,
Bir balığın qarnindamı gizlənmişdi?
Nə edir-etsin, onunla qarşılaşmalydı,
heyrətə gəlməliydi.
Səkkiz ayaqlı bir meduza olsa,
Heyrət sarılsa, sixsa,
Buraxanda ona yetəsə...*

Günortadır. Qayıqla əsrarəngiz maviliyə üzürük. Ürəyim sıxılmış molyuska kimidir, illərdi içimdə böyüdüyüm bir yiğin həyəcan artıq qabığından çıxmış istəyir. Hələ suya girməmiş günəşin altında tərləyir, dalğic paltarımın içində islanıram.

"Gəlin!" - dalğiclar deyirlər, indi yavaş-yavaş əvvəl öyrətdiyimiz kimi özümüzü suya atırıq. Dalgavari bir həyəcan ayaq barmaqlarımın ucundan başımacan bütün bədənim bürüyür. Olacaq uğursuzluqlardan, tərsliklərdən, ya da sərxoşluqdan azadə bir həvəsdir.

Həyatın düzənini, künc-bucağı işıqlandıran günəşi, açıq dənizi geridə qoyaçağam. Axtardığım, aradığım günəşin toxuna bilməyəcəyi bir yerdə gizlənmiş olmalıdır. Şüaların yandırmadığı bir aləmdə. Yüz illərdi su ilə istinin savaşında buxarlana-buxarlana müqavimət göstərən döyüşünün gizlədildiyi kimsəsiz bir künc-bucaqda.

Elə suya girər-girməz üstümdəki qalın, isti örtüyü sərinlik sıyırib alır. Dənizin ilk qatı "məndə axtardığını tapmaq üçün bütün örtüklərini bir-bir soyunacaqsan, çılcılpaq, tək özün olaraq gələcəksən -içi çölündən görünən şəffaf mələk balıqları kimi..." - deyir.

Yüklərimin ən ağırını atdığımı sanıram. İki yol göstərənlə yavaş-yavaş aşağı enirik. Dalğılardan biri gözləmədiyim bir hərəkətlə əlindəki yumurtanı ovcunun içində qırır. Çeşidli balıqlar suda yayılan sarılıq və ciy qoxu ilə dərhal qaynaşır. Bu, bir işaret fişəngidir. Bax, bunlardan minlərcəsi var aşağıda, demək istəyir.

Yalan deyirsən, sən heç suyun altına da enmədin, gördüğün kimi necə danışırsan?

Hə, rəngli, xirdalı-böyüklü balıq sürünlərini görəcəyəm. Mərcanları, dəniz kirpilərini, adını belə bilmədyimi çeşid-çeşid canlıları. Bunlarlamı maraqlanıram? Məni dəniz aləmi təəccübləndirəcəkmi?

Sizə elə gəlir ki, dənizin dibinə enməyi çox, həm də lap çox istəməyi, eşqlə istəməyi yazmaqla bitərmi?

Endikcə sərinlik artır, bir-bir gizlinlərimi soyunur, suyun bəxş etdiyi sakitlik, sükunət və rahatlıq paltarlarını geyinirəm. Balaca qara balıq sürünlərinin və sarğanların yaratdığı bir burulğana rast gəlirik. Balıqların fırlanması tanış gəlir.

Dalğiclar barmaq işarələriylə hər şeyin yolunda olduğunu soruşurlar. Başımla, əllərimlə sıxıntı olmadığını deyirəm. İşarəylə daha aşağıya deyirlər, itaətkarcasına təqib edirəm.

Ağlıma qayıqdakı həyəcanım gəlir. Ürəyimin qalın, amma topa-topa torpağı tökülmüş divalarını açmaq zamanı gəldiyini düşüñürəm.

Üstü yaşıl yosunlarla, narıncı, sarılı, qırmızılı dəniz bitkiləriylə örtülmüş qaya-liqların yanından keçirik. Dəniz meşəsi. Bu qələbəlik peyzajın arxasından böyük, xallı stingray "Mənim krallığında nə axtarırsınız?", – deyirmiş kimi yellənir.

"Qüsura baxma, narahat etmək istə-məzdim, mən bir sərr axtarıram, bəlkə, sənin meşəndədir? "Əgər sərrə çatmaq istəyirsənsə, bir az da saflaşmalısan".

İçimizdəki pisliklərin ağırlığından daha dərinlərə enə bilmirik. Bax, mənim işim-güçüm təmizlikdir, amma bu mərhələdə ilişib qalmışam. Olduğum yerdə baş verənləri təbii qəbul etdiyim üçün heyrətimi artırıbilmirəm.

Suyun altına kor bir qəlblə dalandan çoxmu xeyirlidir sənin tövrün, hansı daha gerçəkdi?

Bəs necə təmizlənəcəkdim? Arımb-durul-mağə ən böyük günahımdanmı, yoxsa ən balacasındanmı başlamalıydım? Hələ suyun səthinə yaxinkən çəkib çıxarmamışdım kırkı paltarlarımı üstümdən? Deyəsən, suyun daha dərinlərinə enmək gərəkdir. Ürəyimin divarlarına xırda su kanalları açmaliyam. Duzlu su kanallardan girməli, gədiklər açmali, divarları uçurmalı, ürəyimi yaxalayıb yumalıdır.

"Niyə belə gizlinsən? Sənə yetişmək niyə bu qədər çətindir, əzablıdır?" – deyə qışqırıram. Səsim elə yüksək, elə güclüdür ki, düşünürəm, daşib çölə çıxmasa, ağ ciyərim, beynim və bütün damarlarım çatlayacaq.

Bu arada ürəyimin çəpərlərindən açıdığım oyuqlardan yol tapan suyu hiss etməyə başlayıram. İçim sərinləməyə başlayır.

Getdikcə daha da dərinə enirik, dənizin altında neçənci qatdayıq, bilmirəm. İlk emmələrdə müəyyən bir məsafəyə qədər gedə biləcəyimizi demişdilər, amma deyəsən, biz o sərhədi çoxdan aşmışdıq. Dalğıcılar, yəqin ki, mənim içimdəki rahatlığı və istəyi görüb irəliləməyimə etiraz etmədilər.

İnsan xəyal qurmaqdə, xəyallarında it-məkdə azaddır, bəs sənin etdiklərin? Bunu hansı qanun qəbul edər?

Gəldiyimiz bu qatdan günəş əlini-ətəyini əməllicə çəkmişdi. Dəniz ulduzlarının işığı artıqlaması ilə bəs edirdi. İki böyük qılinc balığının zümrüdməsini eşidirdim. Dəniz ulduzlarının sarı, isti işığı, qılinc balıqlarının nəğmələri heyrətimi artırmışdı.

Su divarları basıb keçmiş, köksümə dolmuşdu. Sinəm çalxalana-çalxalana yuyunurdı. Heyrət deyirdim, heyrət!

Bu arada köksüm elə təmizləndi, elə fə-rəhləndi, genişləndi ki, gümüş balıqlar, mərcanlar içimə doldu. Balıqlar şərqilərini oxuyub getdilər. Mərcanlar incilərini qoyub əridilər. Sonra içimə səkkizayaqlı meduza doldu. Meduza beynimi, qəlbimi, ağ ciyərimi, nəfəs borumu, mədəmi, bağır-saqlarımı, qabırğalarımı sıxıqca sıxdı. Ayaqlarını hərəkət etdirdikcə aşağıya tökülen qumlarımı gördüm, bir də süpürgəçi balıqların ağızlarını açıb yuma-yuma çıxardığı "hubb", "hubb" səslərini...

Bir əməliyyatdan çıxmış, yuxudan oyanmış kimiyəm. Hələ üstümdəki sərsəmliyi atmamış başqa bir burulğanın cazibəsinə düşürəm. Axın məni qoynuna alıb aşağılara çəkir. İlk dəfə ürəyimi bir qorxu bürüyür.

Başqa dalğıcılar görüş yerindən çıxdan ayrıliblar. Dənizin dibində, insan qanunlarının, hökmünün keçmədiyi bir aləmdə tək-tənhaydım. Ürəyim yerindən çıxmış kimi döyüñürdü. Belə daha nə qədər dözəcəkdi? Qarşıma zəhərli bir canlı çıxsa, neyleyəcəkdim? Tər məni yuyub aparırdı.

Adam özünün qurduğu yalana inanıb sonra da arxasına baxmadan qaçmaq istər.

Çarəsizliyim bir xilaskara məlum olmayıdı. Uzaqdan mənə doğru gələn qaraltı cavabım kimiydi. Yaxınlaşdıqca qapqara bir balıq olduğunu gördüm. Adı Sevdaymış, birlikdə üzməyə başladıq.

Sevda balığı ilə qarşılışmısınızsa, onu uydura bilməzsiniz. Onu yuxusunda gör-düyünü, ya da xəyal etdiyini iddia edənlər yalan danışırlar.

Özümü bütün narahatlıq və bağlılıqlardan azad edib büsbütün suya və balığa təslim etmişdim. Balıq mənə nəsə öyrətməyə çalışırıdı.

Geriyə qayıtmağa başladım. Qayıtdıqca təəccübüm artırdı. "Hardasan?" – deyə-deyə öz çəvrəmdə burulğan yaradırdım. Dünyanın səslərinin kəsildiyi bu yerdə bircə mənim içimdən aşib-daşan "hardasan?" səsi əks-səda verirdi. Bütün ağlım və hərəkətlərimlə bu sualı verirdim.

Qayıdanda maskam, paltarım və dalğıc borum sovrulub yox oldu. Qaranlıq bir dəhlizdə üzürdüm. Ruhum sudan keçmişdi, torpaqdan keçməyə macal tapacaqdımı? Axtardığımı tapmışdım mı? Bu yolçuluq gerçəkiydimi?

Müşk maralı öz göbəyindən gələn müşkün məstedici ətrini duyar. Ancaq gənc maral bu qoxunun qaynağını tapmadığından meşənin içində çılgıncasına qaçar və əslində, öz daxilində olanı tapmaq naminə özünü qayadan ölümə atar.

Çevirəni: Tərəna VAHİD

İkindi azanıyla yol alır
Üfüqə doğru Günəş...
Yol aldığı yerdən sarır buludları atəş rəngi.
Bəzəyir göy üzünü
Qırmızının sarıyla ahəngi.
Qıyıldızca günün gözü
Zamanı xatırladır -
Dünəni xatirə,
Sabahı xəyal
Bu günü acısıyla,
Şiriniylə gerçəkliyin bəmbəyaz üzü.

ÖZÜ YIXILAN KƏSİN

Özü yixilan kəsin
Gözündə yaşı olmaz.
Darıxmağın vədəsi,
Bəlkəsi, kaşı olmaz.

Xoşbəxtlik iliq mehtək
Toxunar qəlbə, keçər.
Tale ölçü götürər,
Həsrəti ömrə biçər.

Keçər ömür qatarı,
Arzuları aparar.
Xatirələr qoynunda
Xəyallardan qoparar.

Gündüzün fikirləri,
Gecənin dərd-ələmi.
Görən, xoşbəxt olarammı
Yerə qoysam qələmi?

HƏYATIN ÜZÜ DÖNÜK

Səssizliyimi bürüdüm
Bütün olanların, bitənlərin üzərinə,
Unudulsun deyə.
Düşüncələr ruhuma yük...
Ölümləri yara-yara qaçdım həyatın üstünə,

Aysel NƏSİRZADƏ

Həyatın üzü dönük.
Həm ölümə sinə gərib,
Həm həyatla baş etmək
İncə xətdə yeriməkdir.
Yaşaya bilmədiyin ömrü artırmaq nə
gərəkdir?

Bəmbəyaz qar altında
Bu nə mavilikdir, İlahi?!
Nə gecədir, nə sabah,
Hardan sökülcək dan?
Dünyan nə gözəl imiş-
Sakit...
Səssiz...
Qüsursuz...
İnsan izi olmadan.

ƏSGƏR

Yorğun gözlərindən, qürurlu baxışından
Süzlən “Vətən sağ olsun” ların
Od tutmuş ürəklərə ümid-ümid su səpir.
Var ol, əsgər, sağ ol, əsgər,
Vətən səngərində sıra-sıra dağ ol, əsgər.

Vətən başlayan yerdən şücaətin şəfəq saçır,
Qəm-kədərdən pas tutmuş yurdumun
göylərində Günəşin önün açır.

30 ilin susqunluğun bir nəfəsə yox etdiniz.
Hər dəqiqə, hər saniyə dua-dua anılanlar,
Qoy dünyanın gözün açsın ədalətli zəfəriniz!

TƏK GÜVƏNDİYİM SƏNSƏN

Bütün şübhələrə rəğmən,
Tək güvəndiyim də sənsən,
Səndən qaçıb sənə siğindiğim da.
Sənin oxşamanı gəzir yanağım
Sənə acıqlanıb ağladığında.
Bildiyimi bildiyim bilmədiyim çox şey var,
Nə kitaba-dəftərə,
Nə aqla, qəlbə sığar.
Bu da belə duyğuların savaşı,
Bu da belə çözülməyən fəlsəfə.
Hardan baxsam, sənə çıxır yollarım,
Hər baxışdan əksiliyin vəhdəti.
Tək səndə bitməli bütün ağrılar,
Səndə yaşanmalı ömrün səadəti.

Güzgüdə ciliklənir əksim,
İlahi, kimdi bunlar?
Cilik-cilik olanların hanı bütöv bir Məni?
Kim qarayla surmələdi yaşa dolu gözlərimi?
Kim soldurdu baxışımı?
Kim dəyişdi o sən yazan taleyimin naxışını?
Artdıqca artır alnımdakı ağrıların xəritə izi,
Beynimə agah olmur ürəyimin üşyan səsi.
Əksliklərin vəhdətidir gerçəkliyin içində
məhv olan "Mən".
Mənim məndən ayrı səndə mənim var,
Mən sənə gəlirəm, sənə gəlirəm!..

Ömrə şeir boyanır,
Yox xoşbəxtlik misrası.
Yuxulu dəniz səhəri,
Boylanır son hecası.
İllk iki heca düşüb,
Qalıb gün batımında.

Ömür süzülüb gedir,
Bitir qum saatında.

Həyat mənasız gəlir,
Düşünürsən, getmir vaxt.
Yel qanadlıdı illər,
Gənclikdən yoxdur soraq.

Göz dikilir göylərə,
Günəş çıxır, Ay batır.
Göz göye dikilsə də,
Son mənzil torpaqdadır.

Nə var-dövlət, nə mal-mülk
Nəfsini tox tutana?
Əbədi heç nə yoxdu,
Borcluyuq quru cana...

Sənsiz bu şəhərə
Nə gecənin qaranlığını yaran ay mavisi
boylanır,
Nə gündüzünü aydınlarından şəfəq sarısı.
Ala-toranlıqdır xəyallar,
Ümidsizdi arzular.
Hər şey kəm-kəsir,
Ürəyim qəfəsdə susqun... əsir...
Darıxmaq var, darıxmaq...
Aqlamaq var gözü dolu
Saxsıdakı çıçəkləri,
göz yaşıyla sulayaraq...
Pəncərə önündən başlayır həsrət yolu.

Seyyidəli SÜBHİ

O QIZIN

Boynumdadı hələ haqqı-haramım,
Göynəyi var üstü qaysaq yaranın.
Saçlarını gözlərimlə daradım
Baxışımıla çəş qoyduğum o qızın.
Həyat onun gözlərində suludu,
Qış yanğı, yayı tufan, doludu...
Üz yolunu gülüşləri unudub
Gözlərini yaşı qoyduğum o qızın.
Mən gələndə xoşbəxtliyi bəs idi,
Mən gedəni hönkürtülü səs idi...
Meh əlləri saçlarımda əsirdi
Dizlərinə baş qoyduğum o qızın.
Qızın adı sevinc olar, nə dərd e?..
Mən deyən də başqa yazı, qədərdi.
İsmi, həli dəyişilib – kədərdi,
Adını kaş, kaş qoyduğum o qızın.
Bu adamın günahı bol, suçu bol,
Adamlığın edamına qoydu qol.
Görən, çıxıb qəlbinə kim tapdı yol
Köksünə sal daş qoyduğum o qızın?

ƏLLƏRİM

Dalar saçlarına, nəvaziş olar,
Çəkər hər telinə tumar əllərim.
Görməz göz altların qədər gözəllik,
Tək bir toxunuşdan xumar əllərim.
Zaman sükut edər, dayana qalar,
Göz yatar, ürəyim oyana qalar,
Bütün tutacaqlar bir yana qalar,
Ancaq əllərinə cumar əllərim.
Doyurmaz görüş də sevgiacların,
Astaca sayışar barmaq ucların,
Udar qız əlini div ovuclarım,
Əlinlə oynarkən qumar əllərim.
Sənsiz boşluğun qabarlar bəzər,
Bütün istilərdə soyuqluq sezər:
– Əlcəyin əlindən, cibimdən bezər,
Bircəm, əllərini umar əllərim.

NAZƏNDƏ ƏCƏL

Döydü qapısını xəbər-ətərsiz
Bu evin nazənin donunda əcəl,
O qızsan, ya ölüm, çəşib qalmışam,
Kəfən qiyafəli nazəndə gözəl?..
Bilmirəm, ölümmü girib donuna?
Yoxsa sən sonumu geyib gəlmisən?
İndi mən ağlıma nə cavab verim,
Əcəl sən olub, ya sən əcəlmisən?
Bəlkə, elə bizə gəlməkdən ötrü
Oyun oynamışan uşaqla nəsə?
Bəlkə də, ölümsən, əlimdən tutub,
Başımı qatırsan, bilmirəm nəsən?
...Qayıtsan geriyə, lap indilərdə
Ömrümü yarıda kəssən, əcəl qız.
Ölüm sən şəkildə gəlməsə birdən,
Sən özün gələrsən, özün, gözəl qız.

ŞİRİN ARMUDA

(*Bizim bağda bir ağaç var bu adda, xalqa ehsan, iki əsrin qovuşağı, neçə nəslin kölgənəcəyi...*)

Çiçəkləri qar ağacım,
Budaqları bar ağacım,
Darixanda asıldığım

yelləncəyim – dar ağacım –
Böyüdüm!
Səndən meyvə dərənlərin,
Kölgəndə dincələnlərin,
Əkənlərin, yeyənlərin
Gah dinlədim, gah duymadım
Nəsihətin, öyündün –
Böyüdüm.
Saçları çıçəyin kimi,
Nəfəsi küləyin kimi,
Kimin nəyi, nəyin kimi
Necə oldu, görürdüm.
Böyüdüm!
Ağartdı başda tükləri
Başında böyüdüklərin.
Yükündən ağır yüklərin
Altında ömür sürüdüm,
Böyüdüm...

YAŞAMAQ VƏ S.

Can yoldaşım, canım içi laxlayır,
hələ məni ayaq üstə saxlayır
namaz üstə elədiyin duan ki:
– Yaşadır...

Kim dözərdi səndən başqa, kim, görən?
Sən çəkdiyim iztirabı tək görən,
sən hər hissim, hər ağrımı duyan ki:
– Yaşamdır...

Mən iyirmi dörd yaşımda saçı dən,
Köksü qubar, əli qabar, alnı nəm,
yoxluqlara qarşı gələn, duran ki:
– Yaşamaq...

Qan bahası, can bahası həyatın,
var davamı və dahası... həyatı
bu səbəblə yanımızda bərk dayan ki:
– Yaşayaq!

13-15 iyul 2022. Şuşa.

VAQİF POEZİYA GÜNLƏRİNDE YAŞANANLAR

Şuşaya qazılərin, şəhid ailələrinin, jurnalistlərin, xarici qonaqların, beynəlxalq təşkilatların, səfirliliklərin, ictimai qurumların və vətəndaşlarımızın səfərləri ilə bərabər, yazıçı və şairlərin də səfərlərinin təşkili çox vacibdi.

Hər bir şair və yazıcıının ifadəsi, yazısı hadisəni, prosesi yadda qalan edir, tarixləşdirir. Çünkü tarixi tarixçilər yox, ədəbiyyatçılar yazır. Onların görüb duyaraq qələmə aldığı əsərlərlə olanlar əbədiləşir. Ona görə də bu səfərlər mütəmadi təşkil olunmalıdır. Bu və bundan sonra Şuşaya səfər edəcək bu qisim insanların yaradıcılığında tariximiz, bugünüümüz və sabahımız əks olunaraq gələcək nəsillərə çatdırılacaq.

Vaqif Poeziya Günləri çox gözəl təşkil olunmuşdu. Şuşanın özüylə bərabər, düzənلنən tədbirlər də iştirakçıların yaddaşında xoş təəssüratlarla qaldı. Və bunlar yeni əsərlərin yaranmasında öz rolunu oynayacaq.

Bu tədbirin əsas xüsusiyyətlərindən biri də bir-birini imzasından tanıyan yazarları görüşdürməsi idi. Bu da ədəbi əlaqələrin möhkəmlənməsinə öz töhfəsini verəcək.

Səfərinən yadda qalan hissələrindən biri Vaqifin məqbərisi önündə Qələbə müjdəli gənc Qazi şairlərin şeirlərini oxuması, onları yaxından tanımaq oldu.

Cıdır düzündəki konsert - şeir və müğəm sədaları, gözəl kompozisiya Şuşanı özünə qaytardı. Şuşa yenidən canlandı.

Rəfail TAĞIZADƏ

Vaqif Poeziya Günlərində Şuşaya həm də keçmiş hərbi zabit kimi şəhidlərin ruhuyla salamlaşmağa, ölümün gözünün içində dik baxan, hər günün, hər anın ölüm olduğunu bilə-bilə kənd-kənd, şəhər-şəhər irəliləyən qəhrəmanları alqışlamağa gəldim.

Gəldim fatehlərin ayaq izlərini, soyumuş – yadigar gilizləri görməyə, o həyəcanı duymaşa. Qovanla qovulanın hərəkət traksi toriyasının yol izini, səma çəkilişini görməyə. Sevincin qışqırıq səsini duymaşa, yaralı yoldaşı ciyində döyüşə-döyüşə mövqeyi dəyişən əsgərimizin siluetini görməyə. Gəldim özümü tanımağa, kimliyimin təsdiqini tapmağa. Gəldim mənimkinin mənim olacağını bu uca zirvədən hayırmaşa, düşmənə yuxarıdan aşağı baxmağa. Qarabağımın nə vaxtdır görmədiyim böyüklüyünü bu zirvədən seyr etməyə. Tökülən qanın müqəddəs qoxusunu duymaşa.

Cıdır düzündən uşaqlıq, gənclik baxışıyla baxduğım kimi yox, əsgər və zabitlərimizin aşağıdan yuxarıya bu zirvəni yeyən baxışları ilə baxmaşa.

Kimliyimizə baxmağa gəldim, Şuşam!

Qeyrətimizi özümüzə qaytaran Şuşama
özündən baxmağa.

Milləti, dövləti MƏN edən Şuşama!

Yolumuz Şuşayadı. Müqəddəs məkana.

Söz adamlarının söykəndiyi söz ilk öncə
telefonda gül açırdı.

Bizi ilk qarşılıyan şəhidlərimizin ruhları
oldu. Hər yerdə onlar görünürdülər. Bizə
doğma olan, bizi addım-addım izləyən bu
ruhlar Şuşaya gələnlərə yol yoldaşı ola-
raq onları bütün düşmən bəlalarından
qoruyurdu.

Bizə şərəf yaşadan, bizi məğlub vətəndaş
adından xilas edən, Şuşanı bizə qaytaran
şəhidlərimizin ruhları indi bu şəhərin rahat-
lığının keşiyini çəkir. Müqəddəs ruhlar mis-
siyasını sonacan davam etdirmək niyyə-
tindədir.

Cıdır düzündə, Qala divarlarının dibində
gilizləri axtarıram. Bizimkilərdən yan keçən,
mənə qəzəblə baxan, müqəddəs torpağından
düşməni təmizləyən, üzümə gülümsəyən
gilizləri.

Hansının düşmənin, hansının bizimkinin
olduğu mənə baxan, göz dikən gilizlərin
baxışlarından seçilir. Gulləsinin hansının
yan keçdiyi, hansının hədəfə çatdığı yerə
sığınmağından bəllidi.

Qəhrəman fatehlərimizin, şəhidlərimizin
qayadakı ayaq izləri səmada uzanan Ağ yola
bənzəyir.

Şuşaya həmişə Ağdamdan gəlmışdım.
28 km-lik məsafə bizə 28 dəqiqə kimi gö-
rünürdü.

İlk dəfədir ki, Şuşaya gedərkən belə
uzaq yol qət edirəm. 30 illik həsrətin qo-
vuşmaq sevinci mənə köhnə 28 km-lik
yolu unutdura bilmir. Bəlkə də, bu, təkcə
məsafənin uzunluğu deyil. Yol boyu gör-
mək istədiklərimin yoxluğunu görmək məc-
buriyətinin yorğunluğudu. Uçulan evlər,
dağıdılan kənd və şəhərlər. Hər şeyin məhv,
olanların yoxluğu idi adamı yoran, haldan
salan. Özümüzükülərin yoxluq səhnəsi

adamda idmanda öz meydançanda böyük
hesabla məğlub olmanın ağrısını yaşadır.

Dağıdılan kəndlərdən, şəhərlərdən keç-
dikcə keçmişlə bu gün və gələcək arasında
qalırsan. Bu evləri tikən, qurub-yaradan,
orda yaşamış insanların evlərin sökülen
daşlarının, tozun-torpağın altından baş
qaldıran əlinin qabarı, sevinc dolu gün-
ləri adamı dəli edir. Təsəvvürə gəlməz
erməni vəhşilikləri onların ibtidai icma
quruluşundan çıxmadiqlarını bir daha təsdiq
edir. Bu törədilənlər insanlıqdan çox uzaqçı.

Şuşaya doğru irəlilədikcə yol boyu
gələcək sevincli günlərin sədaları eşidilirdi.

Şuşa bizi küləyiylə sığalladı, günəşi ilə
isitdi, buludu ilə üstümüzə kölgə saldı. Nələri
vardı, onunla qayğıımıza qaldı.

Şuşa bizə bir ovuc tut da saxlamışdı.
Şipşirin, adamın şəkərini qaldıran tut.

Üçrəngli bayrağımız isə gəlib-gedənlərə
əl eləyir.

Şuşaya uşaqlığımın gözüylə baxıram.
Yadına Şuşanın avtovağzalı, Cıdır düzü, İsa
bulağı, məhlələri, bazarı düşür.

Bu gün həm də bura "Şuşaya mənim
gözlərimlə bax", - deyən dostların, doğma-
ların gözüylə baxıram. Baxışlar Şuşanın
məhlələrini, evlərini axtarır, gəzir. İlişib
qalanlar da oldu, azanlar da, diksinənlər də...

Sevinənlər daha çox oldu. Şuşanın
varlığına, bu gününə sevinənlər.

Mənim üçün Qarabağın işğaldan azad
olunması Şuşadan keçir. Ağdam mənə nə
qədər əziz, doğma olsa da. Çünkü Şuşasız
Qarabağ yoxdur. Bəli, Ağdam Qarabağın
iqtisadi-siyasi mərkəzi olub və olacaq. Şuşa
isə Qarabağın tacidi. Qələbə tacısız olmur!

Eşq olsun müzəffər ordumuza! Onun əs-
gər və zabitlərinə, Ali Baş Komandanına!

Bu, adı zəfər deyil, bu millətin, dövlətin
qürurudu. Özünə qayıdışıdı. Fəxarətidi!

Ağacların yaşıl qalanı da var, xiffətdən quruyanı da. Evlərin, binaların dağını da.

Ağdam, Füzuli, Cəbrayılla Şuşanın ilk baxışda fərqi ondadır ki, o yerlərdə heç nə qalmayıb, hər şey dağıdılıb, yerlə-yeksən olub, ağaclar qırılıb. Varlıq deyilən ancaq torpaq və dağlardı. Şuşada isə baxımsızlıqdan (ermənilər Şuşanın, işgal olunmuş ərazilərin özlərinin olmadığını bildiklərindən hər şeyə ögey münasibət bəsləyiblər), yiyyəsizlikdən quzulayıb uçan, pəncərəsi, qapısı sindirilan evlər də var.

Şüşələri yox, rəngi solmuş aynabənd sıniq eynəyə bənzəyir.

Şuşanın bu vəziyyəti mənə daha ağır gəldi.

Uçuq-sökük evlərin həyətlərini kol-kos basıb.

Şuşanın tarixini silmək üçün ən çox dağıdılan onun qədimi binalarıdı.

Hər yerdə varlığımızın göstəricisi – qürurverici üçrəngli bayraq dalğalanır. Bir də Vaqif Poeziya Günlərinin reklam lövhələri.

Damı uçulmuş evlər papiros çəkən adam kimi küləyi içinə çəkib çərçivəsiz pəncərə-sindən bayıra üfürürdü.

Adamlardan çox yiyyəsiz, uçuq evlər, şüşəsi yox pəncərə-gözlər idi qonaqlara baxanlar.

Şınıq şüşəbəndlə evlərin xatirələri içəriylə çöl arasında yarı bölünmüdü.

Quruyan ağaclar dərdin uzun çəkdiyini göstərirdi.

*Özü papaq,
evləri damsız,
pəncərəsi çərçivəsiz,
yarı sökük aynabəndi şüşəsiz
ümidlər şəhərim.*

*Şuşam!
Tarixi özündə yaşadan sevilən şəhər.
Bu da bir axşam...*

Xoş sözlərlə, sevgi çələngi ilə bəzənən Şuşa axşamı...

Hər gün bir tarixdir. Gözəl olan, yadda

qalan xatirələrə çevrilir. Elə bu axşam kimi... Görünməz baxışların, hissələrin uzaqları ya-xın edən ruh ovqatlı bir axşamı...

Bu axşamda ümid də var, reallıq da. Və ən ümdəsi rahatlıq var. Bu narahat dünyada adamın könlünü oxşayan, özünü belə unutdurən bir hal... Bu məqamda adam özünü xoşbəxt sayır, cünki arzuları reallaşır. Hər şey o qədər gözəl ki, "özümə özümün gözüm dəyər", - deyə düşünürsən.

Şuşanın sükutlu gecələri adamı yatmağa qoymur. Bəlkə də, adam Şuşada yatmağa heyiflənir. Ayı işiq salan, ulduzları əl çatacaq yerdən bərq vuran gecədə adam yatmaq istəmir. Bütün gecəni açıq səmaya, bu gözəlliyyə doyunca baxmaq istəyirsən. Bu gözəl məkanda keçirəcəyin günlərdə yatmağı günah bilirsən. Hər dəfə yuxu gələndə bayraqa baxıb diksinən kimi olursan. Dalğalanan bayraqın sevinci ruhu təzələyir. Gözünü uzaq qaranlıqda illərlə axtardığın sevinc işığı qamaşdırır.

Gecəsi gündüzü qədər gözəl olan bu şəhərdə hər şey gözəldi.

*Zamanın dönəmisi varmış,
günlərin çönməsi varmış,
həsrətin sönməsi varmış,
Vətən, külün mübarək!*

Şuşada Xüsusi nümayəndəliyin inzibati binasında dalğalanan bayraqa baxdıqca Vətən Mühəribəsi Qəhrəmanları - "Zəfər Günü"ndə Qələbə bayrağını Şuşaya sancan baş gizir Yaşar Hüseynovun, komandiri mayor Gündüz Səfərlinin və döyüşü dostlarının, Şuşa fatehlərinin sevinc sədalarını bir daha eşidirəm. "Var olun, bizə Qələbə sevinci yaşadan igidlər, qəhrəmanlar!" - deyə bütün qəlbimlə haray çəkirəm.

*Boyuna yollar uzanır,
toyuna qollar uzanır,
hayına oylar uzanır,
Vətən, günün mübarək!*

Qazandığımız qələbənin xoş sədası itmiş,
yox olmuş qapıları, darvazaları tapıb yerinə
qoyacaq. Sovulmuş həyətdən üstümüzə yü-
yürən toz basmış, rəngi solmuş xatirələri
quaqlayacaq.

Təzədən açacağıq o qapıları. Küsmüş,
qoxusu uçmuş qızılğullar əvvəlki təravətlə
açmağa başlayacaq. Ömrümüzə açılan yeni –
təptəzə səhifə kimi...

Şuşa yaşamaya başlayır.

Şuşaya çəkilən yeni yol Şuşanın həyatına
yeni cığır açır.

Tikintilər gedir, tədbirlər düzənlənir.

Şuşanın uzun sükutu pozulmaqdadı.

Vaqif Poeziya Günləri söz üçün darıxan
Şuşanı söz çələnginə bürüdü. "Məclisi-üns"
bu dəfə Vaqifin məqbərəsi önungə davam
edir.

Şuşa bu xoş ovqatı, sevinci növbəti gəlişə
qədər yaşadacaq.

17.07.2022

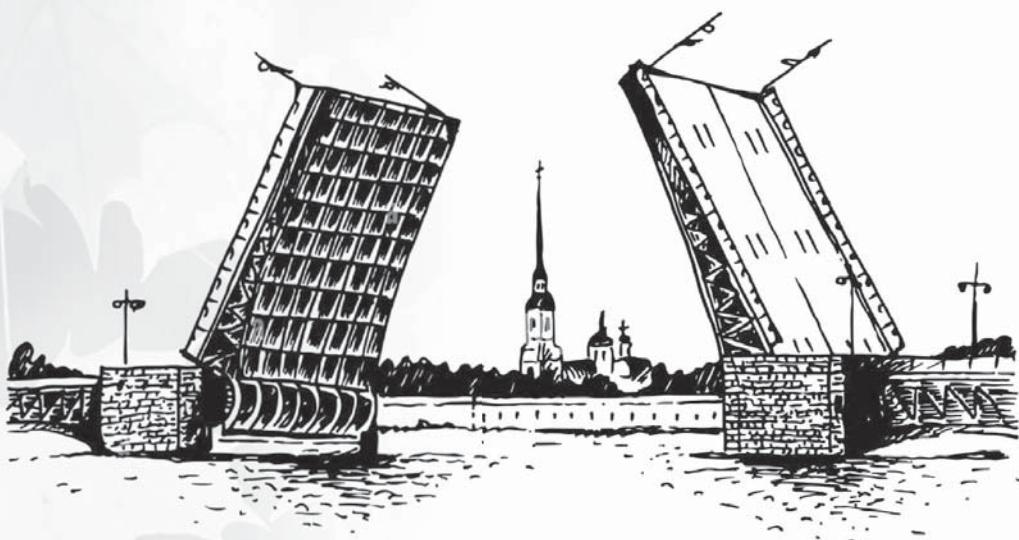

DƏRGİDƏ KİTAB

Səfər RZASOYLU

Səksəninci illərin yenidənqurma dövrləri idi. Mən Moskvada tələbə olanda Sankt-Peterburq universitetində təhsil alan soydaşlarımıza baş çəkməyə getmişdim. Sankt-Peterburq Universitetinin yataqxanası Neva çayının sağ sahilində, məşhur Ermitajla üzbəüz idi. Pəncərədən Ermitaj və bu qədim binanın Nevadakı əksi görünür, mənzərə adamı heyran edirdi. Səfərlərin birində Səfər Rzasoylu ilə tanış oldum və o gündən bu günə qədər onunla dost və könül qardaşıyıq. O zamanlar bütün görüşlərimiz poeziya məclisinə çevrilər, ədəbi mübahisələr baş alıb gedərdi. Həmin görüşlərdə Səfər çox nadir hallarda şeir oxuyardı. Ancaq oxuduğu şeirlər dərin duyğusallığı və fərqli poetik obrazları ilə yaddaşlarda qalırdı. Səfəri həmişə çap olunmaqdan, məşhurluqdan qaçan görmüşəm. Bu da onun xarakterindəki təmənnasızlıqdan, dünyanın sonsuz genişliyində insan mövcudluğunun faniliyini dərk etməyindən irəli gəlir.

Səfər Rzasoyunun təqdim etdiyim bu silsilə şeirlərini də ondan, demək olar ki, zorla aldım.

Murad Köhnəqala

SƏBİR

Mənim ürəyimə nə olub axı,
Keçibdi, köcübdü kürək tərəfə?
Arxadan qəfildən sözlər saplanır,
sözlər... kürəyimə – ürək tərəfə.

Tənhaliq hasarı hörülür yenə –
Göydən nə gün enir sınaq yerinə?!
Uçmaq istəyirəm, ancaq çıynımə
Bir cüt qol taxılıb qanad yerinə.

Getmək istəyirəm, zorla sürüyüb
Bu qəfəs dünyadan ayaqlarımı.
...Amma yox, Kimsə var işiqla yuyur,
Payızla sarıyır yaralarımı.

GECƏYARI YAĞAN QAR

Qar yağır yana-yana, ürəkdən...
Göylər qar qucağıyla qucaqlayırlar,
Bəyaz yorğanıyla örtür
Uşaq kimi yorğun düşən,
Üşüyən torpağı.

Qar yağır –
On altı yaşıñ eşq pəncərəsindəki
Qadını kimi,
qaranlığı soyunur gecə...

Qar yağır qırx il öncə
Hər dalana, hər tinə,
Kəndimizin yollarına, evimizin damına
və anamın gözlərində əriyir.
Qar yağır
Anamın “evimiz damacaql!” qorxusuna...

Qar yağır – ərik ağacı
Yazda açacağı çiçəklərini görür
bahara hamilə yuxusunda...

Qar yağır neçə il sonraya,
Mənsiz qalan dünyaya.
O qar dənizində
Sonsuzluğa uğramış dənizçi kimi

Diksinir başdaşım
Tanimır,
tanımır yaxını, uzağı...

Qar yağır ürəkdən, yana-yana
Öz başına dolana-dolana...
Sabah uşaqlar sevinəcək
Qar baharına, qar qonağına...

Qar yağır... bu qar dənizində
Çöllər adam dizindən,
Çöllər ağac dizindən...

BAŞDAŞINDAKI ŞƏKLİN ADI: YOXLUQ

(Əziz dostum Əhməd Oğuzun unudulmaz
xatirəsinə)

I
Baxırsan...
Gülsən də, nisgilin dərin,
baxışın dünyadan üzün çevirib.
İsa nəfəsidir şəkildə sərrin –
şəklin ölümünə dirilik verib.

Mən ağaç yanına, adam yanına
indi Yoxluğunla birgə gedirəm.
Kim var ki, kimsəsiz küçədi dünya,
daha Yoxluğunla dostluq edirəm.

Yağış altında da, toyda, yasda da,
sənin yoxluğuna yer tapıram mən.
Hələ çox körpədir, Yoxluğun, onu
yanımda anatək aparıram mən...
Bura Ay yeridir, Günəş yeridir,
Kiməm ki? Qonağam, yoxam bir azdan.
Nə yağış, nə külək, nə bir hənirti...
Yoxluğundu keçən ta aramızdan.

...Başım əsim-əsim səslərlə dolu,
Yoxsa damarımdan küləklər axır?!
Min ilin ən gözəl rəsmidir Şəklin –
sirrindən Bu dünya, O dünya baxır!!

II

Ah-ah səni səsləyirəm,
başına küllər tökmüsən.
Tüstü-tüstü duam yetməz –
göyün qapısın tikmisən.

Getməyin varı yox edir,
durub-durub nə ölmüsən?!
İpək-ipək günlərimi
şuşə-şuşə sən bölmüsən.

Gecəm tabut, günüm kəfən –
gedib mənə nə almışan?!
Bu dünyani ac qurd kimi
niyə arxamca salmışan?!

III

Ağaclar bayqus yarpaqlayır,
matəm küləyini oxuyur
yarpaq-yarpaq qarğalar...
Soyunsam bədənimə əynimdən,
ah, görən, çəkilərmi ağrılar?

Bura ümidsiz limanmış, Əhməd,
nahaqdan, nahaqdan bir yarı səs,
bir yarı piçilti gözləyirəm
O dünyadan...

Kimsə od vurub Zamana –
qaçıր tövşüyə-tövşüyə,
təntiyə-təntiyə,
son mənzilə çatmış tabut kimi
az qala Zaman dayana.

Ayrılıq Allahsız dinmiş, din...
Ayaq saxlayın –
kimsə şəklini (bəlkə şəklimizi?) çəksin
O dünyadan mənimlə
çiyin-çiyinə, kürək-kürəyə dayanmış
ƏHMƏDİN!!!

ŞƏHİD

Onsuz da yaralı doğulur adam,
Elə öz içində tökülür qanı.
Bu bədən sarğıymış – örtür, bağlayır
Səninlə doğulan yaşıd yaranı...

İndi simurq quşu – güllələr qonar,
Qonar ya köksünə, ya kürəyinə.
Torpaq inildəyər – qəbirlər doğar,
İşiq qəbirləri igidlərinə!

İndi bir şəhidlik oyanar bu yurd –
İndi bir şəhidlik isinər Vətən!
Ağrıkəsən imiş şəhid canları –
Daha ağrıların kəsilər, Vətən!

...Hərə Ölümündən dirilir bir az –
Yəni axan qanın yerdə qalmayırlar.
Hərə Ölümündən götürür bir az –
Sənə ölümündən heç nə qalmayırlar!

TƏRCÜMƏ

(Günel Natiqə)

Şeir yazmırıram daha mən,
Tutun məni söz daşına.
Mənim şeirim tərcümədir –
O yaşımdan bu yaşına.

Ömrüm-günüm ötüb keçib,
Kimə yazım, axı kimə?
Şeytanın üstdən xətt çəkib –
Bir az Allahdan tərcümə!

Unutduğum bir qadından,
Dönük bir dostdan tərcümə.
Dənizlərdən, dəryalardan
Bir misra yosun tərcümə!

O dəli-dolu Səfərdən –
heç üzünü görmədiyim,
dilini də bilmədiyim
qoca Səfərə tərcümə!..

Şeir yazmırıram daha mən,
Tutun məni söz daşına.

Hər bir misram tərcümədir –
O yaşımdan bu yaşımı.

QISQANCLIQ

İşığı qaralır o pəncərənin...
Pərdəsi qıvrılır o pəncərənin...
Şüşəsi qırılır o pəncərənin –
Hər gecə içində sınıq qəlbimin.

Şüşəsi qırılır – pəncərəsindən,
Bir dünya qaranlıq düşür küçeyə.
Qarışır gecəyə, daşır gecəyə
Qarı iblis kimi, iblis qaritək –
Gəzdiyim yerləri arxamca gəzir...

Beyindən qəlbimə axan ağrılar
Piçilti-piçilti dolur ürəyə:
“Kiminsə əlləri ölürləndə...”
“Kiminsə dodağı əlini gəzir...”
O zülmət qaranlıq bir ipdi sanki –
Boyuma ölçülüb ölümü gəzir.

Şüşəsi qırılır o pəncərənin –
Daha nə düşünüm, daha nə deyim?!
Özün köməyim ol, Tanrıım, bu nədir?
Şüsə içindəymiş mənim ürəyim.

YUXU

(Sinif yoldaşları Dövlətin, Səxavətin,
Səngiyarın vaxtsız ölümüna)

Məktəbin həyətində
oynayırıq yenidən.
qol vursaq,
hesaba almayıñ –
qızlar baxmir pəncərədən.
Qol vursaq...
Amma ayaqlarımız qalib arxada,
uzaqda – o dünyada,
könlümüz – sinif otağında.

Qol vursaq, hesaba almayıñ –
ölülər oynayır dirilərin sırasında,
dirilər ölülərin arasında...
Qol vursaq, hesaba almayıñ...
Topa zərbə vurantək,

kimsə qapı tirini çəkir aşağı,
ya da dirəyi əyir kor bir külək...

Sinif otağında
üç nəfər – ayağı, əlləri yox,
təkcə ürəkləri burda.
çanta-kitab yerinə
qara-qırmızı güllər yanlarında...

Divarda lövhə yerinə
o dünyaya açılan
görünməz qara qapı...
– Kim,
kim açıq qoyub o qapını?
Bağlayın onu!
– Boyumuz çatmır, müəllim...
– Növbətçi, ay növbətçi,
sil pəncərələrin göz yaşını...

...Məktəb həyətində
futbol oynayırıq yenə də,
qol vursaq, hesaba almayıñ,
qızlar baxmir pəncərədən...

SƏNSİZLİK

getmişən, dönmüşəm sənin külünə...
yoxsan, qəribədir, vaxt dayanmayıb...
sənin ölümüntək dünyada heç nə
məni o dünyaya inandırmayıb.

sən axı ölmüsən, yadımdan çıxır...
necə çağırsam da, dönməzsən daha.
bütün gedənlərtək sən də vəfasız –
o dünya varmı, de?
dinməzsən daha.

qapını döyərsən, bir kimsə açmaz.
axı barmaqların səs eləməyir.
ən doğma adamı çağırsan, baxmaz –
səsin çağırmağa bəs eləməyir...

bəlkə, yarı yoldan qaçıb gəlmisən...
bəlkə, axtarırsan yenə özünü.
sən axı ölmüsən, yadımdan çıxır
bir də kim qaytarar sənə özünü...

kim bilir, bəlkə də, ölen Sən ilə
dirilən o Sənin arasındasan.
çatıb o dünyaya diriləcəksən –
hələ ki bu yolun yarısındasan.

sənsizlik... yaşamaq tənbəllik imiş,
ruhun tənbəlliyi bu can içində.
sənsizlik – yaralı bir quş diliyimiş –
kiriməz... inləyər bu can içində.

...bir canım min tikə, min para olub,
bu əlim-ayağım, dilim-dodağım
hərəsi bir cürə ölümlə ölüb –
bir adam da duymur, bir kimsə görmür.
mənim ölümümə axı nə olub? –
məscid üz çevirir, kilsə götürmür.

getmişən, dönmüşəm sənin külünə...
yoxsan, qəribədir, vaxt dayanmayıb.
sənin ölümüntək dünyada heç nə
məni o dünyaya inandırmayıb.

PAYIZ... SƏN... PAYIZ...

Ağaclar yandırır yarpaqlarını –
Baharın vəfasız məktublarıtək.
Çinarlar oxunmur –
varaqlarını
İtirmiş min ilin kitablarıtək...
Əsir, o şəhərdən küləklər əsir...

Payızlar üstünə dağılır saçın,
Küləklər içindən sən çağırırsan.
Mən hansı ağacın yanına qaçım,
Hər ağaç altında sən ağlayırsan...

Əsir o şəhərdən küləklər, əsir...
Yağışı, yarpağı, buludlarıyla,
Öz ögey, öz doğma adamlarıyla.
Tanrim, bəlkə, onun addımlarıyla
Əsir, o şəhərdən Küçələr əsir,
Pəncərəm gözümə inanmasa da...
Bəlkə də, bu külək Səs yağışdı,
Geyinir bu şəhər Səs yağışında.
Geyinir əyninə
O uzaq şəhərin küçələrini,
Tini, döngəsini, gecələrini,

Evi, pəncərəsi, işıqlarını,
Küləyi, buludu, yağışlarını –
Sənin şəhərinə dönür bu şəhər,
Əsir, o şəhərdən Gecələr əsir...

Əsir bu şəhərə durna səsləri,
Tökülən yarpağı öz teli bilir.
Ağaclar utanır çilpaqlığından –
Düşən axşamları təsəlli bilir...

Əsir o şəhərdən küçələr, məni,
Bəlkə, Tanrıdan çox sən saxlayırsan.
Mən hansı ağacın yanına qaçım?
Hər ağaç altında sən ağlayırsan...

Əsir, o şəhərdən küçələr əsir...
Əsir, o şəhərdən gecələr əsir...
Əsir, o şəhərdən Kəlgələr əsir...

GİZLƏNPAC OYUNU

(Dünyadan vaxtsız köçmüş
bacım Aliyənin əziz xatirəsinə)

Gizlənpaç oyunu, amma tərsinə;
Biri gizlənibdi – göz yumub hamı.
Gözlər açılında ölüm səsinə,
Diksənib durdular: "İndi O hanı?"

Gizlənən gizləndi yerin altında...
Gizlənən torpağı çəkdi üstünə...
Çəkilən çəkildi göyün üzünə...

Ay dondu, su sindi, zaman qırıldı
Yelləncək günlərdən ayılanda biz.
...Ömür – o Dünyayla gizlənpaç oynu,
Gəlib gizlənmişik bu dünyada biz.

Söz söndü, köz dindi, dərdlər atlandı,
Buludlar göz açdı yarpaq yelinə.
Ölüm torlarıymış Günlər,
Atılıb bu qoca dünyanın hər bir yerinə!

Gün – ölüm toruna əli titrəyən,
Nəfəsi təntiyən qocalar düşər!
Nənələr ilişər, babalar düşər...
Ah, niyə zamansız bacılar düşər?..

...Bəlkə, getdiyin yer – Ayın o üzü?
Bəlkə, getdiyin an – İşıq zamanı?
...Bu zalim dünyada qaralır gözüm,
Tanrıım, o tərəfin yandır şamını!

PAYIZ

Günlərim küləyə çevrilir, bacı...
yarpaqlar çicəyə çevrilir, bacı,
Divarlar kürəyə çevrilir, bacı –
Qardaş kürəyinə, dost kürəyinə...

Öz yay yuxusundan oyanır külək...
Hələ ağaclarда payızın yazı.
Hələ yarpaq-yarpaq öz qarğışını
Ağaclar yağıdırıb söymür payızı...

Bir azdan ağacın quş yarpaqları
Külək hürküsündən uçub gedəcək.
Düşəcək meşənin yarpaq qarları –
Qırmızı, çəhrayı, qızılı, sarı...

Diksinib yixılır yarpaqlar bir-bir,
Axtarır kor kimi yenə ağacı...
Günlərim küləyə çevrilir, bacı,
Mən dəli oluram bu axşam çağı.

Dava-dava oynayan uşaqlar kimi,
Kimsə elə bil ki Yer kürəsini
Qoyub qabağına kompüter sayaq,
Özünün bilinməz, görünməz, sirlı
Zaman əlləriylə, barmaqlarıyla
Oynadır, oynadır taleyimizi...

Günlərim küləyə çevrilir, bacı,
Mən tikə-tikəyəm, mən yarpaq- yarpaq.
Ağac budağından uçub gedirəm,
Bu zalim dünyadan küləklər kimi,
Mən də gizlin-gizlin qaçıb gedirəm.

Aç, aç pəncərəni, çicəyim bacı,
Bəlkə də, yanına bir Səfər yarpaq
Sənin pəncərəndən uçub qonacaq,
Sənin tellərinə – öpər saçını...

Günlərim küləyə çevrilir, bacı...
yarpaqlar çicəyə çevrilir, bacı.

Bəlkə, dirilirəm,
Bəlkə, olurəm?
Ürəyim heç nəyə çevrilir, bacı...

YAĞIŞ, SƏN... YAĞIŞ

Yağışsa hey yağır, yağır doymadan,
Çırçıp dörd bir yana səs əllərini.
Üfüqdən, qürubdan, torpaqdan, otdan
Silir Tanrıının da əl izlərini.

Yerləri, göyləri alıb əlinə,
Haçana, haraya yağır bu yağış?
Azib zamanını, bu gün yerinə
Dünənə - geriyə yağır bu yağış.

...Bu yağış altında nəfəs dərmədən
Qaçmaq istəyirəm ta son sərrəcən.
Bu yağış içində islanıram mən
Birinci - sonuncu xatirəyəcən.

Geriyə, geriyə yağır bu yağış;
Bütün görüşləri, ayrılıqları,
Bütün küfrləri, bütün dinləri,
Bütün xanımların sərr baxışını,
Yerişi, gülüşü, yalvarışını
Silir, unutdurur, pozur bu yağış.

Bir sənə, bir sənə yaxın düşəmmir,
Tək sənə, tək sənə toxuna bilmir.
Sənin barmaqların, sənin əllərin
Tək sənin tellərin qupquru qalır.

Tək sənin tellərin qalır qupquru –
Qurutmaq istəyir əsib yolumu.
Bu dünya qarşımızda tərs kimi durub,
Sən keçən tərəfə kəsib yolumu.

Yağışsa hey yağır, yağır doymadan,
Hürküdür dünyanın dənizlərini.
Üfüqdən, qürubdan, torpaqdan, otdan
Silir Tanrıının da əl izlərini.

SUFİ

Görüşək harda, haçan,
Sirrin hansı vaxtında?
Gözləyirəm, durmuşam
Mən qürubun altında.

Mən üfüq tərəfində –
Həsrətin o başında.
Yolu azsan, yerimi
Soruş qumru quşundan.

Əlimiz görüşməsin,
Toxunmasın bu eşqə.
Uça-uça qaçıb gəl
Mən gəlməyən görüşə.

Fırlanan ruzilər

"Oxunmali rəsmlər" rubrikası

Bu rəsmi şərti olaraq "fırlanan ruzilər" adlandırıram. Çünkü rəsmdəki boşqablardan aydınca görünür ki, çörəklər onların içərisində fırlanır, - bir istiqamətdə hərəkət edir. Aşağıdakı boş boşqablardakı ləkələrdən isə görünür ki, o qablara çörəyin rəngi çıxıb. Əlbəttə, çörəyin rəngi qaba hopmadığını hamımız bilirik, amma rəssam qəsdən orada izlər buraxıb ki, o qablarda içərisində də nəmət olduğunu düşünək. Hasil edək ki, Allah yaratdığı heç bir qabı boş qoymur, onu mütləq doldurur və sonra o qabı kiməsə nəsib edir. Bir sözlə, ruzimiz bizdən öncə "dünyaya gəlir".

Rəsmdə yarıdolu qablardan həyat əlamətini simvoliza edir. Yəni insan ömrünün yarısı bu yalan dünyadadır, yarısı isə axırətdə - haqq aləmində. Və bizim ən böyük ruzimiz elə Allahın bəxş etdiyi ömür payıdır ki, onun da yarısı bu dünyadadır, qalanı isə əbədi həyatda.

Aşağıdakı boşqablar həm də daha ruzisini yemiş və haqqə qovuşmuş, ömrü bütövləşmiş insanların həyat yolunu təcəssüm etdirir.

Boşqabların arasındaki nar simvolu həm dolu, həm də boşalmış qablara ruzinin eyni dərgahdan - Tanrıının xəzinəsindən əta olunduğunu göstərir.

Min bir dənəli nar min bir neməti işarə edir. Biz isə bütün nemətlərə yalnız bir gözlə - çörək, qida nəzəri ilə baxırıq, ona görə rəssam əsərdə başqa bir nemətin şəklini əks etdirməyib.

Əsərdəki uşaq və ata isə insanı varlığı işarəyir. Onlar sudan aşağıdadırlar. Su isə dünyanın örtüyüdür, əgər insan yolunu azsa, o örtük insanların üzünə çəkiləcək, - dünya suya qərq olacaq. Ancaq Tanrı dərgahındaki nemətləri isə heç bir təhlükə gözləmir, çünkü onlar fəlakətlərin fövqündədirler.

Eyni zamanda əsərdəki bütün ruzilər torpaqda bitəndir - ağaclar da, nar da, çörək də. Yəni Tanrı bizə heyvanları yeməkdənsə, torpaqdan boy atan canlıları yeməyi daha doğru buyurur.

Üzərində örtük olan dördkünc isə müqəddəs Kəbənin simvoludur. Kəbənin üzərində örtük var, yalnız iman nuru ilə həmin örtüyü (mahiyəti) açmaq, əsl qara örtüklü müqəddəs məkanı görmək, həqiqətə varmaq mümkündür.

Çörəklər qablara 3-9, 6-9 rəqəm sistemi ilə düzülüb, bu bərabərliyin nişanəsidir, yəni Tanrı ədalətlidir, o heç kəsi bir-birindən ayırmır, nemətlər göydə bərabər, yerdə isə prinsipsiz bülüşdürürlər.

Yuxarıdakı rəqəmlər həm də üçrəqəmli ölçü vahidini simvolizə edir. Üçlü ölçü vahidi İsa Məsihə addır.

Digər - ikinci ölçü vahidi dörddür, - Kəbə isə onu işarələyir.

Üçüncü ölçü vahidi isə yedidir. Qalaktikada əsas say sistemi yedidir, ulduzların əksərinin fırlanma sistemi periodik olaraq buna uyğundur. İnsan həyat nizamını ancaq bu say sisteminin mahiyətini anlayaraq düzgün qura bilər.

Boşqablar isə çevrədir, onlar hərəkət istiqamətinə, gərdişinə görə dünyyanın obrazıdır. Boşqablar formaca dünyyanın, məzmunca O hərfinin bənzəridir, yəni Xudanın.

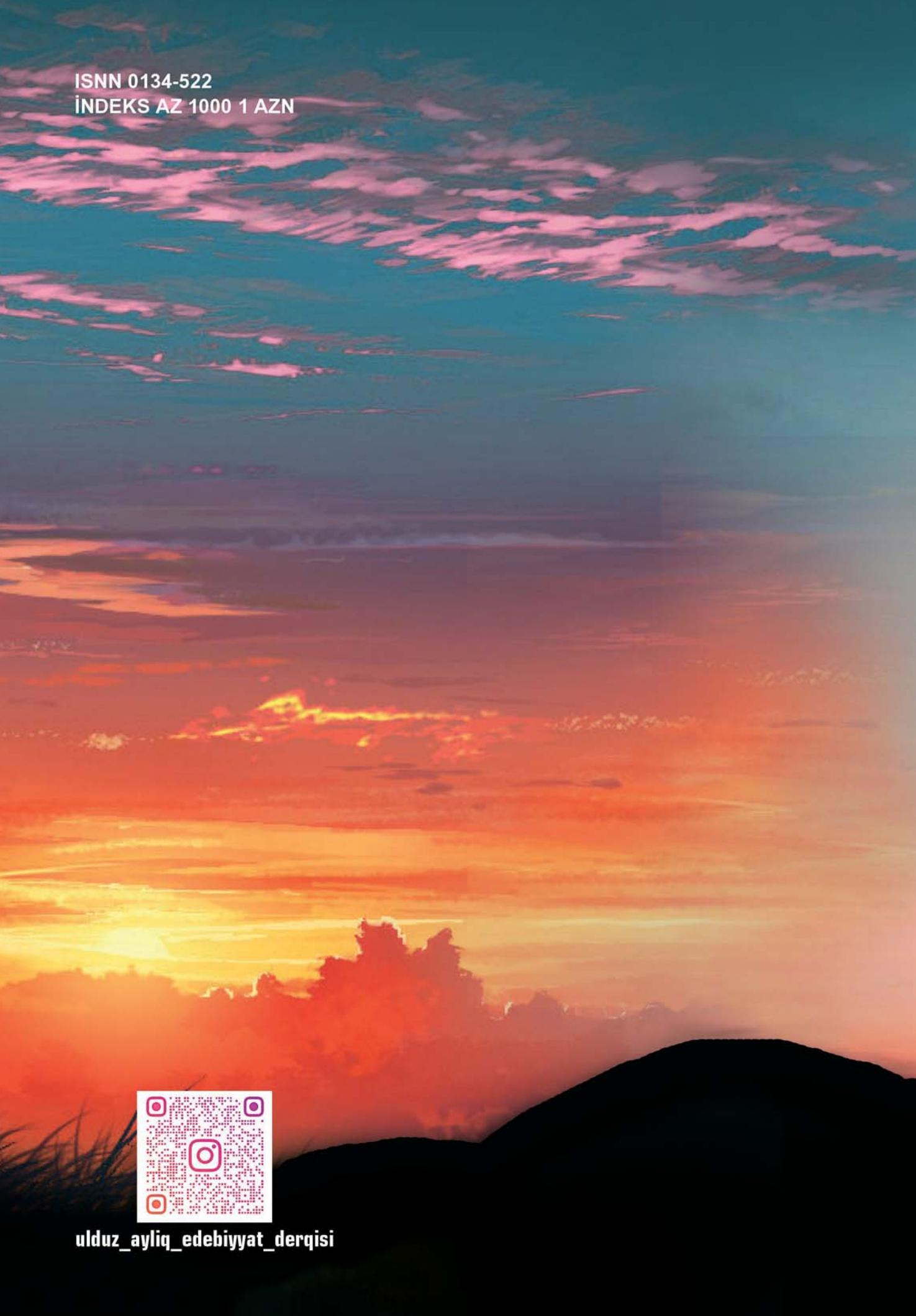
Eyni istiqamətdə dayanan boşqablardan birinin kölgəsi var, digərinin isə yox. Əslində, məntiqlə suya yaxın boşqabın kölgəsi qabarıq olmalı idi, amma rəsmdə əksindədir. Çünkü sudakı ruzi qurudakı ruzi qədər korlanmayıb, o, şübhə qədər bühlurdur. Büllur isə əks olunmur, əks etdirir...

Narin ölçüsü insanın ölçüsündən dəfələrlə böyükdür - yəni düzgün istifadə etsəz, hər birinizi çatacaq qədər ruzimiz var. Nar - Allahın səxavət xəzinəsi böyükdür, insanlar isə kiçik. İnsan isə dayanmadan dünyani talayır, çünkü Adəm övladı Yaradanın səxasından nagümandır.

Rəsmdə qayığın içində ağac bitib, su isə ağaçdan yuxarıdadır. Yəni ova gedən gəmini yerde bitən bitki yoluñdan saxlayır, başının üstündəki su isə ona qərq olmaq qorxusunu xatırladır. Əslində, bu, təbiətə qarət gözüylə baxan insanları yolundan saqındırır, ayıldır.

Fəqət şəkildəki insanlar nə geridə qalan təhlükəyə, nə başlarının üstündə baş verənlərə - boşqabların hərəkətinə diqqət edirlər, onlar sadəcə heç nəyə baxmadan yolun axarıyla gedirlər. Getdikləri istiqamət konkret deyil, çünkü ətrafında baş verənlərdən hali olmayan bixəbərlər üçün heç bir marşrut yoxdur, dünya onlar üçün sadəcə çəşinqılıq mənziliidir..

P.S. Rəsm əsərinin müəllifi tanınmış rəssam, görkəmli firça ustası İmran Nurəlidir.

ISNN 0134-522
İNDEKS AZ 1000 1 AZN

ulduz_ayliq_edebiyyat_derqisi